

Lisa V REKK 2030 eelnõule laekunud kommentaaride vastused

Sisukord

Lisa V REKK 2030 eelnõule laekunud kommentaaride vastused	1
Euroopa Komisjoni kommentaarid 18.06.2019	2
Elektrilevi 20.12.2018 nr JV-TUR-1/5739	4
Elektrilevi 28.01.2019 nr JV-TUR-1/5739-2	7
Eesti Elektritööstuse Liit 21.12.2018 nr 1-12/18-1	7
Eestimaa Looduse Fond, Eesti Rohelise Liikumine, Keskkonnaõiguse Keskus ja Pärandkoosluste Kaitse Ühing 6.02.2019	11
Eesti Taastuvenergia Koda 6.02.2019	21
Fermi Energia OÜ 10.06.2019	23
Viru Keemia Grupp 18.12.2018	28
Rahandusministeerium (Eve Murumaa) 09.01.2019	29
Rahandusministeerium (Rando Kängsepp) 05.02.2019	31
Rahandusministeerium (Rando Kängsepp) 20.02.2019	31
Tiit Kallaste, Eesti Vesinikuühing 26.08.2019	32
International Association of Oil&Gas producers 29.09.2019	37
Siiri Lahe, Estonian Cell 7.10.2019	38
Elektrilevi OÜ 18.10.2019 ja 1.11.2019	39
Team Paldiski OÜ 22.10.2019	40
Teet Randma, ZEV Motors Ltd 29.10.2019	42
Keskkonnaorganisatsioonid 31.10.2019	42
Konkurentsiamet 31.10.2019	58
MTÜ Eesti Elektritööstuse Liit 1.11.2019	62

Eesti Taastuenergia Koda 7.11.2019	71
Viru Keemia Grupp 07.11.2019 nr VKG.01-09/250-2	74
Eesti Looduse Fond 10.11.2019	75
E-kirjavahetus Haridus- ja Teadusministeeriumiga (liisa Haabpiht ja Katrin Pihor) 8.11.2019	75
Keskonnaministeerium 11.11.2019 nr 1-5/19/5595-2	76
Maaeluministeerium 11.11.2019 nr 1.4-2/2665-1	77
Siseministeerium 15.11.2019 nr 1-7/255-2.....	78
Rahandusministeerium 19.11.2019 nr 1.1-11/6385-2.....	79
Kaitseministeerium 29.11.2019 nr 5-13/19/4160.....	81

KOMMENTAARID JA ETTEPANEKUD	VASTUSED
Euroopa Komisjoni kommentaarid 18.06.2019	
1. Täpsustada, kuidas plaanitakse saavutada kasvuhoonegaaside heite eesmärk –13 % võrreldes 2005. aastaga ELi heitkogustega kauplemise süsteemi mittekuuluvate heitkoguste osas, märkides sealhulgas maakasutuse, selle muutumise ja metsandussektori osatähtsuse. Selleks on eelkõige vaja täpsemalt analüüsida kavandatud poliitikasuundade ja määruse (EL) 2018/841 kohaste raamatupidamiseeskirjade kohaldamise ühismõju.	Arvestatud. Täiendatud 2.1.1.i; 3.1.1.i; 5.1.ii
2. Püüda anda oma heakskiidetud panus, s.o taastuenergia osakaal 42 % aastaks 2030, liidu 2030. aasta taastuenergia eesmärki, rakendades selleks üksikasjalikke ja arvuliste eesmärkidega poliitikasuundi ja meetmeid, mis on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist (EL) 2018/20018 tulenevate kohustustega, et see eesmärk õigel ajal ja kulutõhusalt saavutada. Esitada täiendavad üksikasjad nende meetmete kohta, mis on vajalikud soovitusliku eesmärgi saavutamiseks kütte- ja jahutussektoris vastavalt direktiivi (EL) 2018/2001 artiklile 23 ning selle tagamiseks, et kohaldatakse asjakohaseid meetmeid taastuvate energiaallikate osatähtsuse suurendamiseks, et täita kava projektis transpordisektorile seatud eesmärki ja järgida direktiivi (EL) 2018/2001 artiklit 25. Esitada täiendavad üksikasjad nende erimeetmete kohta, mida kavatakse võtta selleks, et tagada	Arvestatud. Detailsed eesmärgid ja trajektoolid on välja toodud 2.1.2. ning meetmed ja poliitikasuunad mis panustavad eesmärkide täitmisesse on välja toodud 3.1.2.

<p>biomassi pikaajaline säästev kasutamine energeetikasektoris, pidades silmas biomassi osatähtsust Eesti energiaallikate jaotuses. Esitada meetmed oma tarbeks toodetavat taastuvenergiat ja taastuvenergiakogukondi hõlmavate raamistike loomise kohta kooskõlas direktiivi (EL) 2018/2001 artiklitega 21 ja 22, sealhulgas haldusmenetluste lihtsustamise kohta.</p>	
<p>3. Seada kõrgem eesmärk lõpp- ja primaarenergia tarbimise vähendamisele aastaks 2030, pidades silmas asjaolu, et liidus 2030. aastaks seatud energiatõhususeesmärgi saavutamiseks on vaja rohkem pingutada. Toetada seda tegevust poliitikasuundade ja meetmetega, mis aitaksid energiasäästu aastaks 2030 veelgi suurendada. Lisada lõplikusse kavasse kõik poliitikasuunad ja meetmed, mida kavatakse rakendada energiasäästu kogueesmärgi saavutamiseks, ning esitada nende rakendamise realistlik ajakava ja selge hinnang investeeringuvajaduste kohta.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.2.i. Kavandatud energiasäästu meetmetega on võimalik hoida energia lõpptarbimist tänasel tasemel ning vähendada primaarenergia tarbimist aastaks 2030 võrreldes viimaste aastate tiputarbimisega kuni 14% võrra.</p>
<p>4. Täpsustada piisava elektritootmisvõimsuse tagamise meetmeid, pidades silmas taastuvatele energiaallikatele seatud kõrget eesmärki, sealhulgas tarbimiskaja ja energiasalvestusega seotud meetmeid.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.3. i, iv; 2.4.3. ii, iv; 3.4.3. ii, iii, v</p>
<p>5. Sõnastada täpselt turgude lõimimise tulevikueesmärgid, eelkõige meetmed konkurentsivõimelisemate jaeturgude arendamiseks ja tarbijate suuremaks kaasamiseks jaeturul.</p>	<p>Arvestatud. Teemad on kajastatud peatükkides 2.1.2. v; 2.3. i; 2.4.3. iii, v; 2.5. iii; 3.4.3. ; 4.5.3. i.</p>
<p>6. Selgitada täpsemalt riiklikke ja rahastamisesmärke teadustegevuse, innovatsiooni ja konkurentsivõime valdkonnas (eelkõige seoses energialiiduga), mida on vaja saavutada kuni 2030. aastani, nii et need oleksid hõlpsalt mõõdetavad ning toetaksid lõimitud riiklikus energia- ja kliimakavas muudele valdkondadele seatud eesmärkide täitmist. Toetada nende eesmärkide saavutamist konkreetsete ja piisavate poliitikasuundade ja meetmetega, sealhulgas teiste liikmesriikidega koos väljatöötatavate suundade ja meetmetega, näiteks energiatehnoloogia strateegilise kava kaudu.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.5. Konkurentsivõime, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni ja riiklike arengukavasid aastani 2030 (sh seonduvaid eesmärke) pole veel välja töötatud. Seetõttu pole võimalik neid arvestada energia- ja kliimaeesmärkide püstitamisel aastani 2030. Kehtivad valdkondlikud arengukavad aastani 2020 käsitlevad teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevusi.</p> <p>ENMAK 2030 üldeesmärk on tagada mh majanduse konkurentsivõimelisuse kasv: Tagada tarbijatele turupõhise hinna ning kättesaadavusega energiavarustus, mis on kooskõlas Euroopa Liidu pikaajaliste energia- ja kliimapolitika eesmärkidega, samas panustades Eesti majanduskliima ja keskkonnaseisundi parendamisse ning pikaajalise konkurentsivõime kasvu.</p>

	ENMAK 2030 täitmisele kaasa aitamiseks on välja töötatud teadus- ja arendustegevuse (TA) programm, mis sisaldab mh energiatehnoloogiate TA tegevusi. ENMAK TA programmis on toodud ENMAK 2030 eesmärkide täitmisele kaasa aitamise mõõdikud.
7. Veelgi tihendada praegust Balti riikide (Eesti, Läti ja Leedu) head piirkondlikku koostööd; laiendada seda koostööd uutesse valdkondadesse ja geograafiliselt ka Põhjamaadesse (Taani, Soome, Island, Norra ja Rootsi). Piirkondlikes suhetes tuleks keskenduda energia siseturu ja energiajulgeoleku küsimusele, pidades silmas eesmärki suurendada taastuvatest energiaallikatest toodetava elektri osakaalu elektrisüsteemis ja arvestades seda, et tänu koostööle suureneb elektriimport/-eksport ja vajadus muuta süsteem paindlikumaks; samuti tuleks tähelepanu pöörata transpordisektori CO ₂ -heite tunduval vähendamisele ja teadustegevusele.	Arvestatud. Täiendatud piirkondliku koostöö tegevusi 1.4.ii, 3.1.1.ii ja 3.5.
8. Anda üldülevaade investeeringutest, mida on vaja majanduse moderniseerimiseks energia- ja kliimaeesmärkide seisukohast, ning üldhinnang kõnealuste investeeringute allikatele, sealhulgas asjakohasele rahastamisele riigi, piirkonna ja liidu tasandil.	Arvestatud. Täiendatud 5.3.
9. Loetleda meetmed, mida on võetud ja mida kavandatakse energiatoetuste järkjärguliseks kõrvaldamiseks, eriti seoses fossiilkütustega.	Arvestatud. Täiendatud 4.6.iv. Eesti riiklik energia ja kliimakava aastani 2030 ei näe ette toetusi fossiilkütuste kasutamisele.
10. Lisada analüüs selle kohta, milline on vastasmõju õhukvaliteeti ja õhuheidet käsitlevate meetmetega, ning kirjeldada mõju õhusaastele eri stsenaariumide korral, lisades õhusaasteainete prognoosid, ning võtta arvesse eri valdkondade koostoimet ja kompromisside mõju.	Arvestatud. Täiendatud 5.1.i, lisatud õhusaasteainete prognoosid ning kavandatud poliitika ja meetmete mõju õhusaasteainetele.
11. Paremini lõimida kavva ausa ja õiglase ülemineku aspektid ning eelkõige täpsustada kavandatud eesmärkide, poliitikasuundade ja meetmete mõju sotsiaalvaldkonnale, tööhõivele ja oskustele. Töötada välja täpsem energiaostuvõimetuse probleemide lahendamise kord, sealhulgas rõhutades energiatõhususmeetmete kasutamist energiaostuvõimetuse vähendamisel, nagu on sätestatud määruses (EL) 2018/1999.	Arvestatud. Täiendatud 5.2 ja 2.4.4. Energiaostuvõimetuse lahendamise korra koostamine täpsustatakse energiatõhususe direktiivi artikkel 7 nõuete ülevõtmise käigus energiamajanduse korralduse seaduses.
Elektrilevi 20.12.2018 nr JV-TUR-1/5739	
1. Katkestuste keskmise kogukestuse sihttase jaotusvõrgus Toetudes optimeerimisarvutusele, mis leiab tasakaalu varustuskindlust parandavate investeeringute ja elektrikatkestuste ajal tootmata jäänud ühiskondliku kogutoodangu vahel, saab järeldada, et ENMAK 2030 ning sellest tulenevalt riiklikus energia- ja kliimakavas (REKK)	Arvestatud. Jaotusvõrgus katkestuste keskmine kogukestus minutites tarbimiskoha kohta aastas \leq 90 min. Sihid elektrisüsteemi piisavuse ning energiasüsteemi paindlikkuse tagamisel (pt 2.3.i) ja Sihid elektrienergia varustuskindluse tagamisel (pt 2.3.i),

<p>püstitatud eesmärk vähendada keskmist katkestuste kestust tarbimiskoha kohta aastas 90 minutini ei ole majanduslikult põhjendatud. Tulemused näitavad, et võrgu varustuskindluse parandamisse tasub investeerida kuni Eestis saavutatakse keskmine katkestuste kogukestus tarbimiskoha kohta 152 minutit. ENMAK 2030 ja REKK täna seatud eesmärgi täitmisel maksaksid võrguteenuse kliendid ligikaudu 300 miljonit eurot rohkem saavutamata täiendavat majanduslikku või keskkonnahoidlikku positiivset efekti. Arvutuse aruanne, tulemused ja hinnangud on kättesaadavad Elektrilevi kodulehel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • https://www.elektrilevi.ee//doc/6305157/ettevottest/uuringud/Eesti_jaotusvorgu_ta_sakaal_ustatud_varustuskindluse_tase_uhiskondliku_kogutoodangu_alusel.pdf • https://www.elektrilevi.ee//doc/6305157/ettevottest/uuringud/Eesti_jaotusvorgu_ta_sakaal_ustatud_varustuskindluse_tase_uhiskondliku_kogutoodangu_alusel_hinnang.pdf <p>Arvestades tehnoloogia kiire arenguga, suurenevate kliendiootustega ning üha kasvava elektrienergiast sõltuvusega toetame uuringus väljapakutud tasemest mõnevõrra ambitsioonikamat eesmärki, mis ei põhjustaks samas tänasega võrreldes märkimisväärset investeringute taseme kasvu ning sellest lähtuvalt edastusteenuse hinna suurenemist. Teeme ettepaneku sätestada koostatavas arengukavas Eesti jaotusvõrkudele rohkem majanduslikult põhjendatud, demograafilisi ja tehnilisi riske arvestav üleriigiline eesmärk SAIDI kogu 110 minutit ning lähtuvalt ENMAK 2030 seatud eesmärgist ühtlasi diferentseerida nõutavate jaotusvõrkude töökindlusnäitajad varustuskindluse piirkondade kaupa järgnevalt: SAIDI tiheda asustatusega aladel 40 minutit, kesktihedalt asustatud aladel 100 minutit ja hajaasustusega aladel 400 minutit. Samuti peame vajalikuks määratleda eesmärkide jaotamise alused erinevate jaotusvõrguettevõtjate vahel.</p>	<p>Elektrisüsteemi piisavuse ning energiasüsteemi paindlikkuse tagamine taastuenergia tootmiseks (pt 2.4.3.ii), Elektritaristu energiatõhususe potentsiaali kasutamise meetmete mõõdikud (pt 3.2.vi).</p>
<p>2. Eesmärkide saavutamist soodustava keskkonna loomine</p> <p>REKK-s võrguettevõtjatele seatavate eesmärkide ja sihttasemete täitmist ning monopoolsetel taristutel põhinevate teenuste osutamise efektiivistamist üldisemalt on vaja regulatsioonidega motiveerida. Reguleeritud valdkondades tegutsevate võrguettevõtjate paranenud efektiivsus ei kajastu täna ettevõtete pikaajalistes finantstulemustes, mistõttu võivad ettevõtjad hakata eelistama arengu seiskumist. Eelnevast tulenevalt on oluline võrguettevõtjate tegevusnäitajate sihttasemete saavutamise ühe meetmena tuua REKK-s välja regulatiivse keskkonna motiveerivamaks muutmine. Ühe võimalusena pakume välja</p>	<p>Mitte arvestatud. Eelnõu on koostatud kehtivate arengudokumentide alusel ja uued meetmed töötatakse välja kehtivate arengudokumentide uuendamisel.</p>

<p>investeeritud kapitalilt arvestatava põhjendatud tulukuse määra (WACC) sõltuvusse seadmist võrguettevõtete tegevusnäitajatest.</p>	
<p>3. Transpordisektori elektrifitseerimine</p> <p>Eesti pikajalise kliimapolitiika arengudokumendiga „Kliimapolitiika põhialused aastani 2050“ on seatud väga ambitsioonikad eesmärgid kasvuhoonegaaside heitmete vähendamiseks. Eesti pikaajaline siht on vähendada kasvuhoonegaaside heidet 2050. aastaks ligi 80 protsenti võrreldes 1990. aasta heitetasemega. Heitkoguste kauplemisesüsteemist väljajäävates sektorites on selgelt kõige suurema heitkoguste vähendamise potentsiaaliga transpordisektor. Tulenevalt kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkidest, akutehnoloogia kiirest arengust ja hinnalangusest teeme järgnevad ettepanekud, mida Riiklik energia- ja kliimakava peaks meetmetena arvesse võtma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskkonna sõbraliku linnatranspordi planeerimisel tuleks arvestada kõiki alternatiive ehk lisaks gaasibussidele tuleks kaaluda ka akutehnoloogial põhineva linnatranspordi arendamist; • Maksusoodustused elektritranspordi edendamiseks näiteks: elektriaktsiisi ning käibemaksu vabastus kiirlaadimistaristu kasutamisel ning käibemaksu erisused elektrisõiduki ostul; • Arengukava peaks laialdasemalt käsitleda ka võimalikku raudtee ning laevanduse elektrifitseerimise võimalusi; • Mitterahaliste stiimulite laialdasem rakendamine elektritranspordi edendamiseks ehk elektrisõidukite tasuta parkimise õigus, ühistranspordi sõidureal liikumise õigus, sisepõlemismootoriga taksoteenust pakkuvate sõidukite sissesõidu piiramine südalinna tsoonidesse. <p>Ettepanekute kokkuvõte</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mitte üle eluea asendatud varad (SAIDI kogu 110 minutit eesmärgi saavutamiseks) jäetakse reguleeritud vara koosseisu ehk ei loeta luhtunud varaks regulatsiooni tähenduses. 2. Investeeritakse võrgu piirkondadesse, kus on suurim ühiskondlik toodang (SAIDI kogu sihtväärtuste diferentseerimine varustuskindluspiirkondade alusel) 3. Programmi raames investeeritud varale rakendatakse motiveerivat lubatud tootluse määra (WACC) eesmärkide saavutamisel. 4. Teiste jaotusvõrkude madalama SAIDI kogu suhet arvestatakse kompensatsioonina Elektrilevi OÜ SAIDI kogu sihtväärtusele. 	<p>Arvestatud. Taastuenergia osakaalu suurendamiseks transpordisektoris on meetmetena (pt 3.1.2 i) märgitud ära ka transpordisektori elektrifitseerimine (Lisa IV meetmed nr 12, 18, 18b, 18c).</p>

<p>5. Elektritranspordil on määrava tähtsusega roll kliimaeesmärkide saavutamisel ning see vajab senisest ambitsioonikamat edendamist ning riiklikke meetmeid.</p>	
<p>Elektrilevi 28.01.2019 nr JV-TUR-1/5739-2</p>	
<p>Soovime käesolevaga täpsustada varasemalt esitatud transpordisektori elektrifitseerimise ettepanekut ning tuua välja konkreetsed transpordisektorit puudutavad meetmed heitkoguste vähendamiseks kauplemisesüsteemist väljajäävates sektorites:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elektriaktsiisi kaotamine transpordiks kasutatavalt elektrilt (kõik elektril sõitvad autod, bussid, trammid, rongid). • Käibemaksuvabastus elektriautode ostmisel; erisoodustusmaksu vabastamine tööl kasutatavate elektriautode kasutamisel erasõitudeks. • Toetused elektribusside ostuks ja/või toetused elektribusside laadijate ostuks. • Toetused praamide ümberehituseks elektripraamideks. • Toetused raudtee elektrifitseerimiseks 	<p>Arvestatud. Taastuenergia osakaalu suurendamiseks transpordisektoris on meetmetena (pt 3.1.2 i) märgitud ära ka transpordisektori elektrifitseerimine (Lisa IV meetmed nr 12, 18, 18b, 18c).</p>
<p>Eesti Elektritööstuse Liit 21.12.2018 nr 1-12/18-1</p>	
<p>1. 2.1.2. Joonis 1 on taastuvelektri osakaal esitatud mitte osakaaluna tarbimisest, nagu on ametlik mõõdik, vaid osakaaluna elektri tootmisest, mis annab tulemuseks 17%. Õige mõõdiku alusel oleks 2020. A väärtuseks 24%.</p>	<p>Arvestatud. Märgitakse taastuvelektrienergia osakaal lõpptarbimisest.</p>
<p>2. Joonis 2 on toodud transpordisektoris taastuenergia kasutamise eesmärgid. 2020. ja 2030. a. vahel 2. generatsiooni biokütuste (s.h. biogaas) kasutamine koguseliselt ei suurene. 2020. ja 2030. a vahel bio- transpordikütuste osakaal küll kasvab 0,5 pp võrra, kuid osakaalu kasv saavutatakse transpordis kulutatava kütuse koguselise vähenemise tõttu (eesmärk on vähendada 2030. aastaks transpordis kasutatav energia kogus 2012 a tasemele). Kuid joonise juures olevas tekstis on vastupidiselt väidetud, et kavas on suurendada kodumaist biometaanitootmist. Kumb on siis õige info, kas 2. põlvkonna transpordikütust toodetakse nii 2020. kui ka 2030. a sama kogus või et biokütuste toodang suureneb?</p>	<p>Arvestatud. Joonisel 2 oli varasemalt märgitud 2020 tase koos nn kordajatega, aasta 2030 tase ilma kordajateta. Vastav info oli tekstis ka välja toodud, kuid selguse huvides täiendati joonist 2 selliselt, et välja toodud panused tehnoloogiate lõikes on nn ilma kordajateta ehk reaalsed kogused, kuid eesmärk (RES-T) sisaldab kordajaid.</p>
<p>3. 2.3. Tabel 7 ja Tabel 8 on kaugküttevõrku tootvate koostootmisjaamade elektriline võimsus 2030. aastal 817,5 MWel. See on võimalik vaid jätkusuutmatute fossiilkütustest soojust ja elektrit tootvate elektrijaamade tegevuse jätkamise korral – mis ei ole majanduslikult usutav. Seega on 2030. a. CHP-de võimsuse eesmärk ebamõistlikult riskantne.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.3 tabelleid. Vähendatud koostootmisjaamade elektrilise võimsuse prognoosi aastaks 2030 (>600MW ehk orienteeruvalt ¼ kogu elektrilisest võimsusest aastal 2030), kuna Iru SEJ maagaasil võimsus on konserveeritud.</p>

<p>4. 2.3.II Viitab maagaasi impordi asendamise keerukust. Mainib umbmääraselt "gaasivarustuse mitmekesistamise" eesmärki. Ei maini kordagi Eestis paiknevat biogaasi/biometaani tootmist kui maagaasi impordisõltuvuse vähendamise meetet. Sama kommentaar 2.3.iii. esitatud viite kohta tabel 8- le, mis käsitleb ainult elektrit ning milles ei sisaldu biogaasi (ega biometaani) tootmist.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.3.ii biometaani osaga.</p>
<p>5. 2.3.IV on vaid pealkiri "<i>Riiklikud eesmärgid, mis on seotud riikliku energiasüsteemi paindlikkuse suurendamisega, eelkõige omamaiste energiaallikate kasutuselevõtu, tarbimiskaja ja energia salvestamise abil.</i>"</p> <p>Soovitame kajastada siin ENMAK varustuskindluse alameesmärgi mõõdikuid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kohalike elektritootmisvõimsuste olemasolu N-1-1 kriteeriumi täitmiseks; - Imporditud kütuste osakaal elektritootmises (<50%); - Kodumaise elektri osakaal avatud turu tingimustes (>60%); - Riigi välisühenduste kasutusvalmidus (96%); 	<p>Arvestatud. Elektrisüsteemi paindlikkusega seonduv on kirjeldatud peatükis 2.3.i, ENMAK varustuskindluse alameesmärgi mõõdikuid on arvestatud.</p>
<p>6. 2.4.2 "Energia ülekande taristu". Joonis 4 näitab sünkroniseerimise raames uuendatavaid liine, mis panustavad NEJ-ga seotud ühendustele. Selles kontekstis on kõige suurem risk, kui 2025 paiku NEJ-s väheneb järsult elektri tootmine ning uued investeeringud saab suunata kas tuuleparkidesse Lääne Eestis ja saartel või väljapoole Eestit. Sellisel juhul ei ole Eesti-siseste investeeringute prioriteet strateegiliselt õige. Teeme ettepaneku kajastada REKK taristu osa eesmärkides ka vajadust valmistuda Läänemaa ja saarte kaudu Läti ja Eesti elektrivõrkude ühenduse loomiseks, mis võimaldaks ehitada tuulepark suure tuulepotentsiaaliga piirkondadesse.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.4.2. Tuuleenergia arendamine on kajastatud peatükis 3.1.2.</p>
<p>7. Sama kommentaar ka p. 2.4.3.ii juures.</p>	<p>2.4.3. ii juures on selgitatud, et elektrituruseaduse kohaselt on tagatud elektrisüsteemi piisavus ja paindlikkus taastuvenergia tootmiseks ning võrguettevõtjatel on kohustus parendada võrku järjepidevalt, et tagada varustuskindlus, tõhusus ja turgude integreerimise vajadus. Tuuleenergia arendamine on kajastatud 3.1.2.</p>
<p>8. 2.4.3.III soovitame majanduse konkurentsivõime analüüsis kasutada mitte primaarenergia- mahukuse vaid lõpptarbimise energiamahukuse suhtarvu.</p> <p>Põhjendus: Valdav osa Eestis kasutatud primaarenergiast on kohalikku päritolu, seega suur energiamahukus ei väljenda konkurentsivõimetust, vaid pigem vastupidi – et suur</p>	<p>Mitte arvestatud. Energialiit näeb oma 2015. aasta paketi ette säästva, vähese CO₂-heitega ja kliimasõbraliku majanduse. Selle saavutamiseks tuleb loobuda tsentraliseeritud, vananenud tehnoloogial ja aegunud ärimudelitel fossiilkütustel põhinevast</p>

<p>primaarenergia kasutus suunab raha edasi siseriiklikku väärtusloomesse (allhankijad, töökohad, investeeringud). Kui kodumaine primaarenergia on piisavalt odav ning selle töötlemine turukõlblikuks sekundaarenergiaks on piisavalt kuluefektiivne, siis ei näita suur primaarenergia tarbimine majanduse madalat konkurentsivõimet. Majanduse konkurentsivõimega on otsesemalt seotud lõpptarbimise energiamahukus, mis näitab sisendenergia kasutamise efektiivsust väljaspool energiatööstust. Väljaspool energiatööstust tarbitud energia võib olla primaarenergiana kasutusse võetud ning sekundaarenergiaks töödeldud mõnes teises riigis, mistõttu imporditud lõpptarbitud energia kogust ei saagi väljendada primaarenergiana. Võrreldaval moel saab majanduse energiamahukuse ning konkurentsivõimelisuse mõõtmiseks kasutada vaid energia lõpptarbimise ja SKT suhtarvu.</p>	<p>majandusest. Seetõttu peame majanduse konkurentsivõime seirel kasutama nii primaarenergia kui energia lõpptarbimise näitajaid. Euroopa Liidu primaarenergia ja lõppenergia mahukus on alates aastast 2000 järjest vähenenud. Eesti oli aastal 2016 Euroopa Liidu liikmesriikidest kõige suurema primaarenergia mahukusega riik (vt majanduse primaarenergia mahukus https://www.indicators.odyssee-mure.eu/online-indicators.html)</p>
<p>9. 3.1.1.I käsitleb CO₂ heitme vähendamist ka jäätmesektoris. Kahjuks on käsitlusest välja jäänud probleem, et biolagunevate jäätmete osas on kehtivas regulatsioonis on ringlussevõtuna eelistatud aeroobne komposteerimine, mille käigus eritub CO₂. CO₂ emissioonide vähendamiseks oleks vaja meetmetega luua eelistus aga korduvkasutamise raames biolagunevatest jäätmetest biometaani tootmisele, mis võimaldaks vähendada fossiilset päritolu metaani kasutamist ning toetaks biokütuste osakaalu suurendamist transpordisektoris.</p>	<p>Mitte arvestatud. Kehtiv regulatsioon ei sea võrreldes kompostimisega piiranguid biolagunevate jäätmete kääritamisele biogaasi ja kääritusjäägi tootmiseks ja seeläbi ringlussevõtuks. Nii kompost kui ka kääritusjääk peavad olema tootestatud selleks, et tegemist oleks ringlussevõtuga. KIK on andnud eelmisel aastal toetust ka kahele mahukale biojäätmete anaeroobse kääritamise projektile jäätmete ringlussevõtu taotlusvoorus.</p>
<p>10. 3.1.1.III on loetletud Euroopa Liidu toetuste ja vahendite planeeritud kasutamise meetmed. Meede 5 ja 6 on soojamajanduse arendamiseks. Meile teadaolevalt ei ole soojamajanduses CO₂ emissioonide vähendamisel turutõrget. Pigem põhjustavad soojamaandusele antavad toetused (koos soojamajanduse riikliku ülereguleerimisega) turumoonutusi, mis välistavad turupõhimõtete alusel soojamajanduse arendamise. Seetõttu soovime jätta meetmetest välja soojamajanduse arendamise meetmed, mille kohta ei ole tõendatud, et meetmeid on vaja turutõrke ületamiseks ning et meetme elluviimine ei tekita turumoonutust, mis takistab turupõhiste investeeringute tegemist.</p>	<p>Mitte arvestatud. Meetmeteta ei tehta investeeringuid. Seega on turutõrke olemas.</p>
<p>11. 3.1.2.IV viitab, et Eestil ei ole 2030. aastaks taastuvelektri tootmise eesmärki: <i>".../ kuid tulevikuks ei ole ametlikku taastuvast energiaallikast elektrienergia tootmise eesmärki kinnitatud. ENMAK2030 märgib 2030 taastuvast energiaallikast elektrienergia tootmise eesmärgina 50% tarbitavast elektrienergiast. Selline eesmärk on võetud eeldusega, et toimima hakkab ka teiste riikidega teostatav statistikakaubandus."</i> Sama peatüki lõpuosa on aga väidetud, et ENMAK sätestab 2030. Aastaks taastuvelektri</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.2.iv. Uus eesmärk aastaks 2030 taastuvenergia osakaal elektrienergiast on 38%.</p>

tootmise eesmärgiks 30%.
Teeme ettepaneku kõrvaldada tekstist väide, et 2030. aastaks ei ole kehtestatud RES-E tootmise siseriiklike meetmetega saavutamiseks mõeldud eesmärki.

12. 3.1.2.IV viidatakse, et: "/.../ saavutati 2017. aasta taastuvast energiaallikast toodetud elektrienergia tasemeks 16,8% elektrienergia tarbimisest." Tegemist on eksitusega. 2017. a. toodeti taastuvatest energiaallikatest 1654 GWh elektrit ning elektri lõpptarbimine oli 7865 GWh, mistõttu oli taastuvelektri osakaal lõpptarbimisest 21%. 16% moodustas taastuvelektri tootmine kogu elektri tootmisest Eestis. Teeme ettepaneku parandada vastavad arvutused läbivalt kogu REKK tekstis.

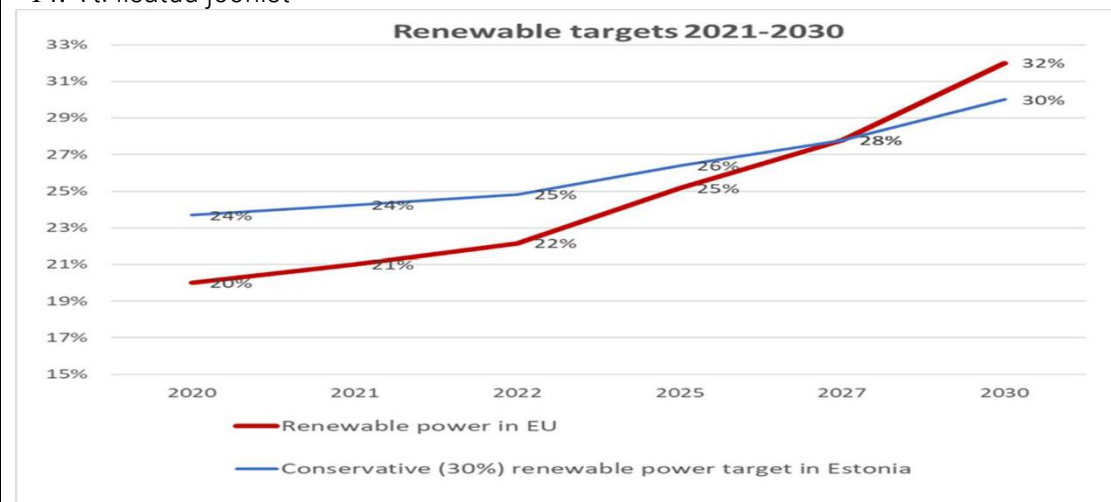
Mitte arvestatud. Tarbimine peab olema koos elektri jaamade omatarbega. Siin ei ole omatarvet arvestatud, mistõttu on ka osakaal valesti arvatud. REKK-s on korrektselt. Tarbimisandmed on pärit Eleringi veebilehelt www.elering.ee

13. 3.1.2.IV lõpus viidatakse riigi korraldatavatele enampakkumistele, kui turupõhiselt ei ole võimalik seatud 30% eesmärki saavutada. Teeme ettepaneku lisada ka arvutus, mis näitab taastuvelektri osakaalu lisandumise prognoosi.

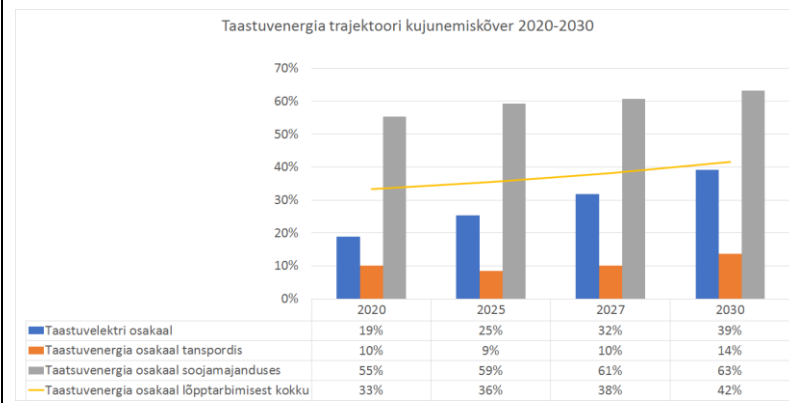
Arvestatud. Täpsustatud andmete kohaselt on 2030 taastuvelektri eesmärk 38%.

Põhjendus: Eesti ületab 2020. a. lõpuks tõenäoliselt oluliselt eesmärgiks seatud RES-E osakaalu taseme. Tegelikult 2020. a. saavutatud tasemeks tekib 24%. Seega järgneva kümnendi jooksul võetakse eesmärgiks suurendada taastuvelektri tootmise ja elektri lõpptarbimise suhtarvu vaid 6% võrra, seega 2x vähem kui EL-s keskmiselt.

14. Vt. lisatud joonist

Eeldatav trajektor taastuvenergia osakaalust elektrienergia tarbimises on antud peatüki 2.1.2.i juurde kuuluval joonisel.

15. 3.1.3.I lõpus on esitatud minevikus põlvkivi kasutamise efektiivistamiseks tehtud samme. Mõlema minevikus tehtud investeeringu juures on jäetud mulje, et tegemise on

Arvestatud osaliselt. Direktiivis 2012/27/EL artikkel 2 toodud meetme mõiste on kohaldatud energiamajanduse korralduse

<p>olnud riigipoolse toetuse alusel tehtud investeeringutega. Juhime tähelepanu, et meetmes 1 loetletud investeeringute tegemiseks ei ole antud riigiabi, mistõttu on küsitav, kas selliste investeeringute esitamine meetmetena on korrektne. Meetme 2 kirjelduses on vaid lisas IV välja toodud kõige olulisem asjaolu – uus elektriijaam loodi võimekusega asendada põlevkivi kasutamine biomassiga 50% ulatuses. Teeme ettepaneku nimetada see asjaolu ära meetme kirjelduses.</p>	<p>seadusega poliitika- ja üksikmeetme mõistetega. Meede on regulatiivne, finants-, fiskaal-, vabatahtlik või teabe andmise instrument. Selgituse kohaselt võib meede olla vabatahtlik ja ei pea seega olema tingimata toetuse või riigiabi korras rakendatud. Poliitika- ja üksikmeetmed määratleb energiamajanduse korralduse seadus. Meetme 2 kirjelduse sõnastus muudetud lisas IV „Põlevkivi kasutamise tõhustamine“ asemel „Põlevkivist elektrienergia tootmise süsinikuheite vähendamine“</p>
<p>16. 3.1.3.I raames oleks otstarbekas kirjeldada ENMAK strateegilist otsust asendada samm-sammult põlevkivi kasutamine elektri tootmiseks põlevkivist vedelkütuste tootmisega ning kasutada edaspidi elektri tootmiseks vaid vedelkütuste tootmise kõrvalprodukte ning jääksoojust.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.3.i. ENMAK 2030 ptk 3.2.4 on selgitatud, et uued elektritoomised peavad tekkima turupõhiselt ehk toetusteta ning, et CO₂ hindade kasv tõrjub turult välja fossiilkütustel baseeruvad võimsused. Seetõttu käsitleti ENMAK 2030 põlevkivi jätkuva kasutuse võimalusena põlevkivist vedelkütuste tootmist. ENMAK 2030 koostamisel tehtud analüüside põhjal on, arvestades kehtivaid ja teada olevaid tulevasi keskkonnanõudeid ja kliimaeesmärke <u>võimalik, kuid mitte kohustuslik</u> põlevkivist teatud mahus vedelkütuseid toota. Põlevkivist vedelkütuste tootmine sõltub eelkõige nafta maailmaturu hindadest (ptk 3.6.2 Sõltuvalt nafta maailmaturu hinna edasistest arengutest on põlevkivisektoris võimalik ellu viia investeeringuid, mille tulemusena seni valdav põlevkivi otseprodukt elektri tootmiseks asenduks perioodil 2030-2035 põlevkiviõli ja elektrienergia koostootmisega).</p>
<p>Eestimaa Looduse Fond, Eesti Rohelise Liikumine, Keskkonnaõiguse Keskus ja Pärandkoosluste Kaitse Ühing 6.02.2019</p>	
<p>1. Seisukohad REKK protsessi osas Jääme juba varem esitatud seisukohale, et REKK eelnõu on esitatud arvamuse andmiseks väga hilises faasis. Nii Eestimaa Looduse Fond kui Eesti Roheline Liikumine on juba 2018. a aasta algusest alates palunud infot REKK koostamise kohta, korduvalt suhelnud MKM ja KeM ametnikega kirja ja telefoni teel sooviga tutvuda valminud eelnõuga, ent tulemusteta. Esimene ametlik teade REKK eelnõu protsessi kohta laekus MKM ja KeM ühisest teavituskirjast (7.06.18), millest aga ei nähtunud üldse, kas ja millises etapis on plaanitud</p>	<p>Arvestatud.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. REKK eelnõu koostamise protsessist annab ülevaate ptk 1. REKK meetmeid on ettevalmistatud alates aastast 2013 ENMAK 2030 ja KPP 2050 protsessidega ning seonduvate avalikustamise ja kaasamise võimalustega. REKK eelnõu peatükid on valminud järkjärgult sõltuvalt koostamisel olevatest uuringutest ja analüüsides. Seetõttu pole olnud

<p>avalikkust kava koostamisest teavitada ning avalikkusega konsulteerida. Juhtisime siis tähelepanu nii suuliselt kui kirjalikult, et septembrisse-oktoobrisse plaanitud konsulteerimise etapp oli sisuliseks kaasrääkimiseks liiga hiline ja lühike.</p> <p>Esimene võimalus REKK eelnõuga tutvuda oli 9.10 tutvustusüritusel, kusjuures eelnõust puudus selleks ajaks veel mitme olulise teema käsitletus (olid antud ainult pealkirjad). Samuti anti üritusel mõista, et dokument ei ole põhimõtteliste küsimuste jaoks enam avatud.</p> <p>Ka 2018 detsembris avalikustatud eelnõus on mitmed olulised teemad veel käsitlemata. Näiteks taastuvenergia eesmärkide osas lk 16 puudub info punktides 2.1.2 ii, iii ja iv, mis peaksid kirjeldama erinevaid trajektoore eesmärgi poole liikumiseks. Sarnaseid sisuta punkte on eelnõus veel hulgaliselt. Samuti puudub kavandatud meetmete juures hinnang nende maksumusele, mistõttu ei ole võimalik hinnata, kas nende meetmete abil on plaanitud eesmärgid realselt saavutatavad.</p> <p>Seejuures anti eelnõule esmaste seisukohtade esitamiseks vähem kui kaks nädalat vahetult enne talvist pühadeperioodi. Seda ei saa kuidagi lugeda tõhusaks kaasamiseks. Aarhusi konventsiooni art 6 ja 7 koosmõjust tulenevad nõuded, et:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) avalikkusele tuleb osalemiseks näha ette mõistlikud tähtajad, mis võimaldavad otsustamiseks piisavalt valmistuda ja otsustamises osaleda; 2) avalikkus peab saama osaleda siis, kui kõik lahendusvariandid on lahtised ning osalemine saab olla tõhus. Konsultatsioonid peavad seega aset leidma eelnõu koostamise faasis, milles on veel tegelik võimalus otsustusi mõjutada. <p>Neid nõudeid ei ole praegusel juhul järgitud. Sestap on meil olnud võimalik esitada üksnes kõige üldisemad kommentaarid REKK sisule, mis paraku tähendab, et enne REKK eelnõu esitamist Euroopa Komisjonile ei saanud avalikkus ja huvigrupid saanud selle koostamises piisavalt kaasa rääkida.</p> <p>Mõistame, et REKK eelnõu koostamiseks Euroopa Komisjoni poolt antud ajakava on olnud tihe. Samas oli Eestile kui EL eesistujale REKK koostamise võimalik kohustus teada juba 2017. aastal, nagu ka tõenäolisus, et kava tuli Komisjonile esitada hiljemalt 2018. a lõpuks.</p>	<p>võimalik kõikide peatükkide sisu korraga avalikustada.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Eelnõude infosüsteemis (EIS, eelnoud.valitsus.ee) on REKK eelnõu olnud avalikult kättesaadav kommentaaride tegemiseks alates 10.12.2018. 3. Täiendatud 2.1.2.i 4. Meetmete kogumaksumusi kavas ei esitata. 5. Täiendatud 5.3 tabel 41 osade meetmete kohta tehtud uuringutes ja analüüsid esitatud indikaatiivsed maksumused. 6. Lõplikul kujul enne Vabariigi Valitusele esitamist saadame REKK eelnõu huvirühmadele tutvumiseks ja kommenteerimiseks sügise jooksul ning korraldame avaliku arutelu REKK eesmärkide ja meetmete selgitamiseks.
<p>2. Seisukohad REKK eelnõu sisule</p>	
<p>2.1 Lähtekohad</p> <p>Kordame juba varem (sh 9.10 tutvustusüritusel) korduvalt väljendatud seisukohta, et REKK koostamisel ei tohiks lähtuda ainult senistest poliitikadokumentidest nagu kliimapoliitika põhialused (KPP 2050) või energiamajanduse arengukava (ENMAK).</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 1.1.i. Eesti Vabariigi Valitsus lähtub Eesti energia- ja kliimapoliitika kavandamisel mh 2018. aasta lõpul avaldatud Euroopa pikaajalisest strateegilisest visioonist „Puhas planeet kõigi jaoks“. Aastaks 2050 kliimanetraalse majanduse</p>

Ehkki KPP ja ENMAK võeti formaalselt vastu 2017. aastal, on need koostatud juba mitu aastat varem ega arvesta viimaste arengutega. ENMAKi alusuuringud on tehtud aastatel 2013-2014, seega isegi enne Pariisi leppe sõlmimist. Kliimapoliitika põhialuste koostamisel ei ole aga hinnatud plaanide keskkonnamõju (KSH otsustati tegemata jätta) ning selles ei ole sõnastatud konkreetseid meetmeid, kuidas seatud eesmärkideni jõuda. Sel põhjusel ei ole üksnes nendes kavades kirjapandust lähtumine piisav.

Viimaste andmete kohaselt peaksid aastaks 2030 seatavad eesmärgid senisest oluliselt ambitsioonikamad olema:

- 1) valitsustevahelise kliimapaneeeli (IPCC) eriraport oktoobrist 2018 juhib tähelepanu, et ei piisa globaalse soojenemise hoidmisest alla 2 kraadi piiri, vaid see peab jääma alla 1,5 kraadi piiri;
- 2) ÜRO raport "Emissions Gap Report" novembrist 2018 leiab, et hetkel riikide poolt pakutud Nationally Determined Contributions (NDC) ei ole piisavad selleks, et aastaks 2030 soovitud KHG vähenemiseni jõuda;
- 3) sõltumatute uurimisorganisatsioonide konsortsiumi Climate Action Tracker analüüs detsembris 2018 leiab, et Euroopa Liidu uutes kliima- ja energeetika õigusaktides paika pandud eesmärgid ei ole Pariisi leppega kooskõlas.

Oleme seisukohal, et Eesti peab REKK-is võtma selge suuna põlevkivi kasutamise lõpetamisele ning ette nägema meetmed selle elluviimiseks. Samuti leiame, et Eesti peaks võtma eesmärgiks jõuda aastaks 2050 süsinikuneutraalsuseni.

Ainuüksi KPP-st ja ENMAKist lähtumise vastu räägib ka see, et neid kavasid ei ole omavahel terviklikult seotud. REKK-s tuuakse esimest korda kokku kliima- ja energiapoliitika, kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise meetmed, mis võimaldab terviklikku liikumist madala süsinikusisaldusega majanduse poole. Esmakordselt on võimalik jälgida sektoriülesest energia- ja kliimakavades seatud meetmete täitmist ning võrrelda erinevate liikmesriikide edusamme. Nii ei tohiks REKK koostamine kujuneda pelgalt „linnukese“ tegemiseks EL määratud kastikesse, vaid ära tuleb kasutada kõik võimalused, mida uus õiguslik normistik pakub.

Leiame, et REKK koostamisel on vaja senised eesmärgid ümber mõelda. Nagu näitab SEI Tallinna hiljutine analüüs, ei võimalda REKK eelnõu täita isegi ENMAKis ja kliimapoliitika põhialustes aastaks 2030 seatud eesmärgid, kuigi peaks neil põhinema.

saavutamise meetmed on alles välja töötamise protsessis ning seega mitte kasutatavad REKK eelnõu koostamise ajal. REKK eelnõu ettevalmistamisel meetmete välja töötamisel on lisaks ENMAK 2030 ja KPP 2050 dokumentidele Riigikantselei tellinud järgmised uuringud (viited on leitavad REKK eelnõus):

1. Riigi üldine energiatõhususkohustus aastatel 2021-2030 ning taastuvenergia eesmärkide täitmine (2018) <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:362984>
2. Uuring kulutõhusaimate meetmete leidmiseks kliimapoliitika ja jagatud kohustuse määruse eesmärkide saavutamiseks Eestis (2018) https://www.envir.ee/sites/default/files/news-related-files/aruanne_kliimapoliitika_kulutõhusus.pdf
3. Eesti kliimaambitsiooni võimaluste tõstmise analüüs (2019) (koostamisel, koostaja SEI Tallinn, Finantsakadeemia OÜ)

2.2. CO2 heite vähendamise eesmärgid ja meetmed: fossiilkütuste tootmine ja kasutamine

<p><u>Eesmärgid põlevkivitööstuse osas</u></p> <p>Leiame, et REKKis tuleks selgelt sõnastada eesmärgina, et aastaks 2050 peaks Eesti jõudma süsiniku nullemissioonini, mitte piirduma 80% KHG vähendamise eesmärgiga.</p> <p>Hetkel on REKK selgelt võtnud suuna põlevkivitööstuse jätkamisele - peamise kütusena tuuakse jätkuvalt välja põlevkivi (lk 45) ning märgitakse, et põlevkivi jääb oluliseks kütuseks ka aastatel 2021-2030 (lk 56).</p> <p>REKKis tuleks ette näha selged tegevusplaanid fossiilkütustest väljumiseks, mis Eesti puhul tähendab esimese sammuna kava põlevkivienergeetikast väljumiseks. See tähendab, et REKKis peaks olema kirjas aasta-aastalt, millistes valdkondades ning kui palju heide väheneb ning milliste konkreetsete meetmete toel see toimub ja kui palju finantse nende meetmete rakendamiseks on kavandatud.</p> <p>REKK lk 70 märgitakse, et "üleminekuga õli tootmisele kahanevad CO₂ heitmed põlevkivisektoris", kuid meie hinnangul tähendab põlevkiviõli tootmine sisuliselt küsitava majandusliku kasu nimel CO₂ emissioonide eksportimist. Põlevkiviõli tootmise laiendamist ei tohiks planeerida, kuna see on vastuolus võetud rahvusvaheliste kohustustustega vähendada CO₂ heidet. Kliimasoojenemise pidurdamiseks ja tagasi pööramiseks on vaja kõikide riikide panust ja CO₂ emissiooni suurendavad investeeringud ei aita nende eesmärkide täitmisele kaasa.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.3.i, 4.2.1.ii ja 5.1.i.</p> <p>Vastavalt Kliimapoliitika põhialustele aastani 2050 on Eesti pikaajaline eesmärk üle minna vähese süsinikuheitega majandusele, mis tähendab järk-järgult eesmärgipärast majandus- ja energiasüsteemi ümberkujundamist ressursitõhusamaks, tootlikumaks ja keskkonnahoidlikumaks. Eesti panustab Pariisi kokkuleppega seatud eesmärkide täitmisesse läbi Euroopa Liidu seadusandluse. Lisaks 2019. aasta sügiseks valmib Keskkonnaministeeriumi algatusel Riigikantselei tellitud täpne analüüs ning ettepanekud kliimaneutraalsele majandusele ülemineku võimaluste ja lahenduste kohta Eestis. Uuringutulemusi esitletakse sügisel ka Vabariigi Valitsusele. REKKi peatükkides 4.2.1 ii ja 5.1 i on esitatud kasvuhoonegaaside prognoosid aastatel 2016-2040 meetmetega kui ka lisameetmetega stsenaariumis sektorite kaupa (REKKI lisana kaasas ka kasvuhoonegaaside prognooside tabel ka kõikide vaheaastatega).</p>
<p><u>Turbasse seotud süsinik</u></p> <p>REKK-s tuleks oluliselt enam pöörata tähelepanu turbasse seotud süsinikule. Teatavasti on kuivendatud turvasmuldade ja kaevandatud turba emissioon energia ja transpordisektori vahepeal - erinevatel hinnangutel 2-8 mln t.</p> <p>Kindlasti oleks vaja täiendada meetmeid (nt lk 101 loetletud põllumajandusmeetmeid) meetmega "turvasmuldadel rohumaadel loodusliku veerežiimi taastamine eesmärgiga hoida nendel maadel turbasse seotud süsinikku", kuna ka alandatud veerežiimiga rohumaad on KHG heite allikad.</p> <p>Meetmed 35 ja 36 tuleks siduda ka CO₂ heite vähendamisega turvasmuldadega maadel (praegu ainult N₂O).</p> <p>Samuti on kaheldav, kuivõrd turba kasutamine kütteõli asemel (meede 5) tegelikult vähendab CO₂ heitmeid.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.1 uuendatud meetmete nimekirjaga vastavalt kehtivatele arengukavadele ja asjakohastele uuringutele.</p>
<p><u>Fossiilkütuste subsideerimine</u></p>	<p>Arvestatud osaliselt. Täiendatud 4.6.iv. Määrus (EL) 2018/1999 ptk 3.1.3 näeb ette eelkõige fossiilkütuste energiatoetuste järkjärgulise</p>

Et saavutada kiirem üleminek taastuvatele allikatele (ja KHG vähenemine), on REKKis vaja selgesõnaliselt sõnastada põhimõte/meede, et loobuda tuleb igasugusest põlevkivienergia tootmise (ka põlevkiviõli) subsideerimisest, mis tahes vormis. Leiame, et madalad põlevkivi ressursitasud ning liiga väikesed keskkonnatasud (eriti pärast 2016. a tagasiulatuvat kaevandamisõiguse tasude vähendamist) kujutavad endast põlevkivil põhineva tootmise subsideerimist, mis ei ole kliimaeesmärkidega kooskõlas. LK 99 iv "Energiatoetuste, sh fossiilkütuste toetuste kirjeldus" all ei ole sel viisil põlevkivi toetamist mainitud, kuid see peaks olema seal kirjas. Euroopa Liit on võtnud kohustuse lõpetada fossiilkütuste subsideerimine aastaks 2020. Suuremad majandusriigid (G7) on kokku leppinud, et subsideerimine lõpetatakse hiljemalt aastaks 2025.

Lisaks põlevkivile tuleks selgesõnaliselt panna paika põhimõte/meede, et ka turba kasutamist energiatootmiseks ei tohiks subsideerida. Vastavalt REKK lk 48 antakse elektrituruseaduse alusel toetust elektrienergia tootmiseks mh tõhusa koostootmise režiimil turbast - selline toetus kujutab endast aga subsideerimist.

Samuti tuleb ümber vaadata turba ressursitasud, nii et need vastaksid turba kasutamise väliskuludele (ning näha REKK-s meetmena ette vastava hinnangu koostamine). REKK-s endaski on printsiibina kirjas, et valitsuse üldine eesmärk maksupoliitikas on nihutada maksukoormus tulu maksustamiselt tarbimise, loodusvarade kasutamise ja keskkonna saastamise maksustamisele.

kaotamise. REKK eelnõuga kavandatud meetmete seas (vt lisas IV) ei ole ühtegi fossiilkütuste kasutusele võttu rahaliselt toetatavat meetet. Täna Eestis energeetiliste maavarade kaevandamisõiguse tasude seotust maailmaturu naftahinna muutumisega ei saa käsitleda toetuse, subsiidiumi või riigiabina, vaid pigem konkureerivate fossiilkütuste hinna ühtlustamisena tagamaks tarbijatele energiavarustuse kättesaadavust.

Juhime tähelepanu asjaolule, et kommentaaris viidatud Vabariigi Valitsuse määruse „Vabariigi Valitsuse 7. juuli 2016. a määrus nr 75 „Riigile kuuluva maavara kaevandamisõiguse tasumäärad“ muudatused on jõustunud alates 1. jaanuarist 2019 ja muudetud on tasumäärade tasemeid ja vastavaid raske kütteõli hinnatasemeid. Tasumäärade ja raske kütteõli hinnavahekite laiendamine tulenes riigitulu maksimeerimise eesmärgist väga kõrgete raske kütteõli hindade korral. Kui varem oli määruses sätestatud maksimaalne põlevkivi kaevandamisõiguse tasu määr 2,21 eurot tonni kohta, siis muudatuse järel on see 10 eurot. Raske kütteõli väärtuste vahemik on määruses nr 75 sätestatud kuni 431 euronit tonni kohta. Muudatuse järel on vahemik sätestatud 650 euronit ja see vastab nafta hinnale hinnanguliselt 120 dollarit barrel.

Põlevkivi kaevandamisõiguse tasumäärade ja raske kütteõli vahemike laiendamine tuleneski riigitulu maksimeerimise eesmärgist väga kõrgete raske kütteõli hindade korral. Sellest lähtuvalt muudeti ka keskkonnatasude seadust (vastu võetud RT I, 22.11.2018, 1, jõustub 01.01.2019). Tasumäärad kasvavad uue süsteemi järgi alates raske kütteõli hinnast 361 eurot tonni kohta eksponentsiaalselt. See tuleneb sellest, et kui ettevõtted teenivad tagasi muutuvkulud ja lisaks ka kapitalikulud, siis iga järgmine euro

	<p>on sisuliselt puhastulu ning on võimalik ka riigil oma vara eest suuremas mahus riigitulu võtta.</p> <p>Turba kasutusele energeetikas seavad piirangud mh nõuded põletusseadmetele. Turvase põletamine mõningases mahus on nt puiduga koospõletamisel vajalik katla tehnilise seisundi tagamiseks.</p>
<p><u>Teadus- ja arendustegevuste rahastus</u></p> <p>Leiame, et ka teadusrahasid ei tuleks kasutada põlevkivienergeetika uurimiseks (lk 68), vaid see raha tuleks suunata taastuenergiasektorisse, mis toetab kliimaeesmärkide saavutamist ja aitab kaasa Eesti konkurentsivõimele kliimanetraalsusele orienteeritud maailmas. Oluline on tähele panna, et kliimaeesmärkide saavutamine vajab laiapõhjalist, erinevaid valdkondi hõlmavat teaduslikku lähenemist, eriti regionaalsete iseärasustega seotud aspektides (sh maakasutus ja sellega seotud erinevad lõivsuhted, sotsiaalmajanduslikud mõjud ja võimalused, regiooni sobivad looduspõhised lahendused).</p> <p>Kuna väljakutsega, kuidas minna fossiilkütuste kasutamisel üle taastuenergiele (ning sellega seotud sotsiaalmajanduslike küsimustega) tegelevad kõik Ida-Euroopa riigid, on otstarbekas sel suunal koostööd tihendada ning kutsuda ellu ühisalgatusi näiteks EL eelarvest suuremate toetussummade suunamiseks, et üleminekut lihtsustada. Ühtlasi tuleks maksimaalselt ära kasutada juba olemasolevaid „Just Transitioni“ abiprogramme, mis toetavad fossiilenergialt üleminekul tekkivate sotsiaalmajanduslike probleemide lahendamist.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 4.6.ii.</p>
<p>2.3. Taastuenergia eesmärgid ja meetmed</p>	
<p><u>Eesmärgid</u></p> <p>Leiame, et lisaks üldisele eesmärgile tuleb REKK-s panna paika taastuenergiele ülemineku detailne plaan: nii taastuenergia mahud ajalises mõõtnes kui kavandatud mahud tehnoloogiate lõikes. Edendada tuleb ka energia hajatootmist, soodustada energiaühistute tegutsemist ning võrguga ühendumist.</p>	<p>Arvestatud. Detailne plaan taastuenergia osakaalu suurendamiseks nii tehnoloogiate lõikes kui ka sektorite lõikes on välja toodud pt 2.1.2 (vt Tabel 3 ja Tabel 4).</p>
<p><u>Taastuvelektri eesmärgid</u></p> <p>Taastuvelektri eesmärkide osas ei peaks riik lähtuma minimaalsest ENMAKist toodud 30% osakaalust lõpptarbimises (nagu näitab joonis REKK lk 16), vaid vaatama tulevikku, suurendades jõuliselt taastuvelektri tootmist. ENMAKI alusel seatud kütusevabade allikate</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Taastuvelektri eesmärgiks seati 38%, varasemal 30% asemel (vt pt 2.1.2 sh Joonis 1, Tabel 3 ja Tabel 4). 100%-liseks üleminekuks taastuvelektri tootmise osas liigutakse, kuid 2030 vaade on selles võtnes liialt lühike mõõde.</p>

<p>eesmärk 10% on samuti liiga väike. Aastaks 2030 peaks Eesti kasutama elektritootmiseks 100% taastuvaid allikaid.</p> <p>Selle kasuks räägib mitu asjaolu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) põlevkivist elektritootmine lõppeb paratamatult ning Eestil ei ole mõistlik saada elektri importijaks. Arvestades, et ka naaberriigid impordivad elektrit, siis on meil kasulik olla taastuvelektri eksportija; 2) suureneb energiajulgeolek ja varustuskindlus (sh võimaldaks taastuvenergiale kiirem üleminek maandada riske, mis on seotud võimaliku BRELL ringist väljumisega, täpsemalt Venemaa võimalusega lõigata Balti riigid BRELL ringist välja enne kui selleks valmis oleme); 3) taastuvelektrisektor arendab riigi majandust ja loob uusi töökohti. <p>Selgelt peaks olema kirjas, kui palju plaanitakse igal aastal uusi taastuvenergia võimsusi lisada. Riigipoolne konkreetne plaan annaks ka arendajatele kindlust planeerida oma pikaajalisi investeeringuid.</p>	
<p><u>Biomassi kasutamine energiatootmiseks ja metsandus</u></p> <p>REKK lk 40 viidatakse kehtivale metsanduse arengukavale aastani 2020 ning sellele, et "riik on seadnud eesmärgi suurendada puidu kasutamist, kuna Eesti metsade vanuseline struktuur võimaldab ulatuslikumat raiegevust (12–15 miljonit m³ aastas) ja metsaressursside kasutamata jätmise oleks ebamõistlik taastuvenergia raiskamine". Leiame, et REKK ei peaks selles küsimuses tuginema kehtivale MAKile.</p> <p>Kehtiv metsanduse arengukava on uute teadmiste valgustes aegunud ja ei vasta säästva metsanduse põhimõtetele ning on vastuolus kliimaeesmärkidega. REKK kokkupanekul tuleks arvestada uuemaid andmeid metsade süsinikuringluse kohta. Näiteks 2013. a valminud uuring "Eesti võimalused liikumaks madala süsinikuga majanduse suunas" leiab, et Eesti metsade sidumisvõimet säilitav maksimaalne raiemaht on 8-8,4 mln tihumeetrit aastas. Taastuvenergia tootmine metsade süsinikuvaru vähendamise arvelt ei ole lahendus kliimamuutustele ja on seega lubamatu.</p> <p>REKK lk 42 märgitakse, et Eestis on märkimisväärne biomassist energia tootmise potentsiaal, ent selle väite tõestamiseks ei ole toodud viiteid ühelegi uuringule.</p> <p>Biomassist peaks energiat tootma eelkõige kõrge efektiivsusega kohalikes elektri ja soojuse koostootmisjaamades. Madala kasuteguriga Auvere elektrijaamas biomassi põletamine (millele viidatakse REKK lk 47) ei ole efektiivne biokütuste kasutamine ning see ei peaks olema soositud lahendus taastuvenergia tootmiseks.</p>	<p>Mitte arvestatud. 2019. aasta augusti seisuga jätkuvad arutelud Metsanduse arengukava 2021-2030 üle, planeeritud esitada Riigikogule vastu võtmiseks mai 2020. Sellest tulenevalt lähtutakse REKK 2030 tegemisel hetkel kehtivast metsanduse arengukavast ja teistest kehtivatest arengukavadest. Liikmesriikidel on võimalus lõimitud riikliku energia- ja kliimakava 2030 ajakohastada ka enne perioodi lõppu. Nimelt peavad liikmesriigid Energialiidu juhtimisraamistiku määruse kohaselt esitama komisjonile 30. juuniks 2023 kõige viimati esitatud lõimitud riikliku energia- ja kliimakava ajakohastatud versiooni kavandi ning aasta hiljem, 30. juuniks 2024 lõpliku ajakohastatud versiooni. Kui liikmesriik näeb, et kava on veel selleks ajaks asjakohane esitab liikmesriiki komisjonile põhjendused, miks kava ei ole vaja ajakohastada.</p>

Leiame, et REKKis on vaja panna paika meetmed, mis tagaksid, et puidu kasutamine energeetikas ei kinnista praeguseid trende metsade elurikkuse vähenemisel ega metsades juba seotud süsiniku ning sidumisvõime vähenemist tulevikus.

Ühe meetmena teeme ettepaneku seada säästlikkuse kriteeriumid puitse biomassi kasutamisele nii elektri- kui soojusenergia tootmiseks. EL tasandil on kriteeriumid küll kehtestatud, ent need ei taga saavutada soovitatavat kliimamõju, ega kaitse elurikkust võimaliku kasvava raiesurve eest. Siseriiklike säästlikkuse kriteeriumite kehtestamine oleks asjakohane (selle võimaluse näeb ette ka EL uus taastuvenergia direktiiv) - näiteks välistada kuivendatud turvasmuldade intensiivne kasutus energiakultuuride viljelemisel, kuna see toob kaasa nendes seotud süsiniku vabanemise CO₂-na atmosfääri või kändude ja juurte kasutamise biomassi tootmisel, sest nende kasutamine põhjustab mullas seotud süsinikuvaru kahanemist. Inglismaal ja Taanil on praegu kehtiva direktiivi alusel siseriiklikud säästlikkuse kriteeriumid kehtestatud, kus nõudeks on FSC või SPB sertifikaat. Selliselt vähendatakse oluliselt riski, et biomass on varutud kõrge kaitseväärtusega metsast. Ka Eesti võiks sellest praktikast eeskuju võtta.

Säästlikkuse kriteeriumide väljatöötamine eeldab mõistagi avatud protsessi, milles saaksid osaleda olulised huvigrupid.

Tuuleenergia

REKK lk 42 Lausele "Eestis on täna arendusjärgus enam kui 4 GW ulatuses tuuleparke nii maismaal kui rannikuvetes" tuleks juurde lisada ka nende oodatavad valmimisajad, mis mitmel juhul on ebaselged.

REKKis tuleks panna paika meetmed, mis võimaldaksid leida meretuuleparkidele optimaalsed asukohad nii keskkonnakaitselisest kui tehnoloogilisest seisukohast ja kõrvaldaksid seega meretuuleparkide rajamiseks täna tekkinud takistused. Selleks on vaja suunata rohkem ressursi mereala planeeringu raames riigi poolt merealade keskkonnaseisundi uuringuteks (lindude ränne, nahkhiirte ränne, põhjaelustik, tuuleenergeetika kumulatiivne mõju kogu Läänemere ulatuses), nagu on viidanud ka Riigikohus hiljutises lahendis. Samuti tuleks kiiremas korras otsustada juba aastaid seisnud merekaitsealade loomine.

Arvestatud. Täiendatud 3.1.2.ii, sh lisas IV ja V meetmega EN16 Meretuuleparkide eelarendus (liitumised, planeeringud), ühisprojekt. Keskkonnaministeerium toetab ideed põhjalikumatest uuringutest, mis võimaldaksid meil langetada laiapõhjalisemaid ja samas täpsemaid otsuseid mis puudutavad nii võimalike arendustegevusi kui ka kaitsealade moodustamist. Merekaitsealade moodustamine on olnud ajamahukas ja keeruline protsess, kus erinevate osapoolte huvid on tihti olnud vastukäivad. Mereelupaikade seisund Eesti loetakse praegusel hetkel soodsaks. Küsimusena on tõusetunud ka teema, kui palju merepindalast ja mis kohtades peaks olema looduskaitse all. Selle otsustamine eeldab häid teadmisi ja ülevaadet merealadest üldisemalt, mis võimaldab tulevikus ka langetada lõplikud otsused täiendavate merekaitsealade moodustamise vajaduse kohta.

<p><u>Transpordikütused</u> ENMAKi kohaselt biometaani jt alternatiivsete mootorikütuste kasutus kasvab. Täpsustatakse bioressursi kasutusvõimalused mootorkütuste tootmiseks. Leiame, et need suunad pikaajalisi eesmärke täita ei aita. Biokütustega on ehk lihtsam täita 2020 eesmärke, aga 2030 eesmärkide täitmisele liigub see pigem vastu, kuna tehakse investeeringud uude infrastruktuuri, millest meil ei ole kümne aasta pärast enam realselt kasu ning mis pigem vähendab meie võimet investeerida pikaajalistesse projektidesse. Samas on ennast tõestanud elektritransport, mis on efektiivne ega kahjusta linnaõhku: saadaval on sõidukeid kõigis kategooriates ja selliste sõidukite akusid saaks kasutada taastuvenergia tootmiskõikumiste tasakaalustamiseks. Planeeritud tegevused 2018-2030 elektritranspordi arengusse on riigil laadimisvõrgu erastamine koos kohustusega ostjale see ümber ehitada CCS standardile, mis sisuliselt tähendab riigi väljumist elektritranspordist.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Täiendatud 2.1.2. ii. Arvestades teise generatsiooni vedelate biokütuste saadavust Euroopa ja maailma kontekstis ja sellega kaasnevat hinnasurvet, on sotsiaalmajanduslikult soodsam katta teise generatsiooni kütuste kasutamise nõue (sh ka 2030 vaates) siseriiklikult toodetud kütusega. Ühtlasi näeme, et elektritarbimine roll transpordisektoris kasvab järsult peale 2025. aastat. Tarbimist suurendab oluliselt Puhaste sõidukite direktiivist tulenevad muutused, elektriautode odavnemine ja sellest tingitud populaarsuse kasv ning tööd alustav Rail Baltic.</p>
<p><u>Turgude lõimimine: tarbijate osalemine energiatootmises, seosed taastuvenergiaga, energiatarbijate kaitse</u> REKK eelnõus ei ole piisavalt tähelepanu pööratud tarbijate osalemisele energiatootmises. Nt lk 33 puuduvad seletused punktides iii, iv ja v, mis peaksid kirjeldama riiklike eesmärke seoses tagamisega et tarbijad osalevad energiasüsteemis ning saavad kasu omatootmisest ja uutest tehnoloogiatest; seoses energiasüsteemi paindlikkusega taastuvenergia tootmiseks; seoses energiatarbijate kaitse ja energia jaemüügisektori konkurentsivõime suurendamisega.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Tarbijate osalemine energiatootmises seoses taastuvenergiaga ja energiatarbijate kaitse on kajastatud pt 2.1.2.v; pt 2.4.3.ii; pt 3.4.3.iv</p>
<p>2.4. Põllumajandusega seotud eesmärgid ja meetmed</p>	
<p><u>LULUCF sektor ja looduspõhised lahendused</u> Looduspõhised lahendused (nature-based solutions) on oluliseks vahendiks kliimaeesmärkide saavutamiseks, kuid need kajastuvad REKK lähenemises väga tagasihoidlikult. Eestil on rohkelt potentsiaali nii juba väljatöötatud lahenduste rakendamiseks (loodusliku veerežiimi taastamine turbaaladel, metsamajandamise optimeerimine) kui ka uudsete, regiooni sobivate looduspõhiste lahenduste arendamisel (sh kaasates teadus- ja innovatsioonivaldkonda). Ühe looduspõhise lahenduse meetmena tuleb välja tuua poollooduslike koosluste parem kaasamine kliimaeesmärkide saavutamisse. Poollooduslikud kooslused ning teised liigirikkad rohumaad on olulised ja stabiilsed süsiniku ladustajad ning väga paljude teiste ökosüsteemiteenuste olulised pakkujad (sh mullaviljakuse säilimine, elurikkuse hoidmine,</p>	<p>Arvestatud. Tegevused kuuluvad ptk-s 3.1.1 esitatud meetme "Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameede" ühe alameetme "Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus" alla.</p>

<p>väetiste jt põllumajandussisendite veekogudesse lekkimise puhverdamine, erosiooni takistamine), olles sellega kliimasõbraliku põllumajanduse lahutamatuks osaks. Rohumaade ja poollooduslike koosluste mullad olulised ja stabiilsed süsiniku ladustajad, eriti muutuvates kliimatingimustes ning nende võime süsinikku siduda ja hoida on seotud taimede maa-aluse stabiilse biomassiga ning mikroobse aktiivsusega. Need tegurid omakorda sõltuvad taimestiku liigirikkusest, koosluse seisundist ja hoolduskvaliteedist. Hetkel on REKK-is toodud välja karjatatavate poollooduslike koosluste osakaalu suurendamine juba lõppenud meetmena. Rõhutame, et nii karjatamine kui ka niitmine ja heinategu, kui osade Eesti oluliste ja taimestiku poolest liigirikaste poollooduslike koosluste oluline ja kõige sobilikum majandamisviis, toetavad kliimaeesmärkide saavutamist. Eelkõige on süsiniku stabiilse sidumise ja mulla süsinikuvaru hoidmise eesmärgil oluline suurendada poollooduslike niidukoosluste (ja teiste liigirikaks kujunevate püsivate rohumaade) pindala põllumajandusmaastikes ja parandada olemasolevate koosluste hoolduskvaliteeti.</p> <p>Teeme ettepaneku lisada eesmärgina: hooldatavate poollooduslike elupaikade pindala suurendamine ning elupaikade hooldamise kvaliteedi tõstmine, eesmärgiga tagada stabiilne mulla süsinikuvaru ja mullaviljakuse säilimine, bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilimine ja suurenemine, jätkusuutlikult hooldatud maade ulatuse suurenemine ning poollooduslike elupaikadega seotud liikide olukorra paranemine. Eesmärk on otseselt seotud poliitikate ja meetmetega, mis rõhutavad süsiniku säilitamise ning sidumise soodustamise vajalikkust põllumajanduses ja LULUCF sektoris.</p>	
<p><u>REKK lisas olevad põllumajandusega seotud meetmed</u></p> <p>REKK lisaks olevate meetmete nimekirjas on mitmed põllumajandusega seotud. Paraku on selgelt asjakohased neist vaid mõned, näiteks meede 32 (mahepõllumajanduse toetamine). Samas meetmed 33, 34 ja 35 on kirjeldatud äärmiselt ebamääraselt, kusjuures pole isegi selge, mille poolest need meetmed omavahel erinevad. Ka meede 36 kattub praegust kirjeldust lugedes vähemalt osaliselt eelnimetatutega. Ka meetmed 37 ja 38 kattuvad praeguse kirjelduse järgi osaliselt omavahel ja eelpool nimetatud meetmetega.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.1 põllumajandus meetmete nimekiri ning meetmete tabelis informatsioon meetmete osas. Kajastatud meetmed põhinevad kehtival arengukavadel/rakenduskavadel ning ajakohastel uuringutel (sh Eesti maaelu arengukava 2014-2020, Eesti veemajanduskava meetmeprogramm 2015–2021, uuring kulutõhusaimate meetmete leidmiseks kliimapoliitika ja jagatud kohustuse määruse eesmärkide saavutamiseks Eestis (2018)).</p>
<p>Leiame, et meetmete esitus REKK-is on praegu arusaamatu ning vastuoluline, mistõttu on ka väga keeruline hinnata, kas esitatud meetmetega on plaanitud eesmärkideni jõudmine võimalik ja realistlik.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 1.1 eesmärkide täitmiseks kavandatud meetmete tabelitega.</p>

<p>Lõpetuseks märgime, et detsembris avalikustatud REKK eelnõu vajaks meie arvates põhjalikumat arutelu ja läbitöötamist. Et dokument vastaks paremini Euroopa ja Eesti ees seisvatele kliimaväljakutsetele, oleme valmis käesoleva aasta jooksul ka edaspidi sel teemal arutlema ning kaasa mõtlema.</p>	<p>Arvestatud. Käesoleval aastal kavandatakse REKK eelnõu arutelud.</p>
<p>Eesti Taastuvenergia Koda 6.02.2019</p>	
<p>Üldpõhimõtted, millest peaks ETEK hinnangul REKK 2030 koostamisel lähtuma:</p>	
<p>1. Oleme seisukohal, et kuigi koostatav kava tugineb olulisel määral 2017. aastal Riigikogu poolt heaks kiidetud energiamajanduse arengukavale (ENMAK 2030+) ning kliimapolitika põhialustele (KPP 2050), on oluline koostada süsteemselt paindlik kava, mis võimaldaks arvesse võtta uute asjakohaste teadmiste esile tõusu ning asjaolude muutumist perioodil kuni aastani 2030. Ilmekas näide seesuguse paindlikkuse vajadusest on 2018. aasta oktoobris avaldatud valitsustevahelise kliimapaneeeli (IPCC) erireportis kajastatu, mis juhib tähelepanu ambitsioonikamate kliimaeesmärkide püstitamise ning saavutamise ajakriitilisusele. Seda ei ole REKK 2030 koostamise puhul seni arvesse võetud. Ühtlasi puudub kooskõla Euroopa Liidu pikaajalise strateegilise eesmärgiga jõuda aastaks 2050 nn süsinikuneutraalse ühiskonnakorralduseni, kuivõrd KPP 2050, mis on võetud REKK 2030 koostamise üheks aluseks, kehtestab siseriikliku eesmärgi vähendada kasvuhoonegaaside (KHG) emissiooni sajandi keskpaigaks 80% võrreldes aastaga 1990. Oleme veendunud seisukohal, et Eesti peaks kooskõlastama siseriiklikud ambitsioonid Euroopa pikaajalise strateegiaga ning teaduspõhiste järeldustega planeedi kliimaseisukorrast.</p>	<p>Arvestatud. Euroopa Liidu pikaajalise kliimastrateegia 2050 osas ei ole veel liikmesriigid ühtsele otsusele jõudnud, Euroopa Liidus peab otsus sündima 2019. aasta lõpuks. Praegu on käimas arutelud liikmesriikidel vahel EL Nõukogus. 2019. aasta sügiseks valmib Keskkonnaministeeriumi algatusel Riigikantselei tellitud täpne analüüs ning ettepanekud kliimanetraalsele majandusele ülemineku võimaluste ja lahenduste kohta Eestis. Uuringutulemusi esitletakse sügisel ka Vabariigi Valitsusele. Liikmesriikidel on võimalus lõimitud riikliku energia- ja kliimakava 2030 ajakohastada ka enne perioodi lõppu. Nimelt peavad liikmesriigid Energialiidu juhtimisraamistiku määruse kohaselt esitama komisjonile 30. juuniks 2023 kõige viimati esitatud lõimitud riikliku energia- ja kliimakava ajakohastatud versiooni kavandi ning aasta hiljem, 30. juuniks 2024 lõpliku ajakohastatud versiooni. Kui liikmesriik näeb, et kava on veel selleks ajaks asjakohane esitab liikmesriiki komisjonile põhjendused, miks kava ei ole vaja ajakohastada.</p>
<p>2. REKK 2030 püstitab siduvad siseriiklikud eesmärgid taastuvatest allikatest pärineva energia osakaalule elektritootmises ning soojusmajanduses, ometi pole kavas välja toodud ühtegi täiendavat meedet (st lisaks seni kehtinud või praegu kehtivatele) eesmärkide saavutamiseks. Jääb esmapilgul selgusetuks, kas sellekohaste meetmete nimistu on lõplik või eeldatakse eesmärkide saavutamist ilma täiendavate meetmete rakendamiseta.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.2 välja toodud meetmete nimistut ning Lisa IV.</p>
<p>3. Peatükis 3.3.i on energiajulgeoleku kontekstis muu hulgas olulisel kohal siseriiklike energiaallikate mitmekesisutamise vajadus. REKK 2030 ning 2018. aastal jõustunud elektrituruseaduse valguses on sellest lähtuvalt tarvis järgida tehnoloogiapõhiste vähempakkumiste printsiipi siseriiklike taastuvenergia eesmärkide saavutamiseks tarvilike vähempakkumiste korraldamisel.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.3.i.</p>

<p>4. Sünkroniseerimisprojektiga paralleelselt on varustuskindluse ning elektrienergia ülekande taristu kontekstis äärmiselt tähtis tähelepanu pöörata siseriiklike investeeringute vajadusele eelkõige Lääne-Eesti ning saarte piirkonnas. Tegu on ühe perspektiivikama piirkonnaga tuuleenergia kasutuselevõtuks Eestis ning siseriiklikest taastuvelektri eesmärkidest lähtuvalt tuleks ülekandevõrk ette valmistada suuremahuliste taastuveniivõimsuste liitumiseks perioodil 2021-2030.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud ptk 2.4.2.</p>
<p>Täpsemad ETEK kommentaarid REKK 2030 sisu osas:</p>	
<p>1. Peatükis 2.1.2.i joonisel 1 kujutatud sektoripõhiste taastuveniivõimsuste saavutamise trajektoori puhul peaks arvestama tegelikke või prognoositavaid lähtepunkte. Soojusmajanduses ei ole otstarbekas trajektoori alguspunktiks võtta 38,4%, kuivõrd juba eelnõu koostamise ajal on teada, et see osakaal ületab 50% (viidatud ka REKK 2030 peatükis 4.2.2.i). Tegelikule lähtepunktile viitamine trajektoori määramisel võimaldab püstitada reaalsemaid vahe-eesmärke, jälgida eesmärgi saavutamise edukust ning tuvastada vajadust lisapingutuste tegemiseks eesmärgi saavutamiseks perioodi 2021-2030 jooksul.</p>	<p>Arvestatud. 2020 aasta lähtepunktideks on võetud prognoosidel põhinevad numbrid, mis võtavad arvesse tänaseid taastuveniivõimsuste tootmise ja tarbimise trende.</p>
<p>2. Peatükis 2.3.i tabelis 7 toodud kütusevabade energiaallikate osakaalu indikatiivne sihttase elektrienergia lõpptarbimisest (>10%) on taastuvelektri tootmise tänast osakaalu, 2030. seatud eesmärgi ning taastuveniivõimsuste ressursse ning potentsiaali arvestades tagasihoidlik.</p>	<p>Arvestatud. Kütusevabade energiaallikate osakaalu indikatiivseks sihttasemeks seati >25%, läbivalt tekstis.</p>
<p>3. 3.3.i peatüki põlevkivi puudutavas lõigus sõnastatakse, et perioodil 2021-2030 jääb põlevkivi oluliseks kütuseks. Seda silmas pidades ei ole ETEK hinnangul läbivalt REKK 2030 eelnõus piisavalt pööratud tähelepanu tööaja lõppemisest tingitud vanemate põlevkivi põletusplokkide sulgemisega kaasnevatele mõjudele Eesti energeetikasektoris perioodil kuni aastani 2030 ning vajadust tootmisvõimsused nimetatud perioodi jooksul ennetavalt asendada puhtamate ja jätkusuutlikemate, st taastuvelektri tootmisvõimsustega.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.3.i vastavate selgitustega. ENMAK 2030 ja REKK eelnõu näevad ette vanade tootmisvõimsuste asendumist uutega (sh taastuvelektrienergia tootmisel) turupõhiselt ehk riiklike toetusteta. See tähendab mh CO₂ hinna kasvul fossiilkütustel võimsuste asendumist uute energiatehnoloogiatega. Tagamaks vanade tootmisvõimsuste sulgemisel uute taastuvelektri tootmisvõimsuste rajamist on kavandatud REKK meetmed 3 ja 4, vt Lisa IV.</p>
<p>4. Peatükis 4.1.iii kirjeldatakse Euroopa Liidu heitkogustega kauplemise süsteemi CO₂ hinna prognoosi ning kujunenud hinnakõverat, seejuures viidatakse Euroopa Komisjoni poolt soovitatud CO₂ hinnale, mida kirjeldusest lähtuvalt on kasutatud ka REKK 2030 energiamudelite koostamiseks. Lisa I 1 osas kirjeldatakse Euroopa Komisjoni soovitatud CO₂ hinna prognoose, mis erinevad omakorda oluliselt peatükis 4.1.iii peatükis kirjeldatutest. Seejuures on mõlemal juhul prognoosid tagasihoidlikud kõrvutades neid reaalsete hindadega</p>	<p>Arvestatud. Peatükkide lõikes ühtlustatud esitatavad CO₂ hinna prognoosid. Ptk-s 4.1.iii leitav CO₂ hinna viimase aasta trendid ning hinnaprognos aastani 2040. Lõplikus REKK 2030-s esitatud kasvuhooonegaaside prognoosides on kasutatud CO₂ hinnaprognosi kombinatsiooni Thomson Reuters (2020 ja 2025) ja Euroopa Komisjoni 15.06.2018 liikmesriikidele edastatud (2030-</p>

<p>ning peatükis 4.1.iii kirjeldatud erinevate allikate pikaajaliste prognoosidega. Kirjeldatu ei veena, et REKK 2030 energiamudelites kasutatav on ligilähedaseltki tegelikkusele vastav, mistõttu vajab see ETEK hinnangul detailsemat ülevaatamist.</p>	<p>2040) CO2 hinna prognoosidest. CO2 hinna prognoosi kombineeritud aegrida kasutatakse põhjusel, et kajastada 2018. aasta teises pooles toimunud suurt CO2 hinna tõusu, mis ei kajastu Euroopa Komisjoni 15.06.2018 edastatud CO2 hinna prognoosi esimestel aastatel.</p>
<p>5. Peatükis 4.2.2.i tuuakse välja 17,4% kui taastuvelektri prognoositud osakaal lõpptarbimisest aastaks 2020. Kuivõrd tegelik taastuvelektri eesmärk on 17,6%, jääb selgusetuks, kas tegu on inimliku eksimusega või prognoositakse puudujääki eesmärgi saavutamisel?</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.1.2.i. Taastuvelektri osakaal lõpptarbimises aastaks 2020 on vastavalt täpsustatud prognoosile 18,8%.</p>
<p>Fermi Energia OÜ 10.06.2019</p>	
<p>1. Kodumaise elektri osakaalu eesmärk 100% REKK 2030 on viidatud ENMAK 2030 eesmärk: 1. Varustuskindlus: Eestis on tagatud pidev energiavarustus alameesmärgile „6. Kodumaise elektri osakaal avatud turu tingimustes >60%“. Teeme ettepaneku, et Eesti peaks seadma eesmärgiks tagada 100% kodumaise elektri osakaalu elektri tarbimises arvestades Eesti ja meie naaberriikide lähiaastatel kahanevat juhtavaid tootmisvõimsusi ning kohaliku elektri tootmise positiivset majanduslikku mõju ning võimalust tagada elektritootmist ökonoomsetest energiaallikatest. Soome, Läti, Leedu, Rootsi, Poola, Taani ja Saksamaa on esitanud Euroopa Komisjonile Riiklike kliima- ja energiakavade eelnõudes ametlikku teavet, mis osutab olulisele juhitavate tootmisvõimsuste vähenemisele Põhja-Euroopas (näiteks Ringhals 1,2 reaktorite sulgemine 2020 lõpus, 1771MW võimsuse kaotusega). Teiseks rajatakse Põhjamaadest lähiaastail suunal Saksamaa ja Suurbritannia rajatavaid välisühendusi, kus samuti juhitavaid tootmisvõimsusi lähiaastatel eriti suures ulatuses suletakse. Uute lääne- ja lõunasuunaliste ühenduste tulemusel tänane suuremahuline elektri eksport Norrast Rootsi ja Rootsist Soome saab olema tõenäoliselt varasest väiksem. Arvestades 2019. aasta alguses Eesti Energia põlevkivitootmisvõimsuste jaoks kiirelt negatiivseks kujunenud konkurentsisisituatsiooni ning 2026. aastaks Balti riikidele ja kogu Põhja-Euroopas kujunevat tõsist juhitavate tootmisvõimsuste defitsiiti (vt joonis 1), on ilmne, et lootes 40% ulatuses varustuskindluse tagamisele impordiga perioodil 2020-2030, on tegemist tõsise eksitusega. Ka Soomes tunnistatakse, et Olkiluoto 3 tuumareaktori tootmise alustamine 2020 ei ole piisav tagamaks varustuskindlust arvestades tõenäolise Rootsi impordi vähenemisega, kivisööelektrijaamade</p>	<p>Mitte arvestatud. Eesmärgi indikatiivse sihttaseme >60% seadmisel lähtuti modelleeritud elektrimajanduse stsenaariumitest, mille koostamisel arvestati elektriturul olemasolevaid, suletavaid ja teadaolevaid uusi tootmisvõimsusi ning ühendusi, samuti kohalike energiaallikate kasutuspiiranguid ning nafta-, elektri- ja CO₂ hinna prognoose. Üldeesmärgi kohaselt peame mh tagama turupõhise hinnaga energiavarustuse. See tähendab, et 100% kodumaise elektri osakaalu tagamine peaks toimuma turuhinnaga. Eesmärgi ettevalmistamisel tehtud stsenaariumid turuhinnaga elektrienergia tootmist 100% kodumaiste tootmisvõimsustega ei prognoosinud. Riigiabi reeglid ei võimalda tagada kodumaist elektrit 100% ulatuses.</p>

<p>sulgemisega ja koostootmisjaamade toodangu vähenemisega (vt tabel 12 Soome riikliku energia ja kliimakava eelnõu). Fermi Energia on seisukohal, et 2025 aastast kui ei toimu enam elektri importi Vene Föderatsioonist ja Valgevene Vabariigist ning kui on suletud 800MWe lämmastik ja väävelosakeste püüduritega tolm põletuskatlad, on Eesti tarbijate tegelik elektriga varustuskindlus eriti talveperioodidel küsitav.</p> <p>Teeme ettepaneku, et seada eesmärk „Kodumaise elektri osakaal avatud turu tingimustes 100%.“, sest ei ole vastutustundlik veeretada riigi energeetiline varustuskindlus naaberriikide vastutuseks eriti kui ka naaberriikide (Läti, Leedu, Soome, Rootsi) varustuskindlus on küsitav. Alameesmärk „Kodumaise elektri osakaal avatud turu tingimustes >60%“ ei ole kooskõlas ENMAK 2030 üldeesmärgiga: „Tagada tarbijatele turupõhise hinna ning kättesaadavusega energiavarustus, mis on kooskõlas Euroopa Liidu pikaajaliste energia- ja kliimapolitiika eesmärkidega, samas panustades Eesti majanduskliima ja keskkonnaseisundi parendamisse ning pikaajalise konkurentsivõime kasvu.“ Elektri tootmine on kõrge lisandväärtusega töö (energiatootmine palgastatistikas esimese kolme valdkonna seas) ja tootmisvaldkond ning strateegiline loobumine selles valdkonnas tootmisvõimekusest on negatiivsete majanduslike mõjudega. Tööstuspoliitika rohelistes raamatus sisaldub arvutus: „Näiteks töötlevas tööstuses tähendab 1%-line energiahindade kasv 1,9%-list investeeringute vähenemist“ Senine NordPooli hinnapiirkondade kogemus tõendab, et hinnapiirkondades, kus on netoimport (Läti, Leedu, Soome) on elektrihinnad kõrgemad kui eksportivates piirkondades (Norra, Rootsi).</p> <p>Eesti riik peaks omalt poolt omama valmisolekut ja võimekust läbima vajalikke planeerimismenetlusi, mis aitavad kaasa Eesti elektritootmises oma varustuskindluse tagamise eesmärgi täitmisele võimalikult kiiresti. Tunnustame Eesti Keskerakonna 2019. a. riigikogu valimiste valimisprogrammi eesmärki, et Eesti oleks jätkuvalt elektrit eksportiv riik. Leiame, et 2035 aastaks on sihikindla töö tulemusel võimalik saavutada eesmärk „Kodumaise elektri osakaalu eesmärk 100%“</p>	
<p>2. Ettepanek korrigeerida CO₂ hinna andmeid, esitada CO₂ hinna prognoos ning mõju varustuskindlusele ja elektrihindadele perioodil 2020-2035</p> <p>Eelnõu 27.12.2018 versioonis esitatud lõigus ELi heitkogustega kauplemise süsteemi CO₂-hind on seisuga veebruar 2019 vananenud ja ekslik kuivõrd EUA hindades on toimunud oluline tõus hinnatasemele 21-25€/t, mistõttu eelnõus olev 2019 aasta prognoos 11,8€/t on oluliselt ekslik. Kuivõrd Eesti põlevkivist elektri tootmine ning ka pikemas perspektiivis</p>	<p>Arvestatud. Peatükis 4.1 iii esitatakse ELi heitkogustega kauplemise süsteemi CO₂-hind perioodil jaanuar 2018- august 2019 ja lisaks CO₂ hinnaprognosis perioodiks 2020-2040. Esitatud CO₂ hinnaprognosis on kombinatsiooni Thomson Reuters (2020 ja 2025) ja Euroopa Komisjoni 15.06.2018 liikmesriikidele edastatud (2030-2040) CO₂ hinna prognoosidest. CO₂ hinna prognoosi</p>

<p>varustuskindlus sõltub CO₂ hindadest, on põhjendatud analüüs kuni aastani 2050 CO₂ hindadest lähtuvalt Euroopa kliimapoliitikast ning parimatest teadmistest. Elektri tootmise varustuskindlust mõjutab faktor, et kui CO₂ hinnad on kõrged (üle 25€/MWh) piisavalt kaua, siis isegi kui Narva elektrijaamade tootmisvõimsused säilivad, siis kulude vähendamise eesmärgil vähendatud personal nii elektrijaamades kui põlevkivikaevandustes tõenäoliselt ei ole kiiresti uuesti värvatav lühiajaliste madalamate CO₂ hindade või kõrgema elektri nõudluse korral. Põhjendatud on AS Eesti Energial esitada asjakohane analüüs kasutatavate tootmisvõimsuste kohta 2019. aasta jooksul vähendatava tööjõu tingimustes. Kindlasti tuleb uuendatud versioonis uuendada värskete andemetega lõiku 4.5.3. esitades ka 2018 aasta ja 2019 aasta I ja II kvartali tootmis- ja hinnaandmed kuivõrd need on oluliselt täpselt informeerivamad tuleviku osas kui 2016-2017. aastate andmed, mis võiva tekitada eksitava mulje kasutades ekstrapoleerimist.</p>	<p>kombineeritud aegrida kasutatakse põhjusel, et kajastada 2018. aasta teises pooles toimunud suurt CO₂ hinna tõusu, mis ei kajastu Euroopa Komisjoni 15.06.2018 edastatud CO₂ hinna prognoosi esimestel aastatel.</p>
<p>3. Ettepanek näha ette meede „Väikse moodulreaktori kasutuselevõtu analüüsimine ning võimekuse arendamine“</p> <p>Arvestades Kanada Tuumohutuskomisjonis reaktoritüübi eellitsentseerimise protsessis olevat kaht neljanda põlvkonna tuumareaktori disaini, Terrestrial Energy ISMR-400 ja Moltex Energy SSR-W300 ning General Electric Hitachi väikest keevveereaktorit BWRX-300, kus kõigi kolme eesmärk on saavutada rajamisluba 2024 aastaks ning Ameerika Ühendriikide Tuumaregulatsioonikomisjonis litsentseerimise lõppjärgus olevat väikest moodulreaktorit NuScale (60 MWe), on tõenäoline väikeste moodulreaktorite ehituse algus Kanadas ja USAs perioodis 2022-24 ning elektri tootmise algus perioodis 2026-2029.</p> <p>Terrestrial Energy ISMR-400 tugineb otseselt Ameerika Ühendriikides, Oak Ridge National Laboratories 1949-1980 aastal teostatud sulasoolreaktorite uurimisprogrammil, mille olulisim etapp oli 1965-1969 aastal 13 000 töötunni jooksul käitatud 8MWt võimsusega grafiitaeglustiga floriidsoolaga eksperimentaalreaktor. Antud uuringuprogramm annab USA ja Kanada regulaatoritele eksperimentaalse aluse sarnase reaktoritüübi tehniliste lahenduste litsentseerimiseks ning tugeva empiirilise aluse veendumaks, et antud reaktoritüüp on olemuslikult passiivselt ohutu.</p> <p>GE Hitachi BWRX-300 on oma reaktori, kütusetsükli ja juhtimise poolest väga sarnane Soome Olkiluoto 1,2 ja Rootsi Forsmarki 1,2,3 reaktoritega ning teiste maailma 90 keevveeraktoriga. Seetõttu on esinduslik ehitus-, opereerimis-, litsentseerimise ja järelevaevale kogemus, mis muudavad selle rakendamise ka Eestis lihtsamaks võrreldes innovatiivsete disainidega.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 4.2.2.11</p>

Seades eesmärgiks tagada Eesti turupõhine elektri varustuskindlus võimalikult kiiresti peale esimeste väikeste moodulreaktorite edukat käivitamist USA-s või Kanadas, on põhjendatud Eestis alustada lähiaastail tööd arendamiseks välja erialane pädevus, protseduurid ja tehnilised võimekused menetleda väikese moodulreaktori põhimõttelist rajamisluba ja selle järgselt ehitisluba. See omakorda eeldab perioodis 2019-2020 teatava esmase pädevuse arendamist tuumaenergiaga seotud rahvusvaheline regulatsiooni (Rahvusvahelise Tuumaenergia agentuuri ohutusjuhendid ja EL direktiivid), osaleda asjakohaste rahvusvaheliste erialaorganisatsioonide (IAEA ja OECD-NEA) töös, tutvuda esmatasemel sõltumatult litsentseeritavate väikeste moodulreaktorite tehniliste parameetritega ning alustada kiirgusohutuse alast dialoogi Keskkonnaministeeriumiga. Näeme olulise riskina tuumaenergia alases diskussioonis ametkondlikku pädevuste puudumist, millest tuleneb ebakindlus ja võimetus asjakohaselt nõustada poliitilisi otsustajaid. OÜ Fermi Energia poolt uurimispartneritega 2019.a. lõpuks teostatava teostatavusanalüüsi „Väikse moodulreaktori sobivus Eesti energiavarustuskindluse tagamiseks ja kliimaeesmärkide täitmiseks 2030+„ abil on võimalik otsustada riigil, kas koostada sarnase sisuga ametlik analüüs koondades selle käigus ametlikku teavet rahvusvahelistelt partneritelt ning Eesti teadusasutustelt.

Fermi Energia on seniste kohtumiste alusel veendunud, et Eesti teadusasutustes ja ametkondades on piisav baaspädevus, mida välja arendades on võimalik tõsiseltvõetav väikse moodulreaktori kasutuselevõtu võimalikuks muutmise koostöös rahvusvaheliste partneritega eriti Soomest, Rootsist, Kanadast ja Ameerika Ühendriikidest.

Ettepanek meetme sõnastuseks:

Programmi või meetme nimetus - Väikse moodulreaktori kasutuselevõtu analüüsimine ning võimekuse arendamine

Eesmärk - Energeetika- ja energiamuundamise sektori tõhustamine ja varustuskindluse tagamine

Lühike kirjeldus – Väikse moodulreaktori kasutuselevõtu teostatavuse analüüsimine Eesti elektrivarustuskindluse ja kliimaeesmärkide täitmiseks 2030+. Analüüsitaks võimalikke rakendatavaid tehnoloogiaid, nendega kaasnevat regulatiivset ülesandeid, regulatiivse võimekuse väljaarendamise vajalikke tegevusi, kulusid ja ajaraami. Analüüsi alusel oleks Eestil võimalik jõuda järelduseni kas, millal ja milline väike moodulreaktor on Eestile võimalik energia varustuskindlust tagav lahendus.

Mõjutatud sektorid - Energy supply (comprising extraction, transmission, distribution and storage of fuels as well as energy and electricity production)

Kasvuhoonegaasid, mille heitmeid otseselt mõjutatakse - CO₂; CH₄; N₂O

Programmi või meetme tüüp - Seadusandlus (Regulatory)

Programmi või meetme aluseks olevad Euroopa Liidu õigusaktid - Nõukogu direktiiv 2014/87/EURATOM, millega luuakse tuumaseadmete tuumaohutust käsitlev ühenduse raamistik

Programmi või meetme rakendamise periood – 2020- 2025

Kuivõrd 200-300MW elektrilise võimsusega sulasoolreaktorite prognoositav tootmisomahind (LCOE) on 45-50€/MWh ning 300MW elektrilise võimsusega moodulitest koosneva integreeritud surveveereaktori NuScale planeeritav elektri omahind oleks 40€/MWh, siis võib seda tootmisüksuse võimsuselt ja ökonoomsuselt pidada Eestile sobivaks ja turul konkurentsivõimeliseks. Sulasoolreaktorite tehnoloogia võimaldaks elektrit toota paindlikult vastavalt turu nõudlusele ja tuuleenergia tootmisele, sest võimalik on kasutada sulasoola reaktori poolt toodetava soojuse salvestamiseks madala nõudlusega ajal ning sellest soojusest auru genereerimist ja elektri tootmist ajal kui nõudlus on suurem ehk tarbimistippudes.

Fermi Energia ei väida, et Eesti peaks ainult tuumaenergiat arendama, kuid sarnaselt Soome ja Rootsi, kus on tootmisportfellis palju taastuvenergiat, on raske näha, kuidas Eestil on võimalik täita Euroopa Liidu 2050 kaalumata asjakohase põhjalikkusega kaasaegne tuumaenergia võimalust. Kaasaegne tuumaenergia saab olema sobiv ka väikeriigile nagu Eesti juhul kui riik on innovatiivne, teadmispõhine, nutikas ja jääb kindlaks enda energiajulgeoleku ja arengueesmärkidele, mis kokku lepitud dokumentides Energiamaajanduse arengukava 2030+, Kliimapoliitika põhialused aastani 2050 ja konkurentsivõime kava „Eesti 2020“.

Kahtlemata kaasnevad tuumaenergia kasutamise võimekuse arendamisega riigile kulud, kuid riigile kaasnevad lisaks energiajulgeolekule ning selle abil tarbijate kindlustundele ja tööstusettevõtjatele tagatud investeerimiskindlusest ka riigi otsestest kuludest kordades suuremad maksutulud varustuskindlust tagavast süsinikehitmeteta energiatootmisest nii investeerimis- kui käitamisetapis. Peame põhjendatuks, et riigile kuuluval äriühingul oleks tuumaenergia arendusettevõttes arvestatav osalus, kuid samuti on põhjendatud arvestatav osalus regionaalsetel energiaettevõtetel, kelle on tuumaelektrijaamade rajamise ja käitamise

<p>kogemus ning piisav finantsvõimekus. Soome Teolisuuden Voima ja Fennovoima osundavad asjakohasele riigi energiaettevõtte, kohalike omavalitsuste ja eraettevõtete koostööle, mis võiks olla eeskujuks ka Eestis. Ilmselt on see koostöö olnud oluline põhjus, mis on taganud piisava ühiskondliku toetuse ja võimaldanud Soomes ainsa OECD riigina algatada viimase 20 aasta jooksul kahe peamiselt erakapitalil tugineva tuumajaama rajamist.</p>	
---	--

<p>Viru Keemia Grupp 18.12.2018</p> <p>Peatüki 3 „Poliitikasuunad ja meetmed“ punktis 3.1.3 „Mõõtmelise muud elemendid“ (lk 46) on keskkonnatasude teemal toodud järgmist:</p> <p>„Teine Eestis rakendatav KHG-de heitkoguseid mõjutav fiskaalne meetme on saastetasud. Vabariigi Valitsuse maksupoliitika põhineb eesmärgil vähendada keskkonnamõjusid, suurendades saastetasusid ja loodusvarade kasutamise tasusid. Keskkonnatasude seadus loob aluse loodusvarade kasutamise tasude ja saastetasu määrade kehtestamiseks, kehtestab nende arvutamise ja tasumise protseduuri ning sätestab keskkonna kasutamisest saadud riigieelarve tulude kasutamise alused ja eriotstarbed. Keskkonnatasud on kehtestatud vastavalt keskkonnakaitse vajadusele, riigi majandusliku ja sotsiaalse olukorra ning seaduses välja toodud puhkudel ka loodusvarade loodava väärtuse alusel. Seadusest sätestatud miinimummäärast kõrgemat maavarade kaevandamise tasu rakendatakse riigi tulu teenimise eesmärgil. Energeetiliste maavarade puhul tuginetakse lisaks tulu teenimise eesmärgile ka energeetilise maavara loodavale lisandväärtusele.“</p> <p>Tasude suurendamine ei too ilmingimata kaasa keskkonnamõju vähendamist ning seega ei peaks olema saastetasude suurendamine ilmingimata eesmärgi osa. Keskkonnatasud on keskkonnavalitsuse seaduslike piirangute ja nõuete kõrval vahendiks, mille abil saab ettevõtete investeeringuid suunata ning keskkonnamõjusid kompenseerida. Eestis on ministriumid viimastel aastatel tegeletud aktiivselt sellega, et töötada välja paindlik ning riigi kasu maksimeeriv ressursitasude ja keskkonnatasude süsteem. Rõhuasetus on sujuvalt liikumas</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud ptk 3.1.3 informatsiooniga, et laekunud keskkonnatasude abil on riik rahastanud viimased 20 aastat Keskkonnainvesteeringute Keskuse kaudu keskkonnaprojekte (sh väljavahetatud fossiilkütustel katelseadmeid taastuvkütustel lahendustele, rekonstrueeritud kaugküttesüsteeme jms).</p>
---	--

<p>pelgalt tasude suurendamise pealt nende tõhusa kasutuse suunas. Leiame, et asjakohane oleks seda rõhutada ka energia- ja kliimakavas.</p>	
<p>Rahandusministeerium (Eve Murumaa) 09.01.2019</p>	
<p>Kavas lk 22 on järgnev lõik: Rekonstrueeritavate keskvalitsuse hoonete summaarne pindala aastatel 2021-2030 ENMAK 2030 kirjeldab ühe oodatava tulemusena, et 2030. aastal asub 37% keskvalitsuse kasutuses olevate hoonete summaarsest netopindalast hoonetes, mis vastavad vähemalt 2013. aastal jõustunud energiatõhususe miinimumnõuetele. Seisuga 01.01.2018 oli Eesti Vabariigi territooriumil asuvate omandiõiguse või kasutuslepingu alusel keskvalitsuse poolt kasutatavate üle 250-ruutmeetrise kasuliku üldpõrandapinnaga hoonete kasulik üldpõrandapind kokku 1 354 752,1 m². Seega tuleb ENMAK 2030 soovitava sihi saavutamiseks tagada, et keskvalitsuse kasutuses olevate hoonete, mis vastavad vähemalt 2013. aastal jõustunud energiatõhususe miinimumnõuetele, kasulik üldpõrandapind on vähemalt 500 tuhat m². Aastatel 2014-2020 on oodatav rekonstrueeritavate hoonete kasulik üldpõrandapind keskmiselt 30 000 m² aastas (2014. aastal rekonstrueeriti hooneid 2013. aasta energiatõhususe miinimumnõuetele vastavaks mahus 56 321 m², 2015. aastal 30 740 m² ja 2016. aastal 40 701 m²). Aastatel 2021-2030 tuleb seega eesmärgi saavutamiseks rekonstrueerida kokku 290 000 m² hooneid.</p> <p>Kommentaariid Kui aastatel 2014-2030 rekonstrueerida igal aastal energiatõhususe miinimumnõuetele vastavaks 3% nõuetele mittevastavatest hoonetest, siis see teeb perioodi peale kokku 37% 2014. aastal nõuetele mittevastavate hoonete mahust. ENMAKi on aga kahetsusväärset kombel saanud sisse lause, mille kohaselt peaks 2030. aastal asuma 37% keskvalitsuse kasutuses olevate hoonete summaarsest netopindalast hoonetes, mis vastavad vähemalt 2013. aastal jõustunud energiatõhususe miinimumnõuetele. ENMAKi lause oleks tõene, kui 01.2014 ei oleks olnud ühtegi ruutmeetrit miinimumnõuetele vastavat pinda. Tegelikuses vastab juba täna 42% keskvalitsuse hoonetest, mis peavad täitma energiatõhususe miinimumnõudeid, energiatõhususe miinimumnõuetele. Seetõttu ei saa nõustuda arvutustega, mille kohaselt peaks aastaks 2030 olema miinimumnõuetele vastav pind 500 000 m², ega ka sellega, et aastatel 2021-2030 tuleb rekonstrueerida 290 000 m².</p> <p>Kuna ENMAKi sõnastust muuta ei saa, siis on ettepanek REKKis mitte mainida ENMAKi eesmärki vaid siduda 37% eesmärk EnKS § 5 või direktiivi artikliga 5, et taastada mõte, mis</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.2.i, sh on toodud hoonefondi rekonstrueerimise osakaalud.</p>

oleks pidanud ka ENMAKis olema. Sel juhul oleks eesmärk aastatel 2021-2030 rekonstrueerida 170 000 m² (01.2018 nõuetele mittevastav pind 782 492 m², mis igal aastal väheneb eelneval aastal rekonstrueeritud 3% võrra on 2021. aastal 714 000 m² ning 2030. aastal 543 000 m². $714\ 000 - 543\ 000 = 171\ 000$).

Teine alternatiiv on tõlgendada ENMAKi eesmärki 37% mitte energiatõhususe miinimumnõuete täitmise kohustusega hoonetest vaid kõikidest sisekliima tagamisega hoonetest, mille maht täna on ca 1,9 mln m². Sel juhul oleks eesmärk, et 2030. aastal oleks miinimumnõuetele vastavaid hooneid 703 000 m². Kui 01.2018 vastas nõuetele 572 000 m², siis oleks ambitsioon väiksem kui eelnevalt pakutud variandi puhul. Seega eelistaks esimest varianti.

Ettepanek sõnastada lõik järgmiselt:

Energiamajanduse korralduse seaduse § 5 kohaselt peab igal aastal viima 3% keskvalitsuse kasutuses olevate hoonete summaarsest netopindalast, kus keskvalitsus kasutab pinda üle 250 m² ja mis ei vasta energiatõhususe miinimumnõuetele, nõuetele vastavaks. Seisuga 01.01.2018 oli Eesti Vabariigi territooriumil asuvate omandiõiguse või kasutuslepingu alusel keskvalitsuse poolt kasutatavate üle 250-ruutmeetrise kasuliku üldpõrandapinnaga hoonete kasulik üldpõrandapind kokku 1 354 752,1 m². Sellest vastas nõuetele 572 260,5 m². Seega tuleb EnKS nõude täitmiseks tagada, et keskvalitsuse kasutuses olevate hoonete, mis vastavad vähemalt 2013. aastal jõustunud energiatõhususe miinimumnõuetele, kasulik üldpõrandapind oleks 2030. aastaks vähemalt 812 tuhat m². Aastatel 2021-2030 tuleb seega eesmärgi saavutamiseks rekonstrueerida kokku 170 000 m² hooneid .

Palun vastavalt korrigeerida ka lk 22 olevat tabelit.

Kui siiski soovitakse jääda olemasoleva sõnastuse juurde või välja tuua senised 3% täitmise mahud, siis need on REKKis ühe aasta võrra nihkes. Nimelt 2014. aastal viidi nõuetele vastavaks 17 022 m² hooneid, 2015. aastal 56 321 m², 2016. aastal 30 740 m² jne.

Lisas 4 on REKK meetmete nimekiri ja selgitused. Meetme 19 „Avaliku sektori ja ärihoonete rekonstrueerimine“ kirjelduses on märgitud meetme eesmärgiks rekonstrueerida 2030. aastaks 20% olemasolevatest hoonetest nii, et nende energiatõhususklass oleks vähemalt C. Palun täpsustada, kas eesmärk on, et aastaks 2030 vastaks 20% olemasolevatest hoonetest energiatõhususe klassile vähemalt C või on eesmärk rekonstrueerida 20% madalama energiaklassiga hoonetest vähemalt C klassile vastavaks. Viimasel juhul tuleks sätestada tase, millest 20 % arvutatakse.

<p>Meetme 20 lühikirjelduses on eesmärgiks rekonstrueerida 2030. aastaks 40% olemasolevatest eramajadest nii, et nende energiatõhususklass oleks vähemalt C või D, ja 50% olemasolevatest kortermajadest nii, et nende energiatõhususklass oleks vähemalt C. Hooneid, mis vastaksid vähemalt D klassile on rohkem kui hooneid, mis vastaksid vähemalt C klassile, seega ei ole loogiline kui kitsamal valimil on kõrgem eesmärk kui laiemal valimil. Palun täpsustada sõnastust.</p>	
<p>Rahandusministeerium (Rando Kängsepp) 05.02.2019</p>	
<p>LK 38 Dokumendis on poliitikasuundade ja meetmete all 16. meetmena nimetatud raskeveokite teekasutustasu kehtestamist. Teekasutustasu on nimetatud loetelu selles osas, kus on toodud meetmed, mille kehtestamine on alles arutlusel. Tegelikult kehtib alates 1. jaanuarist 2018 teekasutustasu kõikidele üle 3,5 tonniste veoautodele, mis sõidavad avalikult kasutatavatel teedel. Seega tuleks raskeveokite teekasutustasu mainida transpordisektoris juba kehtestatud meetmete loetelus, mitte veel arutluse all olevate meetmete blokis.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.1 esitatud meetmete nimekirja.</p>
<p>Lk 47 Aktsiisid: maksupoliitika põhimõtetele viitamine nimetatud dokumendis ei ole vajalik. Juhime tähelepanu, et lisaks elektrienergiale jõustub ka gaasi intensiivselt tarbivate ettevõtete maksusoodustus 1. jaanuaril 2019. Rakendatakse aktsiisimäära 11,30 eurot 1000 m³ maagaasi kohta, mis ületab energiamaksustamise direktiivis sätestatud alammäära, kuid moodustab vaid 18% maagaasi tavamäärast, mis 2019. aastal on 63,31 eurot 1000 m³ kohta. Viitamine direktiivi 2003/96/EÜ üleminekuperioodidele ei ole praegu enam relevantne. Lisaks on eelviimases ja viimases lõigus esitatu valdavalt kordus.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.3.</p>
<p>Lk 49 Juhime tähelepanu, et põllumajanduses on lubatud kasutada vaid madalama aktsiisiga maksutatud eriotstarbelist diislikütust. Kergele kütteõlile ei rakendata soodusmäära juba aastaid. Palume eemaldada arusaamatu viide aktsiisivabastuste kaalumisele.</p>	<p>Arvestatud. 3.1.3.iv on eksitav sõnastus kõrvaldatud.</p>
<p>Rahandusministeerium (Rando Kängsepp) 20.02.2019</p>	
<p>2.4.1. punkt i on sõnastatud segaselt. Loetelus a) kuni c) on toodud tasemed, mille ületamisel peaks liikmesriigid täiendavalt panustama ühenduste loomisesse. Praeguses sõnastuses jääb mulje nagu tegemist oleks eesmärk tasemetega, tegelikult on tegemist miinimumkriteeriumitega.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.4.1.i.</p>
<p>Joonisel 4 on kaardil osad liinid värvilised, kuid puudub legend, mida erinevad värvid tähendavad.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud legendi joonisel 4.</p>

Lk 42 viimase lõigu täienduseks: Eestisse plaanitakse ehitada ka teine pumphüdroelektrijaam Estonia kaevandusse (50 MW). Allikas: https://www.err.ee/857972/estonia-kaevandusse-kavandatakse-pumphudroelektrijaama	Arvestatud. Täiendatud 2.5.ii.
Joonise 6 all olevas lõigus on teises lauses puudu sõna „taastuvatest“: ... täiendavalt 158 GWh ulatuses taastuvatest energiaallikast toodetud elektrienergiat...	Arvestatud. Täiendatud sõnaga “taastuvatest” joonisel 6.
Peatükis 3.4.2 lõikes i on punktis Elektrisüsteem lause, mis ütleb, kus ei ole asjakohane info kirjeldatud, kuid puudub viide, kus asjakohane info on kirjeldatud.	Arvestatud. Täiendatud 3.4.2 lisatud viitega.
Tabelis 36 on ühe meetmena kirjas Tallinna ummikumaks. Seda maksu hetkel ei ole ja tegemist peaks olema kohaliku maksuga ehk riik ei saa ka võtta selles osas mingeid kohustusi või anda lubadusi (samas on lk 134 tabeli viimasel real vastutajaks märgitud MKM).	Arvestatud.
Tiit Kallaste, Eesti Vesinikuühing 26.08.2019	
2.5. Teadusuuringute, innovatsiooni ja konkurentsivõime mõõde LK33 Siinkohal tuleks lisada 19.12.2018 teaduse rahastamise suurendamise kohta Vabariigi presidendi, TA presidendi ja pea kõikide erakondade esindajate poolt allakirjutatud teaduslepe, millega tõstetakse teadus- ja arendustegevuse riiklik rahastamine ühe protsendini sisemajanduse kogutoodangust (SKT).	Arvestatud. Täiendatud 2.5.
ii. Puhta energia tehnoloogia edendamise seotud riiklikud 2050. aasta eesmärgid, kui need on olemas, ning vajaduse korral riiklikud eesmärgid, sh pikaajalised (2050), mis on seotud vähese CO2 heitega tehnoloogia kasutuselevõttuga, sh suure energiakasutusega ja rohkesti CO2 heidet tekitavate tööstussektorite CO2 heite vähendamise ning vajaduse korral seonduva CO2 transpordi ja säilitamise taristu tehnoloogia. Lk.34 Täiendada: Eesti on ühinenud Vesiniku initsiatiiviga/algatusega (The Hydrogen Initiative) EL energeetikaministrite mitteametlikul kohtumisel Austrias Linzis, 17.–18. september 2018. Energeetikaministrite avalikul kohtumisel Brüsselis 19. detsembril 2018 arutati Vesiniku initsiatiiviga seonduvaid järelmeetmeid, sõnavõttuga esines ka MKM minister. Vesiniku rakendamise eri majandussektorites on võimalik kõige efektiivsemalt liikuda vähese süsinikuga majanduse poole.	Arvestatud. Täiendatud 2.5.ii
„Lisaks käsitleb vähese CO2-heitega tehnoloogia kasutuselevõttu ka energeetika ja tööstuse valdkondlikud suunised, milledest esimese kohaselt soodustatakse tööstuslikes protsessides valdavalt vähese CO2 eriheiteliste tehnoloogiate rakendamist ning ressursside tõhusat kasutamist. Teise innovaatilisust käsitleva suunise kohaselt eelistatakse energeetika ja	Arvestatud

<p>tööstuse kasvuhoonegaaside heite piiramisel teadus-, arendus- ja innovatsioonisuundi, millega edendatakse tõhusate energiatehnoloogiate arengut ning kodumaise taastuvenergiareessursi maksimaalset väärindamist, suurendatakse primaarenergia kokkuhoidu ja vähendatakse kasvuhoonegaaside heidet.“</p> <p>Lk.34 Siinkohal oleks vajalik täpsustada, kuidas, milliste uute innovatiivsete tehnoloogiate rakendamisega loodetakse saavutada CO2 eriheite vähenemine? On need nt sisseostetavad tehnoloogiad, on need uued energiakandjad, nt vesinik? Ja hea oleks lisada vesinikukui efektiivse energiakandja laiaulatuslik juurutamine tööstusprotsessides, alates tsemendi, terase, kunstväetiste , haruldaste muldmetallide (pulbermetallurgia), jt. tööstuslikul tootmisel. Peaks täpsustama, kas see tuleneb tootmistehnoloogiate moderniseerimisest ja saaste (CO2 ja ülejäänud viie peamise KHG) eriheite vähendamisest, jms.?</p>	
<p>3. POLIITIKASUUNAD JA MEETMED 3.1.1. <u>Kasvuhoonegaaside heide ja nende sidumine</u> i. Poliitikasuunad ja meetmed, millega saavutatakse määruse (EL) 2018/842 kohane eesmärk, millele on osutatud punktis 2.1.1, ning poliitikasuunad ja meetmed, mille eesmärk on järgida määrust (EL) 2018/841, ning mis hõlmavad kõiki peamisi heidet tekitavaid sektoreid ning sektoreid neeldajate edendamiseks, pidades silmas pikaajalist visiooni ja eesmärki minna üle vähese heitega majandusele ning saavutada tasakaal heite ja sidumise vahel kooskõlas Pariisi kokkuleppega. Redaktsiooniline märkus. See on mõttetult pikk ja segaseks muutunud lause, millest tuleb selge mõtte väljatoomiseks teha paar lühemat!</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK 2030 eelnõu on koostatud vastavalt ette antud vormile määruses EU 2018/1999, sh REKK 2030-s kasutatud pealkirjad.</p>
<p><u>Poliitika ja meetmed, millega saavutatakse jagatud kohustuse määruse kohane eesmärk</u> lk. 37. Transpordisektoris kehtestatud peamised KHG-de heitkoguseid mõjutavad meetmed on: Siinkohal tuleks täiendada meetmete loetelu vähemalt kahe meetmega. Esiteks –akudel töötavate elektritranspordivahendite kiirendatud edendamine. Teiseks - kütuseelementide ja vesiniku (<i>inglisekeelne lühend on FCH – Fuel Cell & Hydrogen. Eesti keeles võiks lühend olla KE&H</i>) baasil töötavate sõidukite edendamine. Kasutuselevõtmine peaks olema suunatud eelkõige ühistranspordi (bussid, rongid), samuti teenindavate kerg- ja raskeveokite nagu kaubikud, prügiautod, laotõstukid, jms rakendustele ning samuti sõiduautodele.</p>	<p>Mitte arvestatud. Erinevad uudsete tehnoloogiatega vesinikul põhinevad meetmed tulevad arutlusele Keskkonnaministeeriumi poolt algatatud vesiniku tööühmas, mille eesmärgiks on vesiniku- ja kütuseelementide tehnoloogia Eestis rakendamise analüüsimine kliimaeesmärkide saavutamiseks. Tööühma kirjeldus lisatud REKK 2030 punkti 3.1.3 ii.</p>

<p>Vajalik täiendada: Meede 9. Säästliku autojuhtimise propageerimine koolituse kohustuslikuks muutmine koos sõiduefektiivsuse automaatse seire ja stimuleerimisega.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Tegemist on olemasoleva meetmega ja seega meetme sisu antud olukorras ei muudeta.</p>
<p>Meede 18 Raudteeinfrastruktuuri arendamine (sh Rail Balticu ehitus). lk.38 Raudtee (eriti RB puhul) infrastruktuuri arendamisel pöörata tähelepanu elektriliinidevabale elektritranspordile kütuseelementide ja vesiniku (KE&H) baasil maailmas kasutuselolevatele innovaatilistele lahendustele. Koheselt käivitada võimalike lahenduste süvendatud majandusanalüüs.</p>	<p>Mitte arvestatud. Alternatiivkütuste kasutust analüüsitakse ja kavandatakse uue transpordi arengukava aastani 2030 koostamise käigus. Rail Balticu arendamise eest vastutab Eestis Rail Baltic Estonia OÜ https://rbestonia.ee/projektist/</p>
<p>Meetmed tööstussektoris lk.38 Siin oleks sobiv rõhuda vesiniku kui efektiivse energiakandja laialdasemale kasutuselevõtmisele eesmärgiga vähendada KHG heidet tööstusest.</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK 2030 on koostatud kehtivate arengukavade põhjal. Seetõttu uusi meetmeid REKK 2030 ei kavanda. Keskkonnaministeerium on algatanud vesiniku tööühma, mille tegevuse tulemusel selguvad loodetavasti vesiniku kasutuse võimalused tööstuses.</p>
<p>Meede 35 Vähendada põllumajandussektori KHG-de ja ammoniaagi heitkoguseid. Lk.39 Meede jääb lahtiseletamata. Täpsustamiseks lisada nt., loomapidamisjäätmete ja muu biolagunevate jäätmete kasutamine toormena biogaasi ja biometaani tootmiseks.</p>	<p>Arvestatud. Meetmete nimekiri ajakohastatud peatükis 3.1.1 ning selgitused lisatud REKK 2030 LISAS IV.</p>
<p>Euroopa Liidu toetust ja liidu vahendeid planeeritakse kasutada järgmistes meetmetes: lk.41 Meede 7 - Biokütuste osakaalu suurendamine transpordisektoris. Lisaks tuleks meetmete loetelu täiendada vähemalt kahe meetmega. Esiteks - akudel töötavate elektritranspordivahendite kiirendatud edendamine. Teiseks - kütuseelementide ja vesiniku (KE&H) baasil töötavate sõidukite edendamine eelkõige vajaliku infrastruktuuri loomisega. Kasutuselevõtmisega tuleks alustada eelkõige enimsaastavatest transpordivahenditest: ühistransport (bussid, rongid), samuti teenindavate kerg- ja raskeveokite nagu kaubikud, prügiautod, laotõstukid, jms ning samuti sõiduautod.</p>	<p>Mitte arvestatud. Alternatiivkütuste kasutust analüüsitakse ja kavandatakse uue transpordi arengukava aastani 2030 koostamise käigus.</p>
<p>„Eestis on täna arendusjärgus enam kui 4 GW ulatuses tuuleparke nii maismaal kui rannikuvetes“ lk 42 Kas see number jääb käesoleval ajal ikka paika? Vajalik oleks täpsustada maismaa tuuleparkide võimalik <u>realistlik</u> tehniline potentsiaal, samuti meretuuleparkide osa eraldi välja tuua. Käesoleval ajal on installeeritud võimsus 309 MW, mis teeks prognoositavaks kasvuks 1300 %...?! Tundub ülepaisutatuna, eriti arvesse võttes seda, et 2017.a ja 2018.a jooksul ei ole rajatud ühtegi tuuleparki.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Antud number (4GW) on realistlik ja saadud hoonestusloa taotlusi arvesse võttes nii maismaal kui rannikuvetes. Täiendatud punkti 3.1.2.ii maismaa ja rannikuvete tuuleparkide võimaliku tehnilise potentsiaali kohta piirangute leevendamise järgselt.</p>
<p>Eesti taastuvatest energiaallikatest toodetud energia ?üleliigne kogus on prognooside kohaselt ligikaudu 3 TWh. Ehk oleks sobiv täiendada lauset nii:</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Kehtivates arengukavades pole vesiniku kasutusele võttu kavandavaid meetmeid, kuid käsitleme vesinikku eelnõus läbivalt ühe võimalusena kliimanetraalsuse saavutamisel.</p>

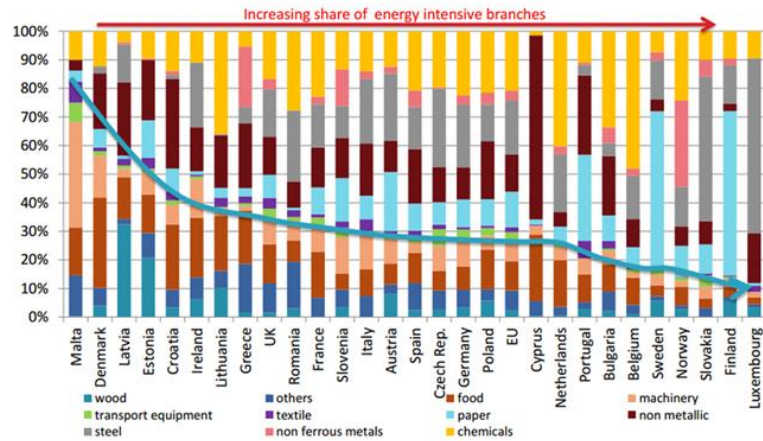
<p>Eesti mittejuhitavatest taastuvatest energiaallikatest (tuul ja päike) toodetud elekter tuleb kasutusele võtta vesiniku tootmiseks eesmärgiga luua energia hajutatud tootmisvõimsusi ja rakendada vesinikku kui efektiivset energiakandjat kõige mitmekesisemates rakendusvaldkondades, sh elamute energiavarustuseks.</p>	
<p>3.1.2. Taastuvenergia vii. Kui see on asjakohane, erimeetmed biomassist toodetud energia kasutamise edendamiseks. Vaja lisada: Erimeetmed (dotatsioonid, äriettevõtete stimuleerimine nende kaasamiseks jms.) on vajalikud ka elektritranspordi arendamiseks. Nii akuelektri kui ka KE&H transpordivahendite osas. Meede 7 Biokütuste osakaalu suurendamine transpordisektoris. Siinkohal tuleks lisada meede KE&H lähiaastatel kasutuselevõtmise kohta</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK 2030 on koostatud kehtivate arengukavade alusel, transpordi ja metsanduse arengukavad aastani 2030 on alles koostamisel ning selle käigus selguvad täpsemalt elektrisõidukite ja alternatiivkütuste kasutust suunavad erimeetmed.</p>
<p>vii. Kui see on asjakohane, erimeetmed biomassist toodetud energia kasutamise edendamiseks. Tuleks lisada ka viii: Erimeetmed vesinikuenergeetika edendamiseks mitmetes majandussektorites.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. REKK 2030 eelnõu on koostatud vastavalt ette antud vormile määruuses EU 2018/1999 I lisa 1.osa. Eelnõus käsitletakse vesiniku läbivalt, kuid mitte eraldi meetmena, kuna eelnõu on koostatud kehtivate arengukavade meetmete alusel.</p>
<p>iii. Vähesese heitega liikuvust (sh transpordi elektrifitseerimine) hõlmavad poliitikasuunad ja meetmed. Siin tõenäoliselt vajalik tekst läbi vaadata ja vajadusel ajakohastada. Soovitav lisada lõik Linzi kokkuleppest (sept. 2018) ja vesinikuenergeetika edendamiseks vajalike erimeetmete rakendamisest.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.3.iii</p>
<p>iii. Kirjeldus poliitikasuundadest ja meetmetest, mille eesmärk on energiateenuste edendamine avalikus sektoris, ning meetmetest, millega kõrvaldatakse energiatõhususlepingute ja muude energiatõhususteenuste mudelite kasutamist takistavad regulatiivsed ja mitteregulatiivsed tõkked50..... Samuti on toimund mitmed energiateenuste-teemalised ümarlaud. Viimane ümarlaud toimus 12. aprillil 2018. Seega, energiamajanduse korralduse seaduse §-s 31 sätestatud eesmärkide täitmine toimub tihedas koostöös sidusrühmadega. Lk.50Tekst tuleks uuendada. Kasvõi nt vahepeal toimunud aruteludega, millest viimane, Energiatõhususe lepingute täiendamine ja täpsustamine toimus MKMs 18.12.2018</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud infoga 2019. aastast.</p>
<p>3.3. Energiajulgeoleku mõõde „Eesti julgeolekupoliitika alused“ näevad ette, et energia varustuskindlus on parem ulatuslikumal sisemaiste energiaressursside – põlevkivi ja taastuvenergia – kasutamisel. Samas ei tohiks aastaks 2020 ühegi energiaallika osakaal olla suurem kui 30%. See viimatimainitu tundub uskumatuna....</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.3.i Täname tähelepaneku eest, nimetatud protsent pärineb Eesti julgeolekupoliitika alustest aastast 2010, aastal 2017 kiitis riigikogu heaks uued alused.</p>

<p>Järgmise EL eelarveperioodi aastateks 2021-2027 planeerimine ei ole Eestis veel käivitatud. Erinevate rahastamisallikate kasutamist alapunktis 3.1.2.i nimetatud meetmete rakendamiseks analüüsitakse 2019. aasta alguses välja selgitamiseks prioriteete kliimameetmete rahastamisel ning direktiivi 2003/87/EÜ Artikkel 10 ja 10c meetmete rakendamisel. - selguse mõttes tuleks vast kokku kirjutada.... - väljaselgitamiseks</p>	<p>Arvestatud. Korrigeeritud 3.2.viii</p>
<p>3.4.2. Energia ülekande taristu Siin vastuolulised alapunktid ?? :</p> <p><u>Elektrisüsteem</u> Elektri ülekandetaristu osas pole asjakohane info kirjeldatud punktis 3.4.1.</p> <p><u>Gaasisüsteem</u> Gaasisüsteemi kohta antud sisend punktis 2.4.2. ii. Piirkondlik koostöö selles valdkonnas⁸³.</p> <p><u>Elektrisüsteem</u> Elektri ülekandetaristu osas on kõik asjakohane info kirjeldatud punktis 3.4.1.</p>	<p>Mitte arvestatud. Need punktid ei ole vastuolulised, võimalikud kordused tulenevad otsekohalduva määrusega ette antud formaadist.</p>
<p>Energeetika valdkonnas on programmist Horisont 2020 rahastatud kolme Eesti projektiosalise poolt koordineeritavat projekti Lk.69 Siinkohal vajab viide vist täpsustamist, samuti ka uuendamist (nt., Nordic Energy Research poolt rahastatud uurimuse (Eesti, Läti, Leedu) osas, mis koostati Eesti osas meie energeetikateadlaste osalusel.)</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.5.iii</p>
<p>ELi heitkogustega kauplemise süsteemi CO₂-hind 2017. a keskmine CO₂ hind oli 5,76 eurot ning 2018. aasta prognoositav CO₂ hind on 11,35 eurot. 2019. aastaks prognoositakse CO₂ hinnaks 11,8 eurot. Joonis 11 on näha ELi heitkogustega kauplemise süsteemi CO₂ hinnagraafik vahemikus oktoober 2017 kuni august 2018. lk.71 siin oleks hea uuendada kvoodihindu kuni detsembrikuu viimaste päevadeni välja eesmärgiga, et tuleksid reljeefsemalt esile hinna muutumised.</p>	<p>Arvestatud. Peatükki 4.1 iii (joonis 19) uuendatud.</p>
<p>Energeetikasektor on vaieldamatult suurim KHG-de heitkoguste allikas Eestis. 2016. aastal moodustas see 89,3% summaarsest Eesti KHG-de heitkogusest (vt Joonis 13). Suuruselt teine heitkoguste allikas on põllumajandussektor, mis andis 2016. aastal 6,6% summaarsest heitkogusest. Tööstuslikest protsessidest ja toodete kasutamisest ning jäätmetest tingitud heitkogused moodustasid vastavalt 2,6% ja 1,6% summaarsest heitkogusest. Lk.73 Küllap on siinkohal võimalik uuendada andmeid ja esitada 2017.a numbrid ...?! Analoogiliselt Joonisel 17 esitatuga (Joonis 14. Eesti EL HKSi heitkogused 2005–2017, tCO₂ ekv. Allikas: Euroopa Keskkonnaagentuur)</p>	<p>Arvestatud.</p>
<p>Prognooside kohaselt vähenevad KHG-de heitkogused energiatööstusest 2035. aastaks 2014. aastaga võrreldes põlevkivi otsese põletamise järkjärgulise lõpetamise, tõhusama</p>	<p>Arvestatud.</p>

<p>Auvere elektrijaama ehitamise ja uute põlevkiviõli tootmise tehaste kasutusele võtmise järel 36,7%. lk.77 siin tuleks teksti uuendada....</p>	
<p>International Association of Oil&Gas producers 29.09.2019</p>	
<p>1) Regarding dimension decarbonisation Estonia can contribute to lowering CO2 emissions while keeping transition costs in check by considering in the Estonian NECP:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A switch from more polluting fuels to gas in power generation, which would lower CO2 emissions and virtually eliminate air pollutants. Gas-fired power plants can provide the necessary support for rolling out renewables, ensuring flexible back-up and increasing the resilience of the grid. Additionally, natural gas CHP can significantly lower the carbon footprint of energy and heat. • The smart use of gas infrastructure, which can provide Estonia with necessary and affordable energy storage capacity, and in the future also facilitate low-carbon hydrogen and the cross-border transport of CO2 for geological storage purposes. • Low-carbon liquid fuels, hydrogen, LNG and natural gas in road and maritime transport. Using LNG as a marine transport fuel complies already today with the IMO's 2020 regulations and puts us on the right track to meet its 2050 objectives by reducing SOx and PM emissions by close to 100%, NOx by 80-90% and CO2 emissions by up to 21%. 	<p>Osaliselt arvestatud. Gaasiga oleme energiasüsteemides arvestanud (Balticconnector), aga konkreetseid meetmeid ja eesmärke gaasi osas me seadnud pole.</p>
<p>2) Regarding dimension research, innovation and competitiveness IOGP encourages Estonia to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Assess national potential for CCU and CCS in order to broaden energy and industrial decarbonisation options in support of EU climate objectives, including the potential for reusing gas infrastructure for low-carbon hydrogen and the cross-border transport of CO2 for storage. • Develop CO2 storage atlases of suitable storage complexes as well as promote relevant geological and infrastructure information sharing, to help determine CO2 storage capacity and thereby increase CCS potential in Estonia and Europe. 	<p>Arvestatud. Täiendatud 4.6.i.Vähese KHG heitega tehnoloogiate kasutusele võtu võimaluste analüüsiks on Keskkonnaministeerium algatanud: Eesti põlevkivitööstuse KHG heite minimeerimise võimaluste analüüsiks Tallinna Tehnikaülikoolis projekti „Kliimamuutuste leevendamise võimalused süsiniku püüdmisel ja kasutamisel tööstuses.„ Projekti põhieesmärgiks on hinnata erinevate süsiniku püüdmistehnoloogiate sobivust ning töötada välja stsenaariumid nende tehnoloogiate rakendamiseks Eesti põlevkivitööstuses. Samuti analüüsitakse efektiivseimate lahenduste keskkonnamõju ning Eesti tööstussektori tehnoloogilist ja majanduslikku võimekust püütud CO2 kasutada. Majandusanalüüs keskendub sobivaimate püüdmistehnoloogiate ühikukulude erinevustele, tundlikkusele CO2 kvootide ja elektri hindade suhtes ning investeeringute subsideerimisvajadusele, aga</p>

	<p>ka püütud CO2 ekspordipotentsiaalile. Projekti tulemuseks on süsiniku püüdmistaristusse investeerimise põhjendatuse mitmekülgne uuring, aitamaks minimeerida KHG heitkoguseid Eesti põlevkivitööstuses Praeguse teadmise kohaselt, CO2 ladustamiseks puuduvad Eestis sobivad geoloogilised tingimused.</p> <p>(A.Shogenova et al. 2009 Possibilities for geological storage and mineral trapping of industrial CO2 emissions in the Baltic region https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876610209006894?via%3Dihub#aep-abstract-id15)</p>
<p>Siiri Lahe, Estonian Cell 7.10.2019</p>	
<p><u>Palve meetmete laiendamiseks</u> Kas oleks palun võimalik REKK meetmete nimistusse lisada veel ka võimalus tööstuslikuks biogaasi tootmise laiendamiseks? Selle alla võiks käia biogaasi tootmine nii tööstuslikest munitsipaalettevõtete jäätmetest ja reoveest. Oleme juba täna Eesti suurim biogaasi tootja ja oma tootmise käivitasime 2014.a. ilma ühegi toetusmeetmeta. Vähemalt meil oleks võimalik rajada teine biogaasi reaktor juurde.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Selline meede mahub olemasolevate taastuenergia osakaalu transpordis suurendamise meetmete alla. Kehtivat rahastusotsust sellise tegevuse kaasrahastamiseks riigi poolt ei ole. Sellised otsused tehakse riigi eelarvestrateegia protsessi raames.</p>
<p><u>WECC uuring</u> Soovitaksin teile sobivas sõnakasutuses REKKi lisada all joonis ja joonise taustaks ka paar selgitust:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Põhiosa Eesti tööstuse energiatarbimisest on väikese energiavajadusega (ja vähemautomatiseritud sektorites), sellal kui majanduslikult edukamates naaberriikides Soomes ja Rootsis, milliste elektritarbimine on mitmeid kordi elaniku kohta kõrgem kui Eestis, toimub enamus tööstuslikust energiatarbimisest energiamahukates sektorites. 2. ENAMUS Eesti elektritarbimisest toimub jätkuvalt tööjõumahukates sektorites, sellal kui energiaintensiivsetes tööstusharudes nagu paberi- ja tselluloositööstus, aga ka terase- ja kemikaalide tööstus. 	<p>Arvestatud Täiendatud ptk 2.2 i.</p>

3. WEC Eesti aruanne osundab järeltulele, et Eesti probleem pole mitte kõrge energiatarbimine, vaid madal SKP.

Elektrilevi OÜ 18.10.2019 ja 1.11.2019

Teeme ettepaneku koostatavas arengukavas sätestada Eesti jaotusvõrkudele rohkem majanduslikult põhjendatud, demograafilisi ja tehnilisi riske arvestav üleriigiline eesmärk SAIDI plaanivälise 90 minutit ning lähtuvalt ENMAK 2030 seatud eesmärgist ühtlasi diferentseerida nõutavate jaotusvõrkude töökindlusnäitajad.

Plaaniliste katkestuste kestuse arvestamine ENMAK praeguse varustuskindluse eesmärgi täitmisel võib põhjustada ühiskondlikult ebamõistlikke lahendusi, kus eesmärkide saavutamise nimel hakatakse kunstlikult vähendada plaanilisi katkestusi piirates näiteks hooldustegevust, mis pikas perspektiivis põhjustab omakorda plaaniväliste katkestuste ja katkestuste kogukestuse kasvumist või ebamõistlikku survet plaaniliste tööde kiirele teostamisele ohutuse arvelt. Samuti ei pruugi võrguettevõtjad olla motiveeritud plaaniväliste katkestuste vähendamise eesmärgil tehtavad investeeringute piisavas mahus tegemisest kuna investeeringutega seotud tööd võivad lühiajalises perspektiivis põhjustada plaaniliste katkestuste ja katkestuste kogukestuse kasvumist. Just varakoosluste muutmine ilmastikukindlamaks põhjustab võrgu paremat varustuskindlust ja vähendab haavatavust

Arvestatud

Täiendatud tabelleid 12, 13, 18 ja 22.

<p>toimepidevuse kontekstis. Plaaniliste töötoimingute mõjutamisega seevastu olulist muutust ei saavuta.</p> <p>Samuti peame vajalikuks määratleda eesmärkide jaotamise alused erinevate jaotusvõrguettevõtjate vahel.</p> <p>Kokkuvõtlikult on Elektrilevi ettepanek REKK kavas seada jaotusvõrgu plaanivälise ehk rikkeline katkestuste keskmine kogukestuseks minutites tarbimiskoha kohta aastas SAID ^{plaaniväline}sihtväärtuseks 90 minutit aastaks 2030.</p>	
<p>Energiamajanduse arengukava aastani 2030 (ENMAK) ülekantud ülesannetega REKK eelnõusse sätestab, et tuleb renoveerida 22000 valgustuspunkti aastaks 2023, et täita valgustusnõudeid, suurendada valgustusvõrgu töökindlust ja energiasäästlikust. Üleriigiline planeering Eesti 2030+ sätestab, et Eesti asustust tuleb arendada ühtsemalt, et oleks tagatud elukeskkonna kvaliteet üleriigiliselt. ENMAKis ega REKKis ei täpsustata, kus valgustuspunkte tuleks renoveerida omavalitsuste lõikes. Eesti valgustuspunktide vanuseline jaotus näitab, et ligikaudu 45% valgustitest on eluea ületanud. See jaotus kehtib suhteliselt ühtlaselt igas omavalitsuses. Eesti valgustuspunktide arvuks on hinnatud 183 000. Juba hetkel oleks varahalduslikult mõistlik renoveerida 82 000 välisvalgustit tekitamata luhtunud vara ja minnes üle energiasäästlikumale tehnoloogiale.</p> <p>Teeme ettepaneku seada REKK eesmärgiks renoveerida aastaks 2030 70% iga omavalitsuse <u>tänavavalgustitest LED-tehnoloogial põhinevate valgustite vastu</u>. Protsendiline eesmärk tagab, ühtlasema tänavavalgustuse arengu üle Eesti, sest ainuüksi pealinna valgustite renoveerimise hanke täitmine ületaks praegu eelnõus sätestatud eesmärgi. <u>Ettepaneku rakendamisel valgustusvõrk tarbiks aastas 49 GWh vähem ja CO₂ aastane heide oleks sellest tulenevalt väiksem 53000 tonni.</u></p>	<p>Arvestatud osaliselt. Tänavavalgustuse toimimise eest vastutab kohalik omavalitsus. Riik saab siin võimaluste piires toetada. Riigieelarveline rahastus rekonstrueerimisele on kavandatud aastani 2023, seetõttu ei saa me praegu seda eesmärki aastani 2030 pikendada. Üldise energiatõhususe suurendamise eesmärgi alla mahuvad kõik energiasäästuga seonduvad tegevused/meetmed, mistõttu ei ole tänavavalgustuse meetme jätkumine välistatud.</p>
<p>Team Paldiski OÜ 22.10.2019</p>	
<p>Ettevõtete ja kohaliku omavalitsuse tihedas koostöös viiakse Paldiskis ellu Paldiski Investorteeninduse Programmi (PIP), mille eesmärgiks on lähema 10 aasta jooksul realiseerida Paldiskis vähemalt 1 mlrd.EUR ulatuses uusi investeeringuid ning kujundada piirkonnast Eesti energiapuulgeolekut märkimisväärselt arendav piirkond.</p> <p>PIP eesmärkide täitmiseks, Eesti energiapuulgeoleku, majandusliku konkurentsivõime ja ühiskonna heaolu tõstmiseks ning vähese süsinikusisaldusega majandusele ülemineku</p>	<p>Arvestatud. Lahendatakse elektri siseturu direktiivi ülevõtmisega.</p>

<p>toetamiseks vajab REKK eelnõu ja selle meetmed märkimisväärses mahu ajakohastamist ning meetmed täiendamist vähemalt alljärgnevas mahu:</p> <p>Paindliku energiatootmise arendamine REKK hetkeversioon käsitleb täiesti ebapiisavas mahu elektrisüsteemides paindlike tehnoloogiate kasutamise edendamist nii tootmises kui tarbimises. Rahvusvaheline Energiaagentuur (IEA) on oma WEO2018 kirjeldanud seose juhitamatu taastuenergia ning paindlike energiatootmisvõimsuste vajaduse vahel, vt allpool. ETTEPANEK Näha REKK-s ette paindlikkusmeetmete arendamiseks meetmed nii elektritootmises (nt salvestid) kui -tarbimises (energiakaja). Eelistada paindliku tootmisrežiimiga taastuenergia tehnoloogiate kasutuselevõttu mittejuhitavate tehnoloogiatega võrreldes (nt salvestusega taastuenergia tootmine, tarbimiskaja arendamine lihtsalt energiatootmise asemel)</p>	
<p>Energiakogukondade (energiaühistute) arendamine - Taastuenergia ja elektri siseturu direktiivid sätestavad selgesõnaliselt LR-de kohustuse luua võimalused energiakogukondade tekkeks ning nende tegevuse soodustamiseks energia tootmisel ja jaotamisel, REKK hetkeversioon käsitleb teemat ebapiisavalt. ETTEPANEK Näha REKK-s ette meetmed energiakogukondade esilekutsumiseks ja nende tegevuse soodustamiseks</p>	<p>Arvestatud. Lahendatakse taastuenergia ja elektri siseturu direktiivide ülevõtmisega.</p>
<p>Energiatootmise sotsiaal-majandusliku mõju arvestamine - REKK hetkeversioonis kirjeldatakse energiamajanduse mõju majanduse konkurentsivõimele väga üldises ja ebapiisavas mahu: "Majanduse konkurentsivõime edendamisse peab panustama käesoleva programmi rakendamine tervikuna ja eraldi meetmeid majanduse konkurentsivõime tõstmiseks ette ei nähta." ETTEPANEK Vastupidiselt hetkeversioonis kirjeldatud tekstile tuleks energiamajanduse arendamisel eraldiseisvaks eesmärgiks seada majanduse konkurentsivõimet enim parandavate võimaluste selgitamine ning nende eelisrakendamine. Lisada eelnõusse sellekohane meede.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Riigi poolt korraldatav strateegiline planeerimine Eestis lähtub riigieelarve seaduses kirjeldatud alustest. Riigieelarve seaduse järgi on Eestis riigil kahte tüüpi arengudokumente: poliitika põhialused ja arengukavad. Poliitika põhialused kinnitatakse Riigikogu otsusega ning arengukavad, mis kinnitatakse Vabariigi Valitsuse poolt pärast selle arutamist Riigikogus. Liikmesriikidele kohustuslikus energia- ja kliimakavas nõutavad eesmärgid, meetmed ning nende rakenduskavad sätestatakse seetõttu Eestis valdkondlikes arengudokumentides ning poliitika põhialustes. Energeetika valdkonna arengusuundumused seatakse Energiamajanduse arengukavas aastani 2030, mille üldeesmärgiks on <i>tagada tarbijatele turupõhise hinna ning kättesaadavusega energiavarustus, mis on koosõlas Euroopa Liidu pikaajaliste energia- ja kliimapoliitika eesmärkidega, samas panustades Eesti majanduskliima ja keskkonnaseisundi parendamise ning pikaajalise konkurentsivõime kasvu.</i> Kõik</p>

	tegevused/meetmed Eesti energiamajanduse edendamisel lähtuvad selle ja muude seotud eesmärkide täitmisest.
Teet Randma, ZEV Motors Ltd 29.10.2019	
<p>Vaja on konkreetset implementatsiooni plaani, mis kaardistab vajalikud investeeringud eesmärkideni jõudmiseks. ENMAKi tuleks uuendada. Alustades avalikust sektorist tuleks igal "majapidamisel" teha energia ja emissioonide audit ning ülemineku investeerimise plaan, mis näeb ette vähemalt lineaarset liikumist süsiniku neutraalsuse suunas. Autode heitgaasid tuleb maksustada ja samuti LULUCF sektor. Avalik sektor peaks oma hangetes eelistama null heitega tehnoloogiaid, lähtudes toote eluea põhiseest kogukulust s.h. CO2 kvootide ost. Seega tuleks ASAP korrastada turg selliselt, et inimese KHG heitmed on maksustatud ja KHG sidumine või säästmine toetatud.</p> <p>Avalik sektor peaks näitama kliimanetraalsuses eeskujut, see tuleneb ka direktiividest, see nõuab erakondade ülest poliitilist otsust. Taastuvenergia investeeringuid peaks pangad lugema tagatisena (täna ei loeta), siin saaks riik võtta läbi Kredexi garandi rolli, kuid laenu meetmed peavad olema oluliselt suuremad, kui praegu.</p> <p>Kokkuvõtvat: kavandada uut põhimõtetel või uut maksusüsteemi + finantseerimisvõimalusi tulevitehnoloogiate kiiremaks rakendamiseks ja samas ka tarbimise suunamiseks.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>Kliima- ja energiavaldkonna eesmärkide täitmiseks moodustas Vabariigi Valitsus 11.07.2019 kliima- ja energiakomisjoni. Komisjoni esimeheks on peaminister ning liikmeteks haridus- ja teadusminister, kaitseminister, keskkonnaminister, majandus- ja taristuminister, rahandusminister ja välisminister. Komisjoni ülesanded on:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kujundada valitsuse pädevuses olevates küsimustes kliima- ja energiapoliitilisi seisukohti; 2) leida valdkondade ülesed lahendused Eesti KHG heite vähendamiseks; 3) hinnata ja teha ettepanekuid KHG heite vähendamise meetmete rahastamiseks; 4) leida lahendused riigi energiajulgeoleku ja -varustuskindluse tagamiseks; 5) koordineerida täidesaatva riigivõimu asutuste tegevust kliima- ja energiapoliitika elluviimisel; 6) täita muid valitsuse antud ülesandeid. <p>Oma ülesannete täitmiseks on kliima- ja energiakomisjonil õigus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) anda täidesaatva riigivõimu asutustele ülesandeid ning saada neilt dokumente ja teavet; 2) algatada analüüside koostamist ja esitada järelepärimisi; 3) saada riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt oma tööks vajalikke dokumente ja andmeid.
Keskkonnaorganisatsioonid 31.10.2019	
Eesti vähendab oma heiteid aastaks 2030 orienteeruvalt 70% ei ole tõsiseltvõetav panus kliimamuutuste pidurdamiseks, kuna tegelikkuses saavutasime ca 50% vähenemise juba	Arvestatud osaliselt. 2019. aasta keskpaiga seisuga koostatud teatis Euroopa Komisjonile, REKK2030, baseerub kehtivatel

<p>aastal 1993, mis püsib senini. Teeme <u>ettepaneku</u> vaadata kava veelkord üle ning leida kohti, kust saame ambitsioonikust lisada (allpool ka meie konkreetsemad soovitusel).</p>	<p>arengudokumentidel. Juhul kui need arengukavad uuenevad, saab vastavalt ka teatist uuendada.</p> <p>Vabariigi Valitsus tegi 03.10.2019 otsuse toetada pikaajalise kliimaneutraalsuse eesmärgi seadmist Euroopa Liidu üleselt aastaks 2050, kui seda toetavad piisavad ülemineku meetmed ning arvestatakse liikmesriikide ja sektorite erinevusi ja erinevat lähtetaset. Nimetatud otsusest tulenevalt vaadatakse üle Eesti kliimapoliitika ja vajadusel uuendatakse seotud arengukavad (nt ENMAK 2030). Info lisatud ptk 2.1.1 ii.</p>
<p>lisada kliimaneutraalsuse eesmärk REKKi ja sõnastada seal, et nii KPPd kui ka ENMAKi uuendatakse esimesel võimalusel (lähema poole aasta jooksul). Samuti, et kavade uuendamine toimub vastavuses kliimaeesmärkidega teaduspõhiselt ja ühiskonda kaasates. Kui need kavad on uuendatud, peaks Eesti neist lähtuvalt ka REKKi täiendavalt muutma.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Lisatud peatükki 1 ja 2.1.1 ii selle kohane tekst.</p>
<p>REKKis sõnastada, et eelisjärjekorras rakendatakse kõige suurema mõjuga kulutõhusamaid meetmeid, viidates SEI kliimaneutraalsuse analüüsile. Samuti, et riik koostab valdkonnaüleselt, teaduspõhiselt ja laiapõhjaliselt teekaardi, kuidas saame kõige väiksema ressursikuluga kõige kiirema ja kindlama suurima süsinikuheite vähendamise, sh arvestades nende mõju erinevatele valdkondadele</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Meetmete valikul lähtutakse erinevatest aspektidest, lisaks kulutõhususele ka sotsiaalmajanduslikest mõjudest jms. Meetmete rakendamise kohta teeb kliima- ja energiakomisjon ettepaneku Vabariigi Valitsusele.</p>
<p>Tõsta ambitsiooni taastuenergia ja lõpetada fossiilkütuste kasutamine: minna võimalikult kiirelt üle taastuenergiaallikatele. Teeme ettepaneku kaaluda võimalust minna üle aastaks 2030 täielikult taastuenergiale elektri- ja soojatootmises, kusjuures oluline osa peab olema kütusevabadel allikatel. Biomassi kasutamine peab toimuma jätkusuutlikes piirides, mis tuleb selgelt lahti kirjutada.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Oleme EL-is oma kliimaeesmärkidega ambitsioonikuselt kõrgel kohal. Taastuenergiale üleminek toimub järkjärgult võttes arvesse sotsiaalmajanduslikku mõju, investeeringute suuruseid, võimekkust jms. Eesti on jätkusuutlik, kui ta on majanduslikult mõtestatud alustel viidud üle taastuenergiaallikatele. Meie jaoks on ka oluline, et seatud eesmärgid oleks realistlikud ning saavutatavad, mitte lihtsalt lubadused.</p>
<p>Tõsta energiatarbe vähendamise ambitsiooni ja lisada meetmeid. Selles on oluline osa hoonete energiatarbimise suurendamises.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Eesti majandus kasvab 2x kiiremini kui EL-s keskmiselt. Seetõttu avaldub meil rakendatavate energia lõpptarbimisele suunatud meetmete mõju läbi selle, et suudame oma energia lõpptarbimist senisal tasemel hoida. Kui meetmeid (sh hoonete energiatarbimise suurendamine) ei rakendaks, kasvaks meie energia lõpptarbimine oluliselt. Primaarenergia tarbimises</p>

	<p>näeme olulisi võimalusi energia tarbimise vähendamiseks eelkõige põlevkivisektori transformatsiooni ning põlevkivi elektri tootmiseks otse põletamise vähendamise.</p> <p>Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia on koostamisel ja valmib märtsis 2020. Selle alusel on võimalik täpsustada energiatõhususe suurendamise võimalused ning maksumus.</p>
<p>kirjeldada REKKis eeldatavalt kaduvate töökohtade arvu põlevkivisektoris ning eeldatavate uute töökohtade tekkimist läbi erinevate meetmete. Kindlasti peaks kirjeldama ka meetmeid võimaliku negatiivse sotsiaalse mõju vähendamisele (nt ümberõpe).</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Täiendatud 3.1.3.ii. Uute töökohtade tekkimise prognoosid energiamajanduse stsenaariumides on koostatud ENMAK 2030 eelnõu koostamise käigus, vt nt ENMAK 2030 KSH aruande lisa 4 Teekaartide mudelis tööhõive muutus. Põlevkivisektori arengud, mh seonduv tööhõive on kirjeldatud Põlevkivi kasutamise riiklikus arengukavas 2016-2030 www.valitsus.ee/arengukavad</p>
<p><u>Ettepanek on</u> asjakohatud viited REKKist eemaldada ning opereerida mahtudega, mis on kooskõlas metsanduse arvestuskavaga ning võimalusel ka Keskkonnaagentuuri poolt arvutatud uuendusraiate mahtudega, mis säilitavad või kasvatavad Eesti metsade üldist puidutagavara.</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK 2030-s toodud informatsioon baseerub hetkel kehtival kokkulepetel ja seisul (sh MAK2020 ja prognoosid LULUCF sektori kohta). Järgmise kümnendi metsanduse arengukava on alles koostamisel ning riiklik metsanduse arvestuskava (nn FRL) on hetkel üle vaatamisel. Uuendatud versioon esitatakse Euroopa Komisjonile selle aasta lõpuks ning seega võib FRL number ja nii mõnigi osa seni esitatud metsanduse arvestuskavas veel muutuda. Lisaks tuleks silmas pidada ka seda, et metsanduse arvestuskava ei sea riigile raiemahu kohustust. Vastavalt määrusele EU 2018/1999 toimub aastatel 2023/2024 REKK 2030 uuendamine. REKK 2030 uuendamise raames täiendatakse kava vastavalt uute kinnitatud arengukavade infoga.</p>
<p>arvestamata on jäänud Euroopa Komisjoni kommentaar "Esitada täiendavad üksikasjad nende erimeetmete kohta, mida kavatakse võtta selleks, et tagada biomassi pikaajaline säästev kasutamine energeetikasektoris, pidades silmas biomassi osatähtsust Eesti energiaallikate jaotuses." Väljapakutud meetmed ei taga biomassi säästvat kasutamist energeetikasektoris.</p>	<p>Mitte arvestatud. Puidu kasutus energeetikas on Eestis kehtiva metsanduse arengukava jätkusuutlikku raiemahtu arvestaval tasemel ning uus metsanduse arengukava 2021-2030 on hetkel koostamisel. Uue arengukava koostamisel võetakse arvesse nii Euroopa Liidus vastuvõetud määrusi ja direktiive, mis käsitlevad biomassi säästlikku ja jätkusuutlikku kasutamist (nt LULUCF</p>

	<p>määrus, taastuenergia direktiivist tulenevad biomassi säästlikkuse kriteeriumid). Ühtlasi sätestatakse taastuenergia direktiivist tulenevad biomassi säästlikkuse kriteeriumid valdkondlikes õigusaktides (eelnõu on hetkel koostamisel).</p>
<p><u>Ettepanek</u> LK 111 lisada, et enne teiste investeeringute ja analüüside tegemist tuleb alustuseks analüüsida tuumaenergia kasutamise potentsiaali võrdluses teiste energiatootmislahenduste pakettidega, sh täielikult taastuenergiale üleminek ja sellega kaasnevad varustuskindluse tagamise lahendused. Selle tulemusel oleks riigil selgust, millisesse energiatootmislahendusse panustades saab riik kõige rohkem kasu, arvestades energiatootmise kogu elutsüklit, vajaminevaid investeeringuid, keskkonnamõju, majanduslikke, sotsiaalseid ja ohutusküsimusi.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Ptk 4.2.2. ii lisatud tekst, mis kirjeldab kliimaneutraalse elektritootmise analüüsimise plaane.</p>
<p>REKKi tööversioonis seisuga 8.10.2019 on viidatud ka värsketele uuringutele, nagu SEI äsjane kliimaneutraalsuse uuring. Küll aga tuleks selle uuringu tulemusi läbivalt rohkem dokumenti sisse kirjutada.</p>	<p>Arvestatud. SEI uuringus välja toodud meetmeid on esitatud peatükis 3.1.1 ning meetmeid selgitavas lisas IV</p>
<p>LK 4 sissejuhatuses ei ole põhjendatud järgmine lause: "Täna puuduvad täpsemad prognoosid nende uute energiasõltuvuste mõju kohta kliimale ja keskkonnale, energiamajandusele ja inimese tervisele". 2019. aasta oktoobri seisuga parimad saadaolevad ülevaatlikud teadustulemused näitavad, et kuigi täpseid prognoose on raske teha, on üldised trendid siiski väga selged - energianõudluse jätkuv kasv ilma pretsedenditute muutusteta kõigis eluvaldkondades on elusloodusele katastroofilise mõjuga (IPCC 2018; IPBES 2019). <u>Ettepanek:</u> Sõnastada lause järgmiselt: "Tänase parima teadusliku teadmise kohaselt on taolised energiatarbe tõusu trendid ohuks inimkonna pikaajalisele heaolule ning vaja on pretsedendituid muutusi igas elu valdkonnas (IPCC 2018 - https://www.ipcc.ch/sr15/)".</p>	<p>Võetud teadmiseks. Viidatud töö on üldistav, keskendub kasvuhoonegaaside heite suurenemisega kaasnevate temperatuuritõusude prognoosimisele ning seonduvale võimalikule mõjule. Nt nullenergiahooneid alles rajatakse ning seonduvat tegelikku mõju (elektritarve, sisekliima) pole olnud kuidagi võimalik pikaajalisemalt seirata, samuti ei ava nimetatud uuring nt nutiseadmete jm turule jõudvate seadmete/teenuste tuleviku energiavajadusi ning seonduvaid mõjusid (sh inimese tervisele). Globaalselt pole probleemiks mitte niivõrd energianõudluse, vaid selle algpõhjuseks rahvastiku ja heaolu nõudlusega seotud tänaste tarbimismustrite kasutuse kasv. Ehk tagajärjena energianõudluse kasvuga võitlemine ei likvideeri põhjust. Sissejuhatus räägib uute tarbimisvõimalustega seotud energianõudlusest.</p>
<p>LK 6 viidatud uuringute koostamisse ei olnud kaasatud meile teadaolevalt keskkonnanähtusi, seega ei saa viidata, et alusuuringute koostamisse on kaasatud kõik grupid. ENMAK 2030 ei ole tänases kliimapoliitilises kontekstis enam asjakohane. <u>Ettepanek:</u> Sõnastada REKKis, et kaalutakse energiamajanduse arengukava uuendamist järgneva poole aasta jooksul, et see oleks vastavuses uuemate teaduslike teadmistega nii</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Teksti on täpsustatud.</p>

<p>kliimamuutustest kui arvestaks tehnoloogilisi arenguid näiteks taastuvenergia valdkonnas. ENMAKI uuendamise kaalumise on ka juba praegu faktiliselt õige, sest seda tehakse seoses rahvaalgatusega “Kliimaneutraalne Eesti aastaks 2035”, mis jõudis Riigikogus arutamisele ja samuti ühe põhinõudmisena seda käsitleb.</p>	
<p>Vastavalt ELi visioonile kliimaneutraalsusest aastaks 2050, mida hiljuti ka Eesti toetama asus, on vajadus ka Eesti kliimapoliitika põhialuste dokumenti uuendada. <u>Ettepanek:</u> REKKis peab olema sees selgesõnaline viide, et võimalikult kiiresti uuendatakse Eesti pikaajalist kliimastrateegiat ja ette nähakse ambitsiooni tõusu. Sama soovitus kehtib ka eesmärkide kohta LK 7.</p>	<p>Arvestatud. Selgitav tekst lisatud peatükki 2.1.1 ii.</p>
<p>LK 7 sõnastatud “ohutu tuumaenergia”. Täielikku ohutust ei ole võimalik tagada, ka energialiidu alusdokument viitab “ohutumale tuumaenergiale”. Harvade tuumaõnnetuste potentsiaalselt suurt keskkonnakahju ja terviseriski arvesse võttes on kohasem sõnastust muuta. <u>Ettepanek:</u> kasutada REKKis lihtsalt sõna “tuumaenergia”.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 1.1.ii</p>
<p>LK 17 “2018. aasta alguses jõudsid ELi liikmesriigid kokkuleppele detailides, kuidas Pariisi kokkuleppe eesmärgini jõuda.” Juhime tähelepanu, et 2018. aasta sügisel avaldas IPCC eriraporti, mis ütles selgelt, et katastroofiliste tagajärgede ärahoidmiseks peame hoidma kliimasoojenemise alla 1,5 kraadi. <u>Ettepanek:</u> Selle saavutamiseks on ka ELis (sh Eestis) vaja teha palju rohkem, kui 2018. aasta alguses kokkulepped ette nägid.</p>	<p>Arvestatud. Lisatud selgitav tekst peatükki 2.1.1 ii.</p>
<p>LK 17 Kliima- ja energiakomisjoni ülesanded <u>Ettepanek:</u> Lisada juurde suunis, et loodud komisjon konsulteeriks otsuseid tehes ka tegevteadlastega Eesti ülikoolidest. Senine lühike praktika on näidanud, et komisjonile annavad nõu pigem vanema põlvkonna akadeemikud Eesti Teaduste Akadeemiast, kes ei pruugi olla kursis värseima kliimateadusega. Ühtlasi annab konsulteeritavate ringi suurendamine kinnituse, et otsuste tegemisel on objektiivselt kõiki asjakohaseid teadmisi kaalutud.</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK 2030 on teatis Eestis tehtavatest tegevustest kliima- ja energiavaldkonna eesmärkide saavutamiseks. Selle teaisega ei saa reguleerida VV kliima- ja energiakomisjoni tööd. VV kliima- ja energiakomisjon saab oma töösse vajadusel kaasata ka teadlasi ning teadlastegruppe.</p>
<p>LK 22 lause: “Olulist rolli mängib ka biomassi maksimaalne väärimine, kus toorme kasutamine võtab arvesse keskkonnajätksuutlikkuse ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamise aspekte ja biomassi säästlikkuse kriteeriume.” Leiame, et REKKis toodud meetmed ei täpsusta, kuidas biomassi keskkonnajätksuutlikkust ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamist tagatakse, eriti metsade puhul.</p>	<p>Arvestatud. Täpsustatud sõnastust.</p>

<p><u>Ettepanek:</u> Täpsustada, kuidas biomassi keskkonnajätkusuutlikkust ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamist tagatakse, eriti metsade puhul.</p> <p>LK 22 tabel 7, mis näitab biomassi stabiilset panust taastuvenergia eesmärkidesse ei ole kooskõlas järgmistel lehekülgedel olevate lausetega "Puidu ja puitkütuste kasutus on järjest kasvanud ning kasvab lähiaastatel veelgi" ja "pole võimalik esitada hinnangut bioenergia kasutatava metsaressursi kohta järgmisel kümnendil".</p>	
<p>LK 25 ja järgnevalt. Ei ole välja toodud selgeid trajektoore ega eesmärke, vaid väga üldised kirjeldused hetkeolukorrast. Segaseks jääb, kas riigil on selged eesmärgid ja trajektoor, kui palju võiks olla hajatootmist nõ taastuvenergiakogukondadelt (ingl. <i>prosumer</i>) a kuidas seda saavutada.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Tuua välja taastuvenergia selged trajektoorid ja eesmärgid.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Ptk 2.1.2.i on selgelt välja toodud taastuvenergia eesmärgid. Ptk 2.1.2.ii on selgelt välja toodud taastuvenergia osakaalu juurdekasv sektorite põhiselt ning ptk 2.1.2. iii toob välja selgelt taastuvenergia osakaalu kasvu taastuvenergiatehnoloogiate kaupa. Eraldi eesmärki taastuvenergia kogukondade arvu osas ei ole seatud – nende panus kajastub üldise taastuvenergia toodangu sees.</p>
<p>LK 32 ja järgnevalt. Põlevkiviõli tootmine. Kuigi tänaseks oluliselt uuenenud kliimamuutuste alaste teadmiste ja taastuvenergiatehnoloogiate kontekstis vananenud ENMAK näeb ette õlitootmise suurendamist, peaks nii keskkonnaorganisatsioonide ja Euroopa Komisjoni tagasiside põhjal REKK siiski täpsustama seda, kuidas riik kavatses fossiilkütuste otsese ja kaudse toetamise lõpetada.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Täpsustada seda, kuidas riik kavatses fossiilkütuste otsese ja kaudse toetamise lõpetada.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Ptk 4.6. iv kirjeldab, millised toetused Eestis energiavaldkonnas kasutusel on. Energia tarbimisega seotud toetused on Eestis pigem vähenevad ning need on tehtud piiratud tarbijagrupidale. Riiklikus energia- ja kliimakavas ei ole esitatud ühtegi ei ole ühtegi fossiilkütuste kasutusele võttu rahaliselt toetatavat meetet.</p> <p>Kogu riiklik energia- ja kliimakava kirjeldab seda, kuidas energiatõhusus ning taastuvenergia osakaal Eestis suurenevad ning KHG heitmed vähenevad. Võimalikud toetused on suunatud nendele tegevustele.</p>
<p>LK 39 On väga tervitatav, et uute liinide arendamisel mõeldakse tuuleparkides toodetud energia ülekandmisele tulevikus. Siiski, Joonis 10 lk 38 näitab, et uuendatavad liinid tulevad Ida-Virumaalt. Kui tulevikus enam põlevkivist elektrienergiat ei toodeta, siis kas selle piirkonna vähenev elektritoodang muudab ka liinide uuendamise plaani või eeldatakse selle asendumist muu taastuvenergiaga? Tulevaste suurte meretuuleparkide liine seal joonisel ei paista.</p>	<p>Arvestatud osaliselt</p> <p>Meretuuleparkide liitmisel võrguga on vaja tugevdada elektrivõrku ka mujal kui rannikualadel. Mandri-Euroopa sagedusalasse sünkroniseerimise projekt ei ole otseselt seotud meretuuleparkidega, kuid Eesti elektri põhivõrgu tugevdamine</p>

<p><u>Ettepanek:</u> Täpsustada, kuidas plaanitakse Eesti mandri-Euroopa sagedusalasse sünkroniseerida.</p>	<p>panustab meie võimekusse uut elektritootmist võrku liita. Tuuleenergiat saab toota ka Ida-Virumaal.</p>
<p>Ainuke meede turvasmuldade kasutusest tingitud mõjude leevendamisel on nende harimine püsirohumaadena. Meede ei ole piisav, et katkeks turbas juba seotud süsiniku vabanemine atmosfääri - oluline on ka veetaseme viimine maapinna lähedale ning mitte üksnes rohumaadena nende alade majandamine.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Lisada meetme kirjeldusse tingimus, et anda võimalus kasutada ennistatud veerežiimiga turbaalasid märgalaviljeluseks ja laiendada sellele metsandus- ja põllumajandustoetusi.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud meetme PM10 kirjeldust.</p>
<p><u>Ettepanek:</u> Võtta täiendava meetmena käsitlese alla ka metsamaade kuivendus vastavalt järgnevale juhiste. Nimelt on Soomes LYKE soovitusel korraldada kuivendus nõnda, et keskmine pinnaseveetase oleks mitte alla 30 cm maapinnast, mis on piisav puude juurdekasvu tagamiseks. Puistu suudab ise liigvett vähendada läbi võra toimuva aurumise. Kujunenud hüdroloogilise režiimi hoidmiseks on oluline vältida lageraie, mis võib viia raiutud ala kiire soostumiseni ja takistab taasmetsastumist. Ühtlasi hoitaks sellega kokku kulused kuivendamisele ja loodaks eelduses pinnases seotud süsiniku säilimiseks turbana. Viimane on kindlasti mõttekoht kogu avaliku raha eest toetatava kuivendustegevuse teostamise vajalikkusele kliimamuutuste põhjuste leevendamise kontekstis nii era- kui riigimetsades.</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK 2030 baseerub peatükis 1.1i nimetatud arengudokumentidel ja uuringutel. Antud meetme lisamist saab kaaluda REKKi uuendamisel 2023/2024. aastatel, kui antud ettepanekut on põhjalikumalt analüüsitud.</p>
<p>LK 55 "LULUCF-i sektori tulevane roll KHG-de siduja või allikana sõltub peamiselt metsa majandamise alastest tegevustest, samuti turvasmulla kasutamisest ning põllumaade ja rohumaade haldamise meetoditest." ja ka mujal (näit lk 102, KHG koguste trendid LULUCF sektoris) on viide sellele, et KHG heide sõltub turvasmulla kasutusest. Siinkohal on oluline faktor ka turba kasutus (kaevandatud aiandusturba kasutusest lähtuv heide arvutatakse Eestile ja see on sõltuvuses kaevandusmahtudest - 2016. a ligi 0,5 mln t CO2).</p> <p><u>Ettepanek:</u> Käsitleda, kuivõrd prognoositavad maksimaalsed kaevandusmahud mõjutavad REKK võetud eesmärkide täitmist.</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK-s toodud LULUCF sektori eesmärgi täitmine sõltub, kõikide LULUCF alakategooriate kogusummast ja antud juhul ei käsitleta eesmärgi täitmist alasektorite kaupa.</p>
<p>Meetmetest võiks selgemalt välja tuua mahepõllumajandusele üleminekut kui olulist kliimameedet. Lisaks on viidatud kehtivale maaelu arengukavale, kuid edaspidi hakkab põllumajandustoetusi suunama ÜPP strateegiakava, mille ettevalmistamiseks praegu tehakse esimesi samme.</p> <p><u>Ettepanek:</u> REKKi lisada, et kliimakaalutlused tuleb integreerida ÜPP strateegiakavasse.</p>	<p>Mitte arvestatud. Täiendav täpsustus REKKis kliimakaalutluste integreerimise kohta ÜPP strateegiakavasse ei ole vajalik. ÜPP strateegiakavas on arvesse võetud keskkonnanäesmäärke, täpsemad meetmed on väljatöötamisel.</p>

<p>LK 50 on Tabel 20, kus on näha LULUCFi sektori sidumine väheneb 600% aastaks 2030. Kui see prognoos on praeguste trendide põhjal, siis sellest lähtub vajadus neid trende muutma asuda, et metsandus hakkaks uuesti rohkem heidet siduma ja et LULUCF sektorist ei saaks KHG emiteerija.</p> <p>LK 54 on öeldud, et "Kiire raiejärgse metsa uuendamise toetamine soodustab metsamaal süsiniku järjekindlat sidumist ning seeläbi Eesti metsade KHGde sidumise taseme säilimist." ja et "Üks eesmärke on suurendada metsade juurdekasvu ja süsiniku sidumise võimet vastavate metsamajandustegevuste kaudu, nagu metsade uuendus-, valgustus- ja harvendusraie." Meie hinnangul ei aita need kaasa KGH heite vähendamisele REKKi perspektiivis aastani 2030. Tegelikuses on näha kirjeldatule pigem vastupidist tendentsi.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Võtta meetmete nimekirjast välja meetmed, mis toetavad metsade intensiivset majandamist ega ei aita 2030 perspektiivis kaasa metsades seotud süsiniku säilimisele, vaid vastupidi.</p>	<p>Mitte arvestatud. Kuigi REKK koostatakse esialgu 10 aastaks, hakatakse seda uuendama juba aastal 2023/2024. Hetkel saame REKK-i raames esitada vaid kehtivad kokkulepped ja meetmed, mis aitavad kaasa Eesti metsades KHG-de sidumise taseme säilitamisele ja selle suurendamisele. Lisaks on oluline märkida, et kliimaambitsioone seatakse pikemas perspektiivis kui 10 aastaks. Ka jätkusuutlikkusest räägitakse pikemas perspektiivis.</p>
<p><u>Ettepanek:</u> märkida ära, et süsinikuvaru ja sidumise võtmes on oluline vanade metsade säilimine - Vanade looduslähedaste metsade hoidmine ning metsatagavara säilitamine on lahutamatu ja tähtis osa säästvast metsandusest, mida ei tohi ära unustada. Loodusmetsi, mille roll kliimamuutuse ohjeldamisel ja elurikkuse hoidmisel on võtmetähtsusega, on riigi statistilise metsainventuuri andmetel Eestis viimase 8 aastaga kadunud üle 7000 hektari. Nüüd on taolisi metsi alles vaid pisut üle 46 000 hektari ning iga kaotatud hektar viib meid säästvast metsandusest, elurikkuse hoidmisest ja kliimamuutuse leevendamisest üha kaugemale. Viide: https://novaator.err.ee/997480/vanad-metsad-on-olulised-susinikusidujad</p>	<p>Mitte arvestatud. Vanade looduslähedaste metsade hoidmine on kahtlemata oluline, kuid antud kontekstis ja põhinedes sellele, mille põhjal on REKK koostatud, siis ei ole põhjendatud selle lause lisamine.</p>
<p>LK 56 ELi rahastust peaks planeerima ka õiglaseks üleminekuks.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Meetmetest võiks olla välja toodud meetmed, mida planeeritakse Ida-Viru programmi, tegevuskava ja Ida-Viru arengukava raames ja mis toetavad Ida-Virumaa üleminekut madala süsinikuheitmega majandusele.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 2.1.1.ii ja 3.1.3.ii</p>
<p>LK 59 Mereala tuulepotentsiaal.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Mereala tuulepotentsiaali hulka tuleks arvestada ka varasemate planeeringualade potentsiaali (Pärnu laht ja Hiiumaa ümbrus).</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.2.</p>
<p>LK 60 Meede EN3 hõlmab üleminekut kütteõlidelt taastuenergiale ja/või kohalikele energiaallikatele (nt biomass, turvas). Turba kui mittetaastuva allika kasutamise toetamine</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.2.iii</p>

<p>küttelahendustes võib võrdsustada fossilkütuste subsidierimisega, mis ei ole kooskõlas ELi visiooniga. Meetmete Exceli tabelis on märgitud EN3 meede vaid taastuvenergiale ja see võiks olla nii ka REKKi tekstis.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Toetada meetmega üleminekut vaid taastuvatele energiaallikatele.</p>	
<p>LK 61 Meetmega TR7 toetatakse ligikaudu 4000 sõiduki soetamist aastas (toetus kuni 5000 eurot sõiduki kohta). CO2 kokkuhoiu potentsiaal kuni 2030. aastani 489 825 t CO2. Sellest lähtub, et 20 miljonit eurot säästab u 0,5 miljonit t CO2. Kuna see on üks mõnest olemasolevast meetmeid paljude kaalutavate kõrval, siis palume viidet analüüsile, kas see on valikutest kõige kuluefektiivsem viis CO2 vähendamiseks.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Viidata analüüsile, mille alusel kuluefektiivsus CO2 vähendamisel välja selgitatud on.</p>	<p>Arvestatud. Ajakohastati teksti</p>
<p>LK 61 Muud taastuvenergia tootmist toetavad meetmed/tegevused</p> <p><u>Ettepanek:</u> Kaaluda lisameetmeid toetamiseks kütusevabade allikate suuremat kasutuselevõttu.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.2.iii tuleviku energialahenduste lõiguga.</p>
<p>LK 64 lause: "Looduskaitsepiirangud ja rajatud looduskaitsealad ei peaks automaatselt taastuvenergia tootmist antud alal välistama. Oluline on leida nn kompromissalasisid." On olemas palju mitte looduskaitse all olevaid alasid, millel on piisavalt potentsiaali taastuvenergia arendamiseks. Kuni neid alasid piisavalt leidub, tuleks neid eelistada looduskaitsealadele.</p> <p><u>Ettepanek:</u> LK 59-60 loetletud võimalikest meetmetest tuleks eelistada esimesi enne nn looduskaitsealadel kompromisslahenduste leidmise meetet.</p>	<p>Mitte arvestatud. Meetmete valikul lähtutakse erinevatest aspektidest, lisaks kulutõhususele ka sotsiaalmajanduslikest mõjudest, looduskaitse aspektidest jms. Meetmete rakendamise kohta teeb kliima- ja energiakomisjon ettepaneku Vabariigi Valitsusele. REKK 2030 ei sea eelistusi meetmete valikul.</p>
<p>LK 66 lause: "ENMAK 2030 eesmärki arvesse võttes (30% RES-E) on täiendavalt vaja tuua turule tootmisvõimsuseid, mis toodavad taastuvast energiaallikast 2,56 TWh/a elektrienergiat aastaks 2030." Siin peaks lähtuma REKKi eesmärgist ja kirjeldama, kui palju TWh/a tuleks kasutusele võtta 42% eesmärgiga. Kuna punkt räägib TE toetuse hindamisest, kas siin ei oleks ka asjakohane välja tuua, kui suur on prognoosi kohaselt toetus, mis peab vähempakkumistest tulema?</p> <p><u>Ettepanek:</u> Lisada, kui palju TWh/a taastuvenergiat tuleks kasutusele võtta 42% eesmärgi puhul. Tuua välja, kui suur on prognoosi kohaselt toetus, mis peab vähempakkumisest tulema.</p>	<p>Mitte arvestatud. Toetuse määra paneb paika turg (vähempakkumise läbi).</p>

<p>LK 70 lause: "...samuti antakse elektrituruseaduse alusel toetust elektrienergia tootmiseks tõhusa koostootmise režiimil turbast või põlevkivitöötlemise uttegaasist. [...] muutmist ei planeerita, kuna: [...]</p> <ul style="list-style-type: none"> • tõhusa koostootmise režiimil töötavaid elektrijaamu ei saa Eestis juurde rajada piiratud soojuse nõudluse tõttu." <p><u>Ettepanek:</u> Toetuse andmine fossiilkütustele, nagu turvas ja uttegaas ei ole õigustatud ja seda võimalust ei tohiks lubada. Kui faktiliselt selle punkti alusel toetust ei anta, siis peaks see olema ka selgesõnaliselt REKKis kirjas.</p>	<p>Arvestatud. Elektrituruseaduse kohaselt pärast 2020 ei toetata tõhusa koostootmise režiimis energia tootmist.</p>
<p>LK 80 lause: "Riik on kavandamas biokütuste kasutamisele toetuse maksmist koospõletamist võimaldavatele elektrijaamadele, mis ei ole CO2 lubatud heiteühikute kasvava hinna tõttu konkurentsivõimelised." Biomassi põletamine põlevkivijaamades on ebaefektiivne biomassi kasutus, mis lisaks pikendab fossiilkütuste kasutamisest põhjustatud heidete tekkimist. Seda ei tohiks kaaluda.</p> <p>"Ühtlasi on kavas hakata korraldama tehnoloogiaspetsiifilisi vähempakkumisi taastuvast energiaallikast toodetud elektrienergia turule toomiseks. See võimaldab korraldada vähempakkumisi juhitavate tootmiseseadmete turule toomiseks, mis omakorda panustab elektrisüsteemi stabiilsusesse."</p> <p>Leiame, et ülalkirjeldatud biomassi kasutamist suurendavatel tegevustel on oluline negatiivne mõju, millega ei ole arvestatud LULUCF prognoose koostades ning mis ei kajastu bioenergia trajektoories (lk 23).</p> <p><u>Ettepanek:</u> REKKis kirjeldada selle tegevuse mõju ja maht, lisada vastavad trajektoolid.</p>	<p>Mitte arvestatud. Mõju ja maht on hinnatud elektrituruseaduse eelnõu välja töötamisel ja trajektoori otsustab majandus- ja taristuminister vähempakkumise väljakuulutamisel.</p>
<p>LK 68 lause: "Põlevkivist vedelkütuste tootmise tasuvus sõltub eelkõige nafta maailmaturu hindadest"</p> <p><u>Ettepanek:</u> Lisada siia selgelt juurde, et olulist rolli vedelkütuste tootmise tasuvusele mängivad lisaks ka kohalikud keskkonnatasud ning rahvusvahelised üha karmistuvad kliimameetmed. Samuti lisada, et tasuvus sõltub suuresti eelrafineerimistehase rajamisest, ilma milleta langeb põlevkiviõli suure väävlisisalduse tõttu konkurentsist, ja mille rajamist planeerib riik rahaliselt toetada.</p>	<p>Arvestatud. Ptk 3.1.3. i. teksti uuendati</p>

<p>Lk 81 "põlevkivi jääb oluliseks kütuseks ka aastatel 2021-2030". <u>Ettepanek:</u> Arvestades viimase aja arenguid, soovitame juurde lisada klausli "...kui riiklikud toetused ning üha karmistuv rahvusvaheline kliimapoliitika seda võimaldavad".</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Ptk 3.3 i. teksti on uuendatud</p>
<p>LK 79 ja järgnevalt. On toodud välja Eestis ellu viidud meetmed, mis mõjutavad oluliselt Eesti CO2 heitkoguseid aastani 2030. <u>Ettepanek:</u> Tuua välja, milline on nende elektritootmisvõimsuste mõju CO2 heitkogusele võrreldes nõ nullstsenaariumiga, kui neid meetmeid ei oleks rakendatud (st tootmisvõimsusi rajatud).</p>	<p>Mitte arvestatud. Vastavalt määrusele EU 2018/1999, ei pea liikmesriigid esitama ilma meetmeteta (nn WOM stsenaarium) kasvuhoonegaaside prognooside stsenaariumit.</p>
<p>LK 97 "Üleminekuga õli tootmisele kahanevad CO2 heitmed põlevkivisektoris." <u>Ettepanek:</u> Lisada täpsustus, et heitmed kahanevad vaid Eesti heitestatistikas, mitte globaalselt. Arvestada tuleb ka kütteõli paratamatu põletamisega, lisaks transpordi käigus tekkivad heitmed.</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK 2030-s esitatakse Eestis tekkivate kasvuhoonegaaside prognoose seega lause "Üleminekuga õli tootmisele kahanevad CO2 heitmed põlevkivisektoris" on mõeldud Eesti põlevkivisektori kohta.</p>
<p>LK 104 Praegune sõnastus jätab mulje, nagu õlithaste ja Auvere jaama kasutusele võtmine vähendavad heidet, kuid nende kasutamine siiski suurendab heidet võrreldes nende mitte kasutamisega. <u>Ettepanek:</u> Muuta sõnastust ja öelda, et: "Prognooside kohaselt vähenevad KHG-de heitkogused energiatööstusest 2040. aastaks 2016. aastaga võrreldes tänu põlevkivi otsese põletamise järkjärgulisele lõpetamisele. Siiski jääb märkimisväärne osa heitest alles otsepõletamisel Auvere elektrijaamas ja juba toimivates õlithastes ning heidet suurendab prognoosi järgi uute põlevkiviõli tootmise tehaste kasutusele võtmine. Nende muudatuste tulemusel on prognoosi järgi koguheitte vähenemine aastaks 2040 60,7%, kui mitte arvestada toodetud kütteõli põletamist ekspordi järgselt.</p> <p>LK 133 "Käesoleva kava meetmete seas (vt lisas IV) ei ole ühtegi fossiilkütuste kasutusele võttu rahaliselt toetatavat meetet." Kaudselt toetatakse põlevkivitööstust näiteks madala ressursitasuga - madala nafta hinna puhul ei kompenseeri see mõjusid, kuid moonutab turgu selle kaudu, et ettevõtetal on võimalus oma toodangut endiselt müüa. Ausas konkurentsis ei oleks see võimalik (nt konkurentsis taastuvkütustega, millel ei ole nii suuri kompenseerimist vajavaid keskkonnamõjusid ja puuduvad ressursitasud). REKKis on hetkel kirjeldatud ainult olukorda, kus naftahind on kõrge ja riigi tulu suur. <u>Ettepanek:</u> Kirjeldada ka vastupidist olukorda madalate naftahindade korral.</p>	<p>Mitte arvestatud. Vastavalt prognooside koostamise juhistele on kirjeldatud põhjused, mille tagajärjel vähenevad kasvuhoonegaaside heitkogused Eesti energiatööstuses aastaks 2040 võrreldes, 2016.aastaga.</p>

<p>LK 97 lause “Kasvab nõudlus tuumaenergia järele.”</p> <p><u>Ettepanek:</u> Asendada lausega “Tuumaenergia osakaal ühe stsenaariumi puhul pisut kasvab,” Sest hetkel kirjas olev on väär tõlgendus Maailma Energianõukogu 2019. aasta Euroopa energiatrendide raportist [https://www.worldenergy.org/assets/downloads/European_Scenarios_FINAL_for_website.pdf]. Raportis on lk 22 selgelt juttu, et vaid ühe (keskmise) stsenaariumi puhul tuumaenergia osakaal (<i>share</i>) pisut kasvab (“<i>The share of nuclear and hydro only slightly increases by 2040, compared to 2020</i>”) Seega pole õige öelda ka “nõudlus”, sest nõudlus saab kasvada energia järele, aga mitte kindla energiaallika järele. Avalik debatt selle üle, kas Eesti ühiskond nõuab tuumaenergiat või mitte, ei ole veel toimunud.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Lause sõnastust muudetud. Eelnõus pole viidatud ainult WEC stsenaariumidele, vaid on viidatud erinevate organisatsioonide koostatud stsenaariume võrdlevale joonisele E lk 8, kus on selgituseks öeldud, et „Demand for nuclear power is assumed to increase in all global scenarios sets” [https://www.worldenergy.org/assets/downloads/WEInsights-Brief-Global-Energy-Scenarios-Comparison-Review-R02.pdf]</p>
<p>LK 108 KHG emissioonide prognoos LULUCF sektoris. Kõige suurem mõjutaja LULUCFi sidumise vähendamises on metsandus, mitte põllumajandus nagu ekslikult on kirjutatud. Nt võrdluses aastatel 2016 ja 2040 väheneb metsanduses CO2 sidumine 2312 kt, kuid põllumajanduses tõuseb heitkogus vaid 486 kt.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Muuta sõnastust: “Selle põhjuseks on peamiselt metsade tagavara ja nendes seotud süsiniku vähenemine.”</p> <p>LK 108 Jääb selgusetuks, mis ulatuses ja millises ajaperspektiivis toimub ajutine vähenemine metsanduse KHG-de sidumises.</p> <p><u>Ettepanek:</u> tuua täpsemini välja, millal KHG sidumine jõuab tagasi praegusele tasemele; eemaldada lõigust viide REKKi rakendamise ajaks lõppenud metsanduse arengukavale.</p>	<p>Arvestatud. Peatükis 4.2.1 täpsustatud LULUCF prognoose selgitavat teksti.</p> <p>Mitte arvestatud. REKK koostatakse praegu kehtivatel arengukavadel ning uuendatakse 2023/2024, mil saab REKK lisada ka uue kinnitatud MAK 2030 eesmärgid. Kasvuhoonegaaside prognoosid on koostatud aastani 2040, edasine prognoosimine sisaldaks liialt ebakindlust.</p>
<p>LK 99 tabel 24 EL-i heitkogustega kauplemise süsteemi CO2-hinna prognoos 2020-2040. Mis põhjustab prognoosi järgi järgneval viiel aastal CO2 hinna alanemist ja mitte edasist tõusu? Aastal 2020 on see 26 eur/t ja aastal 2025 23 eur/t. Vastusena ei oota kasutatud algandmete erinevust, vaid sisulist põhjendust, mis selle taga võiks olla. Kui ei ole sellele loogilist selgitust, siis palume prognoosi täpsustada.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Selgitada ja vajadusel prognoosi täpsustada.</p>	<p>Arvestatud. Lisatud selgitav tekst peatükki 4.1 iii.</p>
<p>LK 111 “Suundumused, mille poole Eesti taastuenergia sektor liigub 2040 vaates, sõltub oluliselt megatrendidest, mida võime näha Euroopas ja ka terves maailmas, kus põhilisteks</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 4.2.2.ii sõnaga „energiasääst”.</p>

<p>märksõnadeks on süsinikuneutraalne energia tootmine, energia salvestamine ja tark tarbimine.”</p> <p><u>Ettepanek:</u> Lisada sõna “energiasääst” prioriteedina lausesse: “Suundumused, mille poole Eesti taastuvenergia sektor liigub 2040 vaates, sõltub oluliselt megatrendidest, mida võime näha Euroopas ja ka terves maailmas, kus põhilisteks märksõnadeks on energiasääst, süsinikuneutraalne energia tootmine, energia salvestamine ja tark tarbimine.”</p>	
<p>LK 112 “Võrreldes aastaga 2004, mil Eesti liitus Euroopa Liiduga, on enim kasvanud energiatarbimine teenuste sektoris (30%), transpordi energiatarbimine on kasvanud 12%. Kodumajapidamiste energiatarbimine ei ole võrreldes 2004. aastaga muutunud, tööstuse energiatarbimine on kahanenud 34%.”</p> <p><u>Ettepanek:</u> 2004 ja 2019 olukorra adekvaatseks võrdlemiseks peaks lisama täpsustuseks, kas ja kuidas on muutunud teenuste sektori ja tööstussektori mahud või osakaalud SKP-s.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 4.3.i olemasoleva statistika alusel.</p>
<p>Lk 130 “Süsiniku salvestustehnoloogia (<i>carbon capture, utilisation and storage</i> CCUS) võimaldab täna püüda süsinikku tööstuses ja kütuste põletamisel” Soovitame juurde märkida ka antud tehnoloogiaga kaasnevad probleemkohad: tohutu hind, suur energiakulu ning väikene võimekus. Täna ei ole selge, kas need takistused on ületatavad. Lisaks ei ole Eestis teadaolevalt võimalik süsihappegaasi geoloogiliselt maa alla salvestada. Mujal riigis maa alla salvestamisel on probleemkohaks lisaks transpordile ka võimalikud lekked, nii et kasvuhoonegaas jõuab ikkagi atmosfääri.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Soovitame teha enne investeringuid (sh teadusrahastust) analüüsi, mis võrdleks elutsükli põhjal investeringute mõistlikkust (keskkonna, kuluefektiivsuse jt aspektidest) kas fossiilkütuste kasutamise jätkamise koos CCU/CCSiga või taastuvenergia ja salvestuslahenduste vajaminevas mahus kasutustele võttu.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Teksti täiendatud käimasoleva CCUS tehnoloogia uuringu kirjeldusega.</p> <p>Meetmete valikul lähtutakse erinevatest aspektidest, lisaks kulutõhususele ka sotsiaalmajanduslikest mõjudest, keskkonnakaitselistest jms. Meetmete rakendamise kohta teeb kliima- ja energiakomisjon ettepaneku Vabariigi Valitsusele.</p>
<p>LK 136 5.1. i. Võiks olla selgemalt viidatud, millised on need võimalikud täiendavad meetmed, mida siin arvestatud on. Kas kõik REKKis mainitud meetmed, vaid osa neist, või neile lisaks veel midagi?</p> <p><u>Ettepanek:</u> lisada täpsustus, mis meetmeid on arvestatud. Kui neid ei ole arvestatud, siis samuti lisada prognoosidesse valitsuse planeeritud uued meetmed nagu hiljutine plaan biomassi põletamiseks põlevkivijaamades ning õlithaste ja rafineerimistehase rajamine, millel on mõju nii LULUCF kui energeetika sektorile.</p>	<p>Arvestatud. Täpsustatud peatükki 5.1 i teksti.</p>

<p><u>Ettepanek:</u> prognoosida kuidas aitavad kaalutavad lisameetmed täita taastuenergia, energiatõhususe jt eesmärgid ja kirjeldada kas nende rakendamise puhul on võimalus REKKi ambitsioonikust tõsta.</p>	
<p>Lk 140 "Olemasolevate meetmetega stsenaariumi kohaselt kasvavad transpordisektori heitkogused kuni aastani 2040. Täiendavad meetmed transpordisektoris vähendaksid sektori heitkoguseid meetmetega prognoosidega võrreldes 27%." Sellise sõnastuse puhul jääb arusaamatuks, kas täiendavate meetmete puhul heitkogused tänasega võrreldes kokkuvõttes suurenevad või vähenevad? <u>Ettepanek:</u> Täpsustada sõnastust.</p>	<p>Arvestatud. Täpsustatud sõnastust peatükis 5.1 ii.</p>
<p>LK 141 peatükk "Hinnang, milles käsitletakse olemasolevate ja kavandatud poliitikasuundade ja meetmete koostoimet ning nende koostoimet liidu kliima- ja energiapoliitika meetmetega." <u>Ettepanek:</u> Soovitame kirjeldada siin punkti all ka Eesti valitsuse soovivat seisukohta rajada uusi põlevõlilitehaseid ja eelrafineerimistehas, mis ka valitsusliikmete enda sõnul on vastuolus ELi kliimapoliitikaga.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Kehtivat VV otsust eelrafineerimistehase rajamise toetamiseks kava koostamise ajal ei olnud. Eelrafineerimistehase rajamisega seonduvat on kirjeldatud mh ptk 3.1.3. i.</p>
<p>LK 147 tabelis 52 on toodud välja metsanduse meetmete keskkonnamõju. Väide, et kõik meetmed on positiivse keskkonnamõjuga, ei vasta tõele. Hinnang nende keskkonnamõjule tugineb muuhulgas FCS ja PEFC sertifikaatidel, mille ülesanne on tõestada metsade vastutustundlikku majandamist etteantud raamides ning nende sertifikaatide kriteeriumid ei taga metsanduse negatiivse keskkonnamõju puudumist (sh tabelis mainitud killustumise vältimist).</p>	<p>Mitte arvestatud. Kommentaaris pole toodud, milline 8 metsamajanduse meetmest on kommentaari koostaja hinnangul eeldatavalt negatiivse keskkonnamõjuga ja mille tõttu. Samuti ei ole selgitatud, miks või mis moodi sertifikaatide kriteeriumid ei taga metsanduse negatiivse keskkonnamõju puudumist. Sertifitseerimissüsteemid ei planeeri riikide metsamajandust (sh nt lageraie ulatust ja mahte), killustumise vältimine tuleb tagada nt rohevõrgustiku toimimise tagamise, metsaseaduse täitmise seire kaudu. See pole välditav ainult üksiku metsaomaniku ja/või tema tegevuse tõendaja abil. Majandatavas metsas toimub raie juurdekasvu mahus, metsaomanikul pole täna kohustust tõkestada metsade killustumist, samuti puudub tal info rohekoridoride toimimise kohta. Seetõttu on tabelis 52 toodud võimaliku mõjuna killustumine.</p>
<p>LK 152 meetme TR15 all tuleb lisaks metsaraiest tingitud süsiniku vabastamisele ära märkida ka lisanduvad süsinikuemissioonid ja keskkonna degradeerimine, mis kaasnevad raudteetrassi väljaehitamise seotud kaevandus- ja ehitustöödega. RB poolt tekitatud suurt survet maavaradele kinnitab ka keskkonnaameti analüüs</p>	<p>Mitte arvestatud. REKK 2030 kujutab hetkel hinnangulist mõjude kokkuvõtet, täpsemad mõjud selgitatakse välja Rail Balticu KMH koostamise protsessis.</p>

<p>https://www.keskkonnaamet.ee/et/uudised/suurprojektide-tottu-suurenenud-kaevandamislubade-noudlus).</p> <p><u>Ettepanek:</u> REKKis oleks kohane viidata laiapõhjalisele erapooletule uuringule, milline on Rail Balticu kogu kliima (nii positiivne kui negatiivne) ja ka üldine keskkonnamõju. Rail Balticu sotsiaalse mõju alla tuleks lisada märke tugeva avaliku vastuseisu olemasolu kohta kehtivale planeeringule (https://arvamus.postimees.ee/3991809/avaliku-elu-tegelaste-poordumine-eesi-vajab-raudteed-euroopasse-kuid-mitte-praegu-planeeritud-kujul, https://arvamus.postimees.ee/4143855/222-kodaniku-kiri-rail-balticu-kohta, https://arvamus.postimees.ee/4464987/400-avalik-kiri-valeinfo-pohjal-vastu-voetud-rail-balticu-seadus-tuleb-tuhistada)</p>	
<p>LK 154 meetme HF6 Korterelamute renoveerimise positiivse mõju alla tuleks lisada ka energiavaesuse vähendamine. Tegemist on globaalselt kõige suurema ja soodsama sektoriga emissioonide vähendamiseks (https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/pictures/Konverents/11_jarek_kurnitski.pdf). Lisaks teatud kokkuvõtte erasektoris aitab meede mobiliseerida erarahastust kliimaeesmärkide täitmiseks (eeldusel, et meede ei maksa renoveerimist 100% kinni). Ilma meetmeta sellises hulgas erarahastus kliimaeesmärkide täitmisesse tõenäoliselt ei liiguks.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Lisada mõju alla energiavaesuse vähendamine ja erarahastuse mobiliseerimine.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud peatükis 5.1 tabelis <i>Kavandatud poliitikate ja meetmete mõju õhusaasteainetele energeetikasektoris</i></p>
<p>LK 155 ELi HKS-i LHÜde enampakkumistuludest läheb hetkel vaid pool ehk kohustuslik minimaalne summa kliimaeesmärkide täitmiseks. Ettepanek kaaluda selle protsendi suurendamist.</p> <p><u>Ettepanek:</u> Lisada REKKi lause: "Hetkel läheb enampakkumistuludest pool kliimaeesmärkide täitmiseks. Kaalutakse selle protsendi suurendamist."</p>	<p>Mitte arvestatud. Riigi eesmärkide saavutamiseks ning selle tarvis riigi energia- ja kliimakava meetmete elluviimiseks tuleb kombineerida nii era-, avaliku kui ka mittetulundussektori panust. Seejuures tuleb avaliku sektori vahenditest tegevuste elluviimiseks nende suuremahulist investeringuvajadust arvestades kasutada kõiki olemasolevaid vahendeid, sh nii riigi maksutulu, kaasrahastust asjakohastest EL fondidest, KHG lubatud heitkoguse ühikutega kauplemistulu kui ka mõistlike tingimustega finantsinstrumente. Küsimus sellest, kuivõrd KHG lubatud heitkoguse ühikutega kauplemistulust kliimaeesmärkide saavutamiseks suunatav osa ületab minimaalselt nõutavat 50%, on</p>

	<p>osa riigi pikaajalisest eelarveplaneerimisest ning valitsus kaalub iga-aastaselt riigi eelarvestrateegia protsessis riigi prioriteetide saavutamiseks suunatavate vahendite jaotust, arvestades vajadusi ja võimalusi.</p> <p>REKK eelnõu investeeringute alapeatükki on selguse eesmärgil täiendatud.</p>
<p>Investeeringuvajaduste teema juures on oluline laiema vaatega strateegiline planeerimine, mis põhineks ressursside tõhusal kasutamisel kõige suurema KHG heite vähendamise mõju saavutamiseks. Nt kui suurim heide on Eestis energeetikasektoris, siis eelkõige prioriteediks võtta energiatõhusus ja energiatootmine. Millised investeeringud tagavad kõige kiiremini ja kõige pikemaajaliselt nende eesmärkide saavutamise?</p> <p><u>Ettepanek</u> lähtudes eelnevast lisada riskitegurite alla: "Sektori riskitegur on ebapiisav strateegiline planeerimine, mis viib ressursside killustatud kasutamisele väikese mõjuga või pikemas plaanis kahjulikes sektorites."</p> <p>LK 155 ja järgnevalt. Lisada takistuse ületamise tingimuste alla: "REKKi eesmärkidele vastu töötavate investeeringute vältimine."</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Meetmete valikul lähtutakse erinevatest aspektidest, lisaks kulutõhususele ka sotsiaalmajanduslikest mõjudest jms. Meetmete rakendamise kohta teeb kliima- ja energiakomisjon ettepaneku Vabariigi Valitsusele.</p> <p>5.3.ii peatükk täiendatud</p>
Peatükid 4.3 iii on koostamata	Arvestatud
Peatükk 4.4.ii koostamata	Arvestatud
Peatükk 4.5.3.ii koostamata	Arvestatud
Meetmete Exceli failis on osad meetmete numbrid teised, nt radarite meede on REKKis EN13, kuid Excelis EN15.	Arvestatud. Tabelid korrigeeritud.
LK 6: Energialiidu viie mõõtmega seotud strateegia juures ei ole meie hinnangul sisse toodud otseseid seoseid Eestiga.	Arvestatud. Täiendatud ptk 1.1.ii
Lk 65 "eesmärk on määratud ENMAK 2030 dokumendis 30%, kuid täpsustatud prognoosidele ja taastuvenergia tootmise kujunemiskõveratele põhinedes seame eesmärgiks 38% (vt pt 2.1.2.)." Tundub, et 38% peaks olema tegelikult 42%, nagu on märgitud mujal REKKis.	Arvestatud. Number korrigeeritud.
LK 78: "3.1.2.i nimetatud meetmete rakendamiseks analüüsitakse 2019. aasta alguses välja selgitamiseks prioriteete kliimameetmete rahastamisel ning direktiivi 2003/87/EÜ Artikkel 10 ja 10c meetmete rakendamisel" Praeguseks peaks olema analüüs juba koostatud.	Arvestatud. Tekst ajakohastatud

<p>LK 105 "Riigisisese lennunduse ja raudteetranspordi heitkogused jäävad aastatel 2016–2040 hinnangute kohaselt stabiilsele tasemele." Kas raudteede planeeritav elektrifitseerimine ei mõjuta raudteetranspordi heitkogust?</p>	<p>Selgitatud. Raudteede planeeritava elektrifitseerimise potentsiaalne mõju ei ole arvestatud hetkel REKK 2030-s toodud transpordisektori kasvuhoonegaaside prognooside koostamisel, kuna täpsemad detailid antud tegevuse osas on alles välja töötamisel.</p>
<p>LK 111 lause: "Baaskoormuste katmiseks võime tulevikus näha moodultuumareaktoreid." Tuumajaamad ei tegele taastuenergia tootmisega, sõltudes kütuse saamisel täielikult taastumatute maavarade kaevandamisest või teoreetiliselt piiratud koguses tuumajäätmete kasutamisest ning tekitavad ohtlikke jäätmeid. Ettepanek alustada uut lõiku, et oleks aru saada, et tullakse sisse uue teemaga (kõik eelmised lõigud räägivad taastuenergiast ja sellega seotud lahendustest)</p>	<p>Arvestatud. Tuumaenergia teemat alustatud uue lõiguna.</p>
<p>Konkurentsiamet 31.10.2019</p>	
<p>1.1.iii Mida täpsemalt mõeldakse kohaliku kütuse võimalikult kõrge kasutuse all, mis peaks tagama energiapuuduse. Kas põlevkivi kasutamist elektritootmiseks, mis läheb justkui vastuollu teiste eesmärkidega mis REKK seab? On kokkulepitud, et sünkroniseerimine viiakse lõpuni 31.12.2025 ning Läti suunalise uue võimsuse valmimine on planeeritud 2020. aastaks. Seega, ettepanek on, et elektrivõrkude riikide vahelise ühendatusse miinimumkriteeriumitele vastamine toimub juba 2025. aasta lõpuks</p>	<p>Arvestatud. Kohalik kütus ei pea olema fossiilne kohalik kütus.</p>
<p>Tabel 3 Palume täpsustada milliseid kohalikke kütuseid on siis silmas peetud? Tuleb lisada täpsustus juurde, miks on RB seotud energia siseturuga. Hetkel on see arusaamatu kuidas RB on seotud energia siseturuga.</p>	<p>Arvestatud. Tabel 3 alla lisatud selgitus ja viide.</p>
<p>1.4.ii Baltimaad tuleb juurde lisada, kuna Nord Pooli omanikud on ka Balti TSO-d. Mida siin mõeldakse? Kui Harmony Linki, siis see on juba mainitud ühishuviprojekti sees. Kas on plaanis veel ühendusi, mis pole avalikkusele teada? Kui mõeldakse juba rajatud ühendusi nagu Estlinkid ja NordBalt, siis peaks seda ka kirjutama sellisel kujul, et on rajatud.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Koostöö peatükk on läbivalvalt uuendatud.</p>
<p>Tabel 7 Esimene tulp võiks olla hetkeseis (näiteks 2018 statistika põhjal), mis oleks ka viidatud. Annaks parema ülevaate kui palju tõusu on mingis tootmisliigis ette nähtud. Hüdro on 2020 30GWh, kuid 2018 ligikaudu 20 GWh. 10 GWh tõusu ei tundu paari aastaga reaalne.</p>	<p>Mitte arvestatud. 2018. aasta ametlik statistika avaldatakse Statistikaameti poolt 2019. aasta 10. detsembril, mis on paraku liiga hilja dokumenti täiendamiseks. Viimane ametlik statistika millele tugineda saame dokumendi koostamisel on Statistikaameti poolt esitatud andmed 2017. aasta kohta. 2020 aasta numbrid põhinevad 2017 aasta baasnumbritel ning millele on juurde liidetud</p>

<p>Tabel 2 lk 9 näeb ette 2030ndaks aastaks hüdropumpjaamade rajamisi. Samas antud eesmärgis ei tundu seda olevat arvesse võetud hüdro all? 2018 aastal tuuleenergia ligikaudu 600 GWh. 2020 näidatud 670GWh? Päike 2018 u. 14 GWh. Paari aastaga (2019-2020) nähakse ette väga suurt tõusu. Biomass 2018 u.950 GWh Biomassi 2030 Kas see number on realistlik. Palume selle numbri üle vaadata.</p>	<p>pronoositavad juurdekasvud mis on saadud turuosaliste tagasisidele tuginedes</p>
<p>2.3.i Siin võiks mainida, et puhta energia paketi määrusele (EL) 2019/943 tuginedes on riigil kohustus lähiajal määrata varustuskindluse standard ning mõistet natuke ka lahti seletada LOLE ja EENS osas. Väidaks, et antud hetkel kehtiva ELTSiga pole paindlikkuse kaasatus elektriturgudele ja selle suurendamine tagatud (näiteks agregatori mõiste ei jookse üldse ELTSist läbi). Pigem peaks siin sisse tooma puhta energia paketi ja viitama otsekohalduvale määrusele (EL) 2019/943 ning direktiivile (EL) 2019/944, mille muudatused viiakse lähiajal ELTSi sisse ning mainima, et mõlemad õigusaktid näevad ette paindlikkuse, sealhulgas tarbimise juhtimise oluliselt suuremat kaasatust elektriturgudele ning võrguarengutesse.</p>	<p>Arvestatud.</p>
<p>Tabel 12 andmata jäänud energia kogus ülekandevõrgus 150 MWh - Ei pruugi olla vastavuses lähiajal loodava varustuskindluse standardiga. Kas on mõtet antud numbrit siia tuua ja kui tuua, siis peaks panema täрни juurde, et see number ei pruugi jääda kehtima ning sõltub pigem riiklikust varustuskindluse standardist.</p>	<p>Mittearvestatud. Täiendame seda osa siis, kui standard on olemas.</p>
<p>Tabel 13 Kohalike elektritootmisvõimsuste olemasolu N-1-1 kriteeriumi täitmiseks - Antud eesmärk ENMAKist on aegunud. Kohalikud elektritootmisvõimsused ei taga juba 2020 N-1-1 kriteeriumit, puudujääk üle 300 MW-i. Arvestades, et vahepealsel ajal lähevad tõenäoliselt kinni ka mitmed põlevkiviplokid on väga ebatõenäoline, et vastav kriteerium saab 2030 täidetud. Pigem on ette näha suurt puudujääki. Eesti on ühendatud Euroopa Liidus juhitava sünkroonalaga - See lause läheb vastuollu Tabelis 13 oleva esimese eesmärgiga. Seda enam on soovitus tabel 13 toodud 1. eesmärki korrigeerida.</p>	<p>Mittearvestatud. Kehtiv N-1-1 arvutusmetoodika (vt elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri) võimaldab N-1-1 kriteeriumi täitmise arvutamisel arvesse võtta ka välisühendused. Eesmärgi saame korrigeerida pärast varustuskindluse standardi seadmist 2020ndate alguses.</p>
<p>2.3.i on väide tulevikus võimsusmehhanismide rakendamisest liiga kindel, peaks pehmemalt väljendama, sest sõltub komisjoni otsusest</p>	<p>Arvestatud. Teksti täiendatud.</p>
<p>Tabel 14 suurima gaasimüüja osakaal turul 32% - Varustuskindluse tagavad importijad-hulgimüüjad, mitte gaasimüüjad lõpptarbijale. Tõenäosus, et 2030 on 7 hulgimüüjat, on olematu. Suurima osakaal turul parim tulemus oleks ca 60%.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Sõnastust muudetud, kuid sihttasemed tulevad ENMAK-st. 2019. a esitatava REKKi raames ei hakka ENMAK sihttasemeid muutma.</p>

<p>2.4.1.i Ühendusvõimsus EE-LV suunal oli 900 MW - 1000 MW. Allikas Nord Pool UMM keskkond ja installeeritud võimsus EE->LV 1000 MW (LV->EE 879 MW); allikas: https://umm.nordpoolgroup.com/#/messages?publicationDate=all&eventDate=nextweek</p>	<p>Arvestatud. Teksti vastavalt muudetud.</p>
<p>2.4.2.i ja ii ja 2.4.3.i on Egert Lukas uue teksti sisestanud olemasoleva asemele gaasi osas</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>
<p>2.4.3.i ainult konkurentsivõimelisest hinnast ei piisa paindlikkusest - Süsteemi paindlikkuse suurendamiseks peab looma stiimuleid ka võrguettevõtjatele paindlikkuse kaasamiseks võrgu juhtimisse. Lisaks peab olema loodud tururaamistik ja seadusandlik raamistik paindlikkuse kaasamiseks elektriturgudele, hetkel on see puudulik ning ainult konkurentsipõhistest elektrihindadest ei piisa süsteemi paindlikkuse suurendamiseks. Teksti lisatud H2020 INTERFACE - Tegeleb Läti-Eesti-Soome ühise paindlikkusplatvormi loomisega.</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>
<p>Tabel 16 välisühenduste võimsus on KA-l teised numbrid, vt eelnõu kommentaaridest</p>	<p>Mittearvestatud. Andmed pärinevad ACER aruandest ja peaksid seetõttu korrektsed olema. Soovitame Konkurentsiametil ACERiga suhelda ning nende aruannetes kajastavaid numbreid täpsustada.</p>
<p>Tabel 18 vt KA kommentaare eelnõus</p>	<p>Mittearvestatud. Varustuskindluse standardit puudutav info tuleb REKKi siis, kui vastavad analüüsid on valminud</p>
<p>3.1.2.ii lisada meretuuleparkide potentsiaalile 7000MW viide Kaks PHEJ osas - PCI listis on üks jaam?</p>	<p>Arvestatud. Viide lisatud 3.1.2 ii. ja punkti täpsustatud.</p>
<p>3.2.v Siin võiks viidata Puhta Energia Paketile. Uus Pakett räägib energiaühistust.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.2.v direktiivist EL 2018/2001 tuleneva taastuvenergiakogukondadega seotud kohustustega.</p>
<p>Joonis 14 jaotus kaod - Palume kasutada uue aruande andmeid: https://www.konkurentsiamet.ee/index.php?id=29564</p>	<p>Arvestatud. Lisatud uus joonis.</p>
<p>3.3.i Võiks mainida ka Puhta energia paketi alusel loodavat varustuskindluse standardit. Lisaks läheb elektrituruseaduse antud punkt vastuollu puhta energia paketiga ning ajakohastatakse lähiajal. Seega soovitus oleks siin mainida lisaks ELTSi vastavale paragrahvile ka puhta energia paketi ette nähtud korda võimsusmehhanismide rakendamiseks (eelnevalt varustuskindluse standard, seejärel rakenduskava ja koostöö komisjoniga). Väide, et põlevkivi jääb oluliseks kütusteks - Kas siin on mõeldud õlitootmist? Vajaks täpsustamist, kuna muidu jääb mulje, et nähakse põlevkivil jätkuvalt olulist rolli elektritootmisel, samas kui tegelikkuses nähakse ikkagi selle rolli olulist vähenemist.</p>	<p>Mittearvestatud. Uuendame seda teksti siis, kui varustuskindluse standard on sätestatud.</p>

3.3.ii Aastast 2018 on ju ühine bilansijuhtimine Baltikumis, seega süsteeme ei vaadata enam BRELLI mõistes eraldi. Baltikumi bilanssi juhitakse ühiselt nomineeritud TSO poolt, seega ei vaadata eraldi Balti riikide ebabilanssi vaid ühist Baltikumi ebabilanssi. Tekst vajab ajakohastamist.	Arvestatud
3.4.1.i ühenduste võimsus täpsustada	Mitte arvestatud. Võimsused toodud ACERi aruandest
3.4.3.ii. Kindlasti peaks sisse tooma ka H2020 projekti INTERFACE ja ehk rääkima sellest ka veidi pikemalt kajastades paindlikusplatvormi prototüübi joonist ning seletades kontseptsiooni veidi lahti. (Eling saab sellega aidata).	Arvestatud osaliselt. Lisatud teksti ptk 3.3.3. ii. Paindlikkus lahendatakse elektri siseturu direktiivi ülevõtmisega.
3.4.4.i ajakohastada, kas loodi või mitte Sotsiaalkindlustusameti juurde täisealiste sotsiaalhoolekande nõustamisüksus	Ajakohastatud. Vastav üksus on olemas, aga nimega kohaliku omavalitsuse nõustamisüksus
Joonis 20 allikas juurde	Arvestatud. Lisatud viide joonisele 20.
4.2.2.i taastuvelektri all numbrite allikas lisada ja ühikud korrastada	Mitte arvestatud. 2019 aasta prognoosid põhinevad 2017 aasta baasnumbritel mis on saadud viimase ametliku statistikana Statistikaametist ning millele on juurde liidetud pronoositavad juurdekasvud mis on saadud turuosaliste tagasisidele tuginedes. Prognoosid pole vahepeal muutunud.
4.4.i Siin võiks tuua välja ka seda, et põlevkivi osakaal tulevikus väheneb, seega ei ole pilt 2030 aasta vaates energiapuulgeoleku seisukohast enam nii hea. Siia võiks juurde lisada ka statistika, kui palju meile imporditakse maagaasi kolmandatest riikidest ja Leedu LNG-st.	Arvestatud.
4.5.1.i ühenduste võimsuse number täpsustada	Arvestatud.
4.5.2.i elektriliinid - Olemas on 2018 aruanne. Soovitus on kasutada viimaseid andmeid ja ajakohastada. Viimane number: 5 202 km	Arvestatud.
Tabel 35 elektribilanss - Värskemad andmed toodud KA Elektri- ja Gaasitururu aruandes 2018 (edaspidistes kommentaarides KA aruande) lk 32 tabel 5. Leitav siit: https://www.konkurentsiamet.ee/index.php?id=23346	Arvestatud.
Joonis 31 Soome ja Eesti hinnad - Joonis ajakohastada. Võib kasutada KA aruande joonist 5.	Arvestatud.
Tabel 36-39 NP hinnad, kogused - Tabel ajakohastada (lisada 2018 hinnad). KA aruandes tabel 6-9.	Arvestatud.
4.5.3.i tekst pärast tabelit 39 - Ajakohastada 2018 andmetega. Olemas KA 2018 aruandes.	Arvestatud.
Joonis 32 gaasi import - JA 2018 aasta aruandes on olemas sama graafik 2018 kohta (joonis 41). Palun ajakohastada.	Arvestatud.

Joonis 33 gaasi maht ja koormus - Olemas on 2018 andmed. Graafik ajakohastada.	Arvestatud.
4.6.iii hinna sõltuvus tarbija liitumiskohast - Kuidas seda lauset mõista? Liitumise maksumus sõltub küll liitumispunkti asukohast, aga juba liitunud tarbijatele võrgutasu liitumispunkti asukohast ei sõltu, või on siin mõeldud, et võrgutasu sõltub võrguteenuse pakkujast? Lause võtta kas maha või täpsustada mõtet.	Arvestatud
Joonis 34 ja 35 - Palume lisada selgitused juurde joonistel 34 ja 35 kuidas on saadud antud hinnakomponendid eurot/MWh kohta.	Mitte arvestatud. Tekstis on viited juba toodud. (ptk 4.6. iii)
Tabel 48 transpordi meetmed - Võiks kaaluda veel meetmetena ka linnalähedaste parklate arendamise (ühistranspordi peatuste juures), et oleks rohkem soodustatud kesklinna sisenemine pigem ühistranspordiga. Analoogilist asja on Tallinnas tehtud, kuid vastavad parklad ei ole piisava suurusega ning antud lähenemine vajaks edasi arendamist. Lisaks võiks kaaluda paljude Euroopa linnade eeskujul kesklinna mingis ulatuses sisepõlemismootoritega autode vabaks tegemist. Lisaks võib kaaluda korteriühistustele toetust maja juurde ühistute isiklike elektrilaadimispunktide rajamiseks. Kortermajade inimestel oleks sellisel juhul oluliselt rohkem stiimuleid tulevikus elektriautode kasutamisele üle minna.	Mitte arvestatud. Uue perioodi võimalikud meetmed töötatakse välja uue transpordi arengukava aastani 2030 koostamise käigus. REKK 2030 on koostatud kehtivates arengukavades toodud meetmete alusel. Kohaliku omavalitsuse meetmeid käsitlevad kohalikud arengukavad, nt Tallinna liikuvuskava 2035. Mitte arvestatud aga teadmiseks võetud. Uue perioodi pikaajalise renoveerimisstrateegia koostamine on töös. Kui analüüsist selgub selle meetme mõju ja kulu, on võimalik see lisada. Täpsustuseks veel, et uuendatud hoonete energiatõhususe direktiiv kohustab uute majade puhul laadimispunktiks vajaliku kaabelduse paigaldama.
MTÜ Eesti Elektritööstuse Liit 1.11.2019	
SISSEJUHATUS JA RIIKLIKUD EESMÄRGID 1) Lk.5, teine lõik: Palume täpsustada, kas REKK kava tegemine on riigile kohustuslik või ka selle täitmine on riigile kohustuslik?	Arvestatud osaliselt. Kava koostamine on EL liikmesriigile kohustuslik. REKK 2030 põhineb kehtivatel arengudokumentidel, millega riik on seadnud valdkondade arenguks eesmärgid. Eesmärkide seadmisel eeldatakse, et neid ka täidetakse. Eesmärgid või nende täitmise trajektor võib ajas muutuda. EL-i poolt on liikmesriikidele seatud siduvaid eesmärke (nt EL HKS väliste sektorite KHG heitkogused) ning trajektore.
2) Lk.7, punkt III: Kliimapolitika põhialused aastani 2050 (KPP) dokument seab Eesti 2030 KHG eesmärgiks „orienteeruvalt 70%“. Kas REKK-is kasutatud 70% täpsustab seda eesmärki või on tegemist jätkuvalt sama eesmärgiga? Viimasel juhul lisada täpsustus „orienteeruvalt“.	Arvestatud. REKK 2030s toodud riiklikud kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärgis baseeruvad hetkel kehtivatel arengudokumentidel. Lisatud täpsustus „orienteeruvalt“.
3) Lk.7: REKK viitab, et Vabariigi Valitsus ei ole veel välja töötanud teekaarti Eesti panuse kohta EL süsinikuneutraalsuse saavutamiseks 2050. Siiski võiks REKK-is vähemalt esitada	Arvestatud. Lisatud täpsustav tekst peatükki 1 ja peatükki 2.1.1 ii.

<p>valitsuse poolt kinnitatud 2050 EL kliimapoliitika seisukohad ning see siduda ära Eesti KPP eesmärgiga 80% aastaks 2050. Kas Eesti KPP 80% eesmärk aastaks 2050 on REKK-i kohaselt sobiv panus EL kliimaneutraalsusse 2050? – see jääb praegu selgusetuks.</p>	
<p>4) Lk.7: Täpsustada, milliste meetmete rakendamisel väheneb CO2 heide 10,7 – 12,5 mln t CO2? Kas tegemist on käesolevas REKK-is esitatud meetmetega (nt lisa III)?</p>	<p>Arvestatud. Täpsustatud teksti peatükis 1.1.1 iii.</p>
<p>5) Lk.7: Täpsustada, milliste EL eesmärkidega on kooskõlas energia lõpptarbimise eesmärk 32-33 TWh aastal 2030? Kas ja millises ulatuses suhestub see EL energiatõhususe eesmärkidega 2030 aastaks?</p>	<p>Vastuseks. Nimetatud energia lõpptarbimise eesmärk tuleneb energiatõhususe direktiivist, mille artikkel 7 sätestab iga-aastase kumulatiivse energiasäästu lõpptarbimises 2016-2018. aasta keskmisest energia lõpptarbimisest. Täpsemad arvutused (TJ) ja illustriivse ülevaate sellest kohustusest leiab peatükist 2.2 tabelist <i>Nõutav kumulatiivne energiasääst ajavahemikus 2021-2030.</i></p>
<p>6) Lk.8: Energeetika - lisada põlevkivisektori moderniseerimist käsitlevad meetmed või vähemalt tegevussuuna kirjeldus. Juhime tähelepanu, et põlevkivisektorit käsitlemata jääb arusaamatuks, kuidas kavatseb Eesti saavutada CO2 vähendamise eesmärgid ning samuti vähendada primaarenergia tarbimist kuni 25% võrra 2030 aastaks? Põlevkivitööstuse moderniseerimist ja põlevkivi koguõli väärindamist rafineerimise teel on rõhutanud ka Rahvusvaheline Energiaagentuur (IEA Review 2019: Estonia). Juhime tähelepanu, et kavandatav eelrafineerimine võimaldab vähendada põlevkivikasutuse CO2 eriemissiooni enam kui 40% võrra isegi olukorras kus primaarenergia kasutamine jääb varasemale tasemele.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Viidatud tabel (tabel 1) on kokkuvõtte arengudokumentides kirjeldatud meetmetest. Täpsustasime tabelit ning lisasime „primaarenergia tõhusam kasutus“. Selle raames tehtavate tegevuste alla mahuvad kõik primaarenergia tõhusama tarbimisega seonduvad meetmed (sh põlevkivisektori moderniseerimine). Põlevkivisektorit on REKK 2030 arengudokumentis mitmes peatükis käsitletud.</p>
<p>7) Lk.10, CHP-d: Tekstist järeldub, et Eestis on koostootmise potentsiaal 600 MWel. Palume täpsustada, kas tegemist on kogu- või lisanduva mahuga? ENMAK kohaselt on tegemist kogumahuga (vt REKK lk.33).</p>	<p>Täiendatud.</p>
<p>8) Lk.10, taastuvad transpordikütused: Lisada süsinikupõhiste taastuvkütuste potentsiaal (RCF, recycled carbon fuels).</p>	<p>Mitte arvestatud. Kava koostamise ajal ei olnud sellist potentsiaali hindamist veel tehtud.</p>
<p>9) Lk.11 tabel, energia siseturg: Ei ole aru saada, kuidas mõjutab Rail Balticu rajamine energia siseturgu. Kas see teema on siin asjakohane?</p>	<p>Arvestatud. Tabel 3 alla lisatud selgitus.</p>
<p>10) Lk.11-12, piiriülesed teemad: Täpsustada, mis rolli omavad piiriülesed ühendused taastuenergia eesmärkide saavutamisel kulutõhusaimal viisil? Kas silmas on peetud naaberriikides asuvatele taastuenergia tootmise projektidele toetuse maksmist Eesti tarbijate poolt? Või on silmas peetud tuuleenergia potentsiaali kasutamist riigipiiriga külgnevatel merealadel? Kui silmas on peetud viimast siis tuleks esikohale seada</p>	<p>Arvestatud. Silmas on peetud viimast ehk tuuleenergia potentsiaali kasutamist riigipiiriga külgnevatel merealadel, punkti täpsustatud. Kulutõhus liiniehitus, projekteerimine jms ühise koostööprojekti puhul. Piiriülesed võimsused EE-LV vahel on piisavad. 2020 aastal</p>

<p>taastuenergia integreerimine elektrisüsteemi ülekandevõimsuste, s.h. uute piiriüleste ülekandevõimsuste tagamise abil.</p>	<p>valmib kolmas EE-LV ühendus, mis tõstab ülekandevõimsust 600 MW võrra.</p>
<p>11) Lk.12: Fikseeritud on, et REKK koostamise, rakendamise ja rakendamise seire eest vastutab MKM. Sellest võime järeldada, et MKM vastutab ka kliimapoliitilise tegevuse eest EV-s. Juhime tähelepanu, et selleks tuleks muuta atmosfääriõhu kaitse seadust, mille kohaselt kliimamuutust vähendavat tegevust korraldab Keskkonnaministeerium (§ 143). Seega ei saa MKM olla vastutav mitte rakendamise, vaid rakendamise koordineerimise eest.</p>	<p>Võetud teadmiseks. Teatis Euroopa Komisjonile (REKK 2030) põhineb kehtival arengudokumentidel. Nende arengudokumentide elluviimise eest vastutab selle valdkonna eest vastutav ministeerium (nt energiamajanduse arengukava aastani 2030 elluviimise eest vastutab majandus- ja kommunikatsiooniministeerium). REKK 2030 teatise esitamise eest määras Vabariigi Valitsus vastutavaks majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi.</p>
<p>12) Lk.16, punkt II: Palume vältida fooni loomist, justkui oleks kliima- ja energiakavade näol tegemist eeskätt Balti riikide omavahelise teemaga. Energiapoliitiliselt on Eestile oluline koostöö kõigi Läänemere riikidega, s.h kindlasti Soome, Rootsi, Poolaga.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. 1.4.ii on koostatud koostöös Läti majandusministeeriumiga. Nimetada saame koostööformaate, mis realselt toimimas ja/või kavas.</p>
<p>13) Lk.20, taastuenergia graafik: Graafiku kohaselt langeb taastuenergia osakaal lõpptarbimisest 2022 aastal 1% võrra, võrreldes 2020. aasta tasemega (34->33%). Juhime tähelepanu, et see võib olla vastuolus EL taastuenergia direktiiviga, juhul kui Eesti ei kavatseda direktiivi ülevõtmisel rakendada paindlikkusmeetmeid. Oleme seisukohal, et Eesti ei peaks taastuenergia vahe-eesmärkide täitmisel kasutama paindlikkusmeetmeid vaid lähtuma direktiivi üldpõhimõttest, mille kohaselt ei tohi taastuenergia tase perioodil 2020-2030 langeda allapoole 2020 aastaks saavutatud taset. See on oluline indikatsioon taastuenergiasektorile, et vajadus taastuenergia järgi on pidevas tõusujoones.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Ametlikul on Eesti 2020. aasta eesmärk 25%. Nimetatud graafikus välja toodud 2020 aasta taseme prognoos, kust tuleb maha lahutada statistikakaubanduse raames tehtud lepped, millega Eesti on müünud/müüb taastuenergiastatistika teistele liikmesriikidele (kuna oleme oma taastuenergia eesmärgi juba 2012 aastal saavutanud on meil võimalus teenida statistikakaubandusega riigile tulu. Vastav selgitus lisati ka ptk 2.1.2. i.</p>
<p>14) Lk.21: Lisada transpordi taastuvkütuste arvestusse ja meetmete hulka ka süsinikupõhised taastuvkütused RCF.</p>	<p>Mitte arvestatud. Kava koostamise ajal ei olnud sellist analüüsi Eesti jaoks veel tehtud.</p>
<p>15) Lk.21: Olemasolev joonis on esitatud ilma kordajateta. Sellest jääb mulje, et Eesti kavatses EL transpordisektori eesmärgi 2030 aastaks täita olulise ülejäägiga. Palume esitada põhjused, miks kavatses riik ületada EL miinimummäära, eriti arvestades et lisameetmed transpordi dekarboniseerimiseks on uuringute kohaselt küllaltki kallid (a la raudteede lauselektrifitseerimine)? Samuti palume joonisele kanda EL poolt 2030. aastaks nõutav miinimumtase koos selle saavutamist hõlbustavate paindlikkusmeetmetega (kordajatega). Lisaks palume transpordi meetmete raames selgitada küsimust, kas transpordikütuste süsinikuemissioonide vähendamist käsitlev 6% nõue aastaks 2020 (nn FQD) kehtib ka</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Ptk 2.1.2. i sätestab taastuenergia eesmärgi transpordisektoris, mis on vähemalt 14%, joonis nr 3 redigeeriti vastavalt. Eesti on otsustanud kasutada taastuenergia direktiivis välja toodud kordajaid, seega kuvatav statistika sisaldab kordajaid. Kordajateta numbrid on välja toodud tabelis 6. FQD nõude kehtima jäämise osas peale 2020 pole Euroopa Liidu tasandil ega siseriiklikult veel otsust langetatud. Juhul kui nõue jääb siseriiklikult kehtima saab nõuet täita lisaks vedelkütuste</p>

<p>perioodil 2020-2030? Juhul, kui FQD nõue jääb kehtima, palume esitada informatsioon, kuidas suhestuvad omavahel FQD nõue ja Eesti taastuvkütuste trajektoor.</p>	<p>kasutamisele veel teiste meetmetega. Juhul kui nõue jääb kehtima on see on kooskõlas taastuvkütuste trajektooriga.</p>
<p>16) Lk.22, tabel: Palume lisada veeru, millest näidata juurdekasvu võrreldes 2020 aastaks prognoositava tasemega.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Trajektooriga sh tehnoloogiate põhised juurdekasvud trajektooriesse on välja toodud ptk 2.1.2. i, 2.1.2.ii ja 2.1.2. iii.</p>
<p>17) Lk.22, punkt III: Korrelatsioon põlevkivielektri (juhitavad võimsused) vähenemise ja tuuleenergia (mittejuhitav võimsus) suurenemise vahel on kunstlik. Tänapäevaste kommertskasutuses olevate tehnoloogiliste lahenduste põhjal võib öelda, et sellise korrelatsiooni elluviimine Eestis oleks äärmiselt kapitalimahukas ning väga kaugel turupõhisusest. 2030 perspektiivis on olulised ellu viia kaks teineteisest sõltumatut tegevust: (I) moderniseerida põlevkivisektor, mis võimaldaks üheaegselt tootmiskõutuse turult väljumisega suurendada elektri, gaasi ja õli koostootmist põlevkivist ning tagada põlevkiviõli toodetele turg eelrafineerimise võimekuse loomise teel; (II) rajada EL abiga piiriülene ühendustaristu vähemalt ühele olemasolevale meretuulepargi arendusalale, mis võimaldaks selle arenduse 2030 aastaks edukalt ellu viia.</p>	<p>Arvestatud</p>
<p>18) Lk.23, tabel: Palume täpsustada, kas soojuspumbad kuuluvad lokaalkütte arvestusse või kuidas on defineeritud lokaalküte?</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Soojuspumbad kuuluvad lokaalkütte arvestusse. Lokaalkütte mõistena võib kasutada alljärgnevat definitsiooni: ühe hoone terviklik varustamine soojusega läbi hoone tarbijapaigaldise.</p>
<p>19) Lk.23, bioenergia trajektooriga: (I) Palume täpsustada, kas esitatud andmed kajastavad bioloogilisest materjalist toodetud energia mahtu (mitte primaarenergiat?); (II) Kas vedelkütuste segamise mahu langemine 0-i aastal 2024 tähendab seda, et Eesti ei kavatse üldse kasutusele võtta 2.põlvkonna vedelaid biokütuseid?</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Teise generatsiooni biokütuse vajadust 2030 eesmärgi silmas pidades eelistatakse katta kodumaise biometaaniga, kuid sellega ei välistata ka II generatsiooni vedelkütuste kasutamist sh importimist. I generatsiooni kütuste kasutamist piiratakse alates 2021.</p>
<p>20) Lk.28, energiatõhususe üldeesmärk: REKK kavandab energiatõhususe üldeesmärgi aluseks võtta primaarenergia tarbimise aastal 2030 ning vähendada primaarenergia tarbimist kuni 25%. Teades, et valdava osa sellest peaks moodustama põlevkivisektor siis on siinkohal asjakohane kirjeldada põlevkivisektori moderniseerimise protsessi rõhuasetusega õlitootmisele ja õli väärimisele (vt ka kommentaar lk.10 kohta). Samuti on oluline täpsustada, et eksporditud vedelkütuste (eksporditud põlevkiviõli ja põlevkiviõli tooted) energiasalduse võrra vähendatakse Eesti primaarenergia (antud juhul põlevkivi) tarbimist.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Põlevkivisektoriga seonduvat on kirjeldatud mitmes REKK 2030 peatükis. Primaarenergia sisemise tarbimise arvutamise põhimõtteid (vt ptk 4.3.iii.). Juhime ka tähelepanu asjaolule, et primaarenergia tarbimise eesmärki on uuendatud.</p>

<p>21) Lk.34: Täna informatsiooni põhjal ei ole kohane 2030 perspektiivis rääkida mitte põlevkivist elektrienergia tootmise äralangemisest (s.t täielikust sulgemisest), vaid olulisest vähenemisest põlevkivi tootmise vähenemise arvel. Põlevkivist elektri tootmine keevkihtkateldes on paindlikuma iseloomuga ning erinevate kütuste kasutamine võimaldab vähendada CO2 hinnariske. Seejuures võimsusmehhanismide rakendamisega tuleb tegeleda juba lähiaastatel, mitte tulevikus, et leevendada EL piirnormide mõju võimsusmehhanismi rakendamisele Eestis. Juhul kui võimsusmehhanismi rakendamine regionaalsel tasemel ei toimi, tuleb seada eesmärgiks luua elektritootmisvõimsuste strateegiline reserv.</p>	<p>Arvestatud. Teksti on uuendatud</p>
<p>22) Lk.37: Ei saa korrektseks pidada väidet et Balti riigid ei paikne EL-i õigusele alluvas sünkroonallas. Juhime tähelepanu et sünkroonala ja EL siseturg ei pruugi geograafiliselt ühtida. Näiteks Türgi elektrisüsteem on Kesk-Euroopaga sünkroonselt ühendatud, kuid Türgi ei ole EL siseturu osa (kuigi Türgi on regulatsioon mõnevõrra ühtlustanud EL siseturul kehtiva õigusega). Sama tähelepanek kehtib ka lk.38 punkti i) osas.</p>	<p>Mitte arvestatud. BRELL ühendsüsteemi töötamise tõttu on Balti riikidele EL õiguses (nt elektri võrgueeskirjad) tehtud mitmeid erandeid. Türgi sünkroniseerimise eelduseks oli elektrisüsteemi toimimisega seonduvate EL regulatsioonide rakendamine.</p>
<p>23) Lk.43: Ei saa korrektseks pidada väidet, et sünkroniseerimise projekt panustab taastuvenergia integreerimise võimekuse suurendamisse. Balti süsteemihaldurite vahel kokkulepitud suurim liitumise ühikvõimsus on 400 MW (mille süsteemist väljalangemisel on tagatud, et sagedus ei lange rohkem kui kokkulepitud 1 Hz võrra). See tähendab, et näiteks meretuuleparkide lisandumisel süsteemi tuleb näiteks 700 MW võimsusega meretuulepargi ühendamiseks rajada 2 paralleelset merekaabli liini, mis aga suurendab arendaja kulusid. Täna tingimustes on Balti elektrisüsteemi suurimaks ühikvõimsuseks 700 MW (NordBalt) ning antud näitel ei oleks tuulepargi jaoks vaja kahte paralleelset merekaablit ehitada.</p>	<p>Arvestatud osaliselt Taastuvenergia tootmiseseadmete (nt tuulepargid) liitmisel võrguga on vaja tugevdada elektrivõrku sageli ka mujal kui liitumiskohas. Mandri-Euroopa sagedusalasse sünkroniseerimise projekt ei ole ühegi konkreetse taastuvenergia projekti, kuid Eesti elektri põhivõrgu tugevdamine panustab meie võimekusse uut elektritootmist võrku liita.</p>
<p>POLIITIKASUUNAD JA MEETMED 24) Lk.50, KHG vähendamise tabel: Korrektne oleks tabelisse lisada ka võrdlusandmed EL KHG vähendamise eesmärkide suhtes. Praegune tabel ei vasta punktis esitatud küsimustele.</p>	<p>Mitte arvestatud. Jagatud kohustuse määrusega kaetud sektorite kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamist jälgitakse 2005. aasta heitkoguse tasemega võrreldes. 2005. aasta baasaste kinnitatakse 2020. aasta inventuuri andmete põhjal, mis tähendab, et alles siis saab täpselt teada, mis on Eesti KHG heitkoguste eesmärk jagatud kohustuse määrusega kaetud sektorites aastaks 2030.</p>
<p>25) Lk.56, punkt III: Jääb selgusetuks, kuidas Balti riikide elektrisüsteemi desünkroniseerimine panustab jagatud kohustuse määruse eesmärkide täitmisesse?</p>	<p>Arvestatud. Desünkroniseerimine mõjutab kaudselt, läbi elektrivõrgu tugevdamise ning seeläbi võimaldab näiteks elektritranspordi arengut.</p>

26) Lk.58: Jääb selgusetuks, kuidas panustab Rail Baltic taastuenergia tootmise arengusse?	Arvestatud osaliselt. Rail Balticu elektritarbimine on ca 300 GWh. Mõistlik on kasutada selle tarbimise katmiseks taastuvelektienergiat, sest see aitab vähendada transpordisektori KHG heitkoguseid ning suurendada sektoris taastuenergia osakaalu .
27) Lk.59: Merealplaneering ei kajasta olemasolevaid meretuuleparkide arendusalasid Loode-Eestis (Hiiu MTP) ja Liivi lahes (Liivi lahe MTP). Tegemist on pikalt arenduses olnud aladega ja näiteks Liivi lahe MTP on Vabariigi Valitsuselt hoonestusluba taotlemise etapis. Palume kanda need alad kaardile ning täiendada tekstis esitatud andmeid.	Osaliselt arvestatud. Olemasolevate meretuuleparkide arendusalad on välja toodud kaardil punases. Täpsustatud taotluses olevate parkide võimsuste suurusjärke.
28) Lk.61, elektriautode ostutoetus: Palume üle kontrollida elektrisõidukite toetusmeetme mõju andmed. Keskkonnaministeeriumi poolt kooskõlastamisele esitatud määruse eelnõu seletuskirjas on meetme mõju hinnatud oluliselt väiksemaks: „Toetuse abil soetatava 223 elektriauto eeldatav otsene mõju CO2 emissiooni vähenemisse on nelja aasta jooksul ca 3500 tonni, arvestades bensiini- ja diiselkütuse kogust, mis jääb orienteeruvalt tarbimata. Ühtlasi omandavad toetuse abil soetatud elektrisõidukite omanikud kohustuslikult ka taastuenergia sertifikaate samas ulatuses sõiduks kulutatud energiale.“ Vt ka REKK lk.70.	Arvestatud. Tekst erinevates peatükkides ühtlustatud.
29) Lk.62, punkt EN13: Ettepanek viia sisse järgmine täiendus - „Vabastada maismaa-ja meretuuleparkide alad kõrgus- ja riigikaitselistest piirangutest, mis võimaldaks tuuleparkide rajamist.“	Mitte arvestatud. Antud leevendusmeetmed ja otsused saab vastu võtta Vabariigi Valitsus. Hetkel käib tihe töö leevendusmeetmete väljatöötamiseks ja võimaluste leidmiseks, kuidas neid piiranguid eemaldada taastuenergia arendamiseks sobilikel aladel.
30) Lk.62, punkt EN14: Ettepanek viia sisse järgmine täiendus - Võimalikuks lahenduseks on riigi- või süsteemihalduri poolsed tegevused meretuulepargi ühendustaristu eelarendamiseks (näiteks vajalike planeerimismenetluse toimingute läbiviimine, elektrivõrguga liitumise rajamine)	Arvestatud. Täiendatud punkti EN14.
31) Lk.63, kliimaambitsiooni tõstmise võimaluste analüüs: Juhime tähelepanu, et valitsus on võtnud seisukoha kliimaneutraalsuse teemal. Kliimaneutraalsus ei ole sama eesmärk mis kasvuhoonegaaside vähendamine -100%, kuna neutraalsus võimaldab nn carbon offset tegevusi. Ettepanek kasutada terminit kliimaneutraalsus.	Arvestatud.
32) Lk.68, põlevkivitööstuse arengud: Teeme ettepaneku lisada põlevkivisektori moderniseerimist käsitlevad meetmed ja tegevussuuna kirjeldus. Põlevkivitööstuse moderniseerimist ja põlevkivi koguõli väärindamist rafineerimise teel on rõhutanud ka Rahvusvaheline Energiaagentuur (IEA Review 2019: Estonia). Juhime tähelepanu, et	Arvestatud osaliselt. Põlevkiviga seonduvat on käsitletud mitmes REKK 2030 peatükis.

kavandatav eelrafineerimine võimaldab vähendada põlevkivikasutuse CO2 eriemissiooni enam kui 40% võrra.	
33) Lk.69, meetmed elektrienergia tootmise sektoris: Juhime tähelepanu, et Eesti CO2 emissioone mõjutavad suurte tootmisseadmete kõrval ka - 1) kõik Eestisse rajatud taastuvenergia tootmisvõimsused; 2) kõik piiriülesed elektriühendused ning ühenduste kaudu toimuv elektrikaubandus.	Arvestatud.
34) Lk 73: Punkt 3.2.III lõpus on loetletud Eesti energiateenuseid osutavad ettevõtted. Loetelust on välja jäänud üks suuremaid energiateenuste osutajaid Eesti Energia AS. Eesti Energia on alates 2019. a. algusest teostanud klientidele energiateenuseid juba 98 energiateenuse lepinguga Eestis. Eesti Energia energiasäästuteenuste osutamise tüüptingimused on avaldatud https://www.energia.ee//doc/8457332/tark-tarbimine/pdf/cond_energy_efficiency_est.pdf ning teenustega seotud veebileht on aadressil https://www.energia.ee/et/tark-tarbimine/kokkuhoid . Palume Eesti Energia andmed lisada Eestis energiateenuste osutajate loetelusse.	Arvestatud.
35) Lk.78: Juhime tähelepanu, et kuigi püsitasu kasutuselevõtu plaan on ka elektri põhivõrguettevõtjal, ei ole selle kohta 2019 aasta jooksul kavas teha lõplikke otsuseid. Teeme ettepaneku see lause tekstist kustutada või lisada, et põhivõrguettevõtja ettepanekud on esitatud konsultatsiooniks turuosalistele.	Arvestatud Täiendatud peatükki 3.2. vi
36) Lk.78 punkt VIII: Teeme ettepaneku teksti kaasajastada ja täpsustada. EL Moderniseerimisfondi käsitleb EL emissioonikaubanduse direktiivi artikkel 10d. Riikliku tasuta kvoodi ehk art.10c osas on valitsus teinud otsuse seda mitte kasutada.	Arvestatud osaliselt. Teksti viidud üldisemale kujule ning viide artikkel 10c-le kustutatud.
37) Lk.79, energiapoliitika: Eksitav on tekst, et aastaks 2020 ei tohi ühegi energiaallika osakaal olla üle 30%. Nimetatud eesmärk on seotud soojusenergia kohta. Teeme ettepaneku tsiteerida täpselt julgeolekupoliitika dokumenti - „Soojuse tootmisel tuleb tagada tasakaalustatum kasutatavate energiaallikate osakaal. Aastaks 2020 ei tohiks ühegi energiaallika osakaal olla suurem kui 30%. Peab olema loodud võimalus suuremate soojatootjate ümberlülitamiseks maagaasilt teistele kütustele.“	Arvestatud
38) Lk.90, reguleerimisturu liberaliseerimine: Rõhutame, et peamine eesmärk on Baltikumi bilansituru integreerimine Põhjamaade bilansituruga. Teadaolevalt planeerivad Põhjamaade süsteemihaldurid Skandinaavia ühist mFRR kauplemisplatvormi ja standardtoodet. Turuosaliste ootus on, et Baltikumi mFRR turu reeglid ja standardtoode oleks harmoneeritud	Arvestatud

Põhjamaadega ning loodud oleks ühine reguleerimistarnete pakkumisnimekiri. On oluline, et Balti süsteemihaldurid liituksid selle Põhjamaade poolt algatatud projektiga.	
39) Lk.90, punkt III: Ettepanek korrigeerida sõnastust järgmiselt - Elektrituruseadus keelab turuosaliste diskrimineerimise. Agregeerimise puhul teeme ettepaneku lisada, et sõltumatute agregaatorite osas täiendatakse regulatsiooni vastavalt EL elektri siseturu direktiivile 2019/944. Samuti teeme ettepaneku lisada, milliseid meetmeid on kavas rakendada, et kõrvaldada elektrisalvestamise diskrimineerimine (vt lisatud faili Eurelectricu ettepanekutega)?	Arvestatud. Lisatud tekst ptk 3.4.3. iii
40) Lk.91, punkt IV: Ettepanek lisada, et elektri ja gaasi jaeturu konkurentsivõimet tugevdavad lisaks nii regulatiivsed kui infotehnoloogilised arengud (04.2019 rakendunud võrgueeskiri, AVP arendused jne). Need aspektid on praegu kajastamata. Samas on jaeturu konkurentsivõime oluline teema, mille kajastamine on vajalik ka teiste liikmesriikide poolt esitatavates kliima- ja energiakavad.	Arvestatud. Lisatud tekst ptk 3.4.3. iv
KAVA ANALÜÜTILINE ALUS 41) Lk.111, vaade 2040 aastani: Jääb selgusetuks, mis põhjusel on täielikult ignoreeritud põlevkivisektorit. Teeme ettepaneku lisada põlevkivisektori moderniseerimist käsitlevad meetmed ja tegevussuuna kirjeldus. Põlevkivitööstuse moderniseerimist ja põlevkivi koguõli väärimist rafineerimise teel on rõhutanud ka Rahvusvaheline Energiaagentuur (IEA Review 2019: Estonia). Juhime tähelepanu, et kavandatud eelrafineerimine võimaldab vähendada põlevkivikasutuse CO2 erimissiooni enam kui 40% võrra. Tegemist on realselt töös olevate arendustega. Põlevkivisektorit käsitlemata jääb arusaamatuks, kuidas kavatakse Eesti saavutada CO2 vähendamise eesmärgid ning samuti vähendada primaarenergia tarbimist kuni 25% võrra 2030 aastaks.	Arvestatud osaliselt. Põlevkivisektoriga seonduvat on käsitletud mitmes REKK 2030 peatükis (nt 4.2.1.ii.). Prognoosid on konservatiivsed ning arvestavad mh teadaolevaid põlevkivisektori arenguid (sh ettevõtjate plaane täiendava õlithase rajamiseks ning eelrafineerimistehase rajamiseks).
42) Lk.113, punkt III: Peatükk vajab sisustamist (primaar- ja lõppenergia tarbimise prognoosid 2030 ja 2040).	Arvestatud
43) Lk.114, punkt II: Peatükk vajab sisustamist.	Arvestatud
44) Lk.122, elektrisüsteemi arendamine: Teeme ettepaneku lisada olulise valdkonnana ka meretuuleparkide integreerimiseks vajaliku piiriülese taristu loomise.	Arvestatud. Täiendatud punkti 2.1.2.ii
45) Lk.123, elektrienergia bilanss: Teeme ettepaneku võimalusel andmeid täiendada 2018. aasta andmetega.	Mitte arvestatud.

46) Lk.124, joonealune märkus nr 139: Teeme ettepaneku sisestada korrektne viide. Vastasel juhul jääb selgusetuks, miks on referentsaastaks valitud aasta 2017? Näiteks 2014. aastal toimus Estlink ühenduses ulatuslik katkestus, mida uuris ka Konkurentsiamet.	Täiendatud
47) Lk.127, 4.5.3 punkt II: Peatükk vajab sisustamist.	Arvestatud
48) Lk.130, hüdroakumulatsioonijaamad: Teeme ettepaneku lisada Eestis rajamisel olevate jaamade hulka ka Estonia kaevanduse PHEJ. Juhime tähelepanu, et kaevandustesse rajatavad PHEJ-d on olulised projektid ka EL õiglasel üleminekul madala süsinikukasutusega majandusele (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/oil-gas-and-coal/coal-regions-in-transition).	Arvestatud.
49) Lk.131, punkt III: Palume selgitada väidet, et elektri lõpphinnad sõltuvad tarbijate lõikes suuresti tarbija liitumispunkti asukohast. Liitumiskulu teadaolevalt elektri lõpphinna juures ei arvestata.	Arvestatud. Tekst muudetud ptk 4.6. iii
50) Lk.134, punkt IV: Juhime tähelepanu, et elektrituruseaduse kohaselt toetatakse Eestis maagaasi kasutamist kuni 10 MW võimsusega tootmiseseadmetes.	Teadmiseks võetud. Täname tähelepanu juhtimise eest.
51) Lk.136, tabel 43: Palume täpsustada, mida tähistavad lühendid MG, LMG ja IPPU?	Arvestatud.
<p>Eelmise konsultatsiooni ajal esitatud kuid arvestamata jäänud kommentaaride uuesti esitamine</p> <p>Kuna Eesti Elektritööstuse Liidu kahe varem esitatud ettepaneku kohta (21.12.2018 nr 1-12/18-1) esitatud selgitus ei olnud meie hinnangul ammendav siis esitame vastavad ettepanekud uuesti ja palume täiendavaid selgitusi:</p> <p>1) 9. 3.1.1.1 käsitleb CO2 heitme vähendamist ka jäätmesektoris. Kahjuks on käsitlusest välja jäänud probleem, et biolagunevate jäätmete osas on kehtivas regulatsioonis võimalik ringlussevõtuna arvestada aeroobse komposteerimise tulemusel tekkinud kompostmulda ning komposteerimise käigus erituvad gaasid (s.h. CO2) jäävad kinni püüdmeta. CO2 emissioonide vähendamiseks oleks vaja meetmetega luua eelistus aga korduvkasutamise raames biolagunevatest jäätmetest biometaanitootmisele, mis võimaldaks vähendada fossiilset päritolu metaani kasutamist ning toetaks biokütuste osakaalu suurendamist transpordisektoris. Kehtiv regulatsioon ei võimalda ringlussevõtu eesmärgi täitmisel arvestada toodetud biometaanitootmist kui seda kasutatakse transpordikütusena. Seetõttu ei toeta biometaanitootmine jäätmete ringlussevõtu eesmärkide täitmist Eestis. MKM poolt esitatud viide KIK investeringutoetusele ei lükka ümber asjaolu, et toetuse saanud käitised ei saa</p>	<p>Mitte arvestatud. Nagu on varasemalt selgitatud, näeb kehtiv õigus ette, et biogaasi tootmisel tekkinud kääritusjääk on vajalik sertifitseerida tooteks, et toimuks ringlussevõtt. Kehtiv regulatsioon võimaldab biogaasi (või biometaanitootmisel tekkinud kääritusjääki sertifitseerida. Seejuures on võimalik ettevõtjal soovi korral tekkinud biogaas puhastada biometaaniks.</p> <p>Ringlussevõtu definitsioon on määratletud jäätmete raamdirektiivis 2008/98/EÜ ning Eestil ei ole võimalik neis põhimõtetes siseriiklikke erisusi luua. Direktiivi definitsioon ütleb, et ringlussevõtt on taaskasutamistoiming, mille käigus jäätmematerjalid töödeldakse toodeteks, materjalideks või aineteks kasutamiseks nende esialgsel või mõnel muul eesmärgil. See hõlmab orgaaniliste ainete töötlemist, kuid ei hõlma energiakasutust ja töötlemist materjalideks, mida kasutatakse kütustena või kaeveõnnete täitmiseks.</p>

<p>biolagunevatest jäätmetest toodetud biometaanit deklareerida ringlussevõtuna seni, kuni metaani kasutatakse transpordikütusena.</p>	
<p>2) 12. 3.1.2.IV on kasutatud ebatäpset terminit summaarse energia lõpptarbimise kohta. Arvestamata jätmise selgituses on ebakorrektselt väidetud, et kavas ongi kasutada dokumendis terminit „energia lõpptarbimine“, kuid selle all on mõeldud „summaarne energia lõpptarbimine“. Juhime tähelepanu, et kuna „energia lõpptarbimine“ on iseseisev termin, siis sellega ei saa asendada teist terminit ilma, et see ei tekitaks segadust. Teeme ettepaneku läbivalt kasutada erinevate energia tarbimise arvutamise viiside kohta täpseid termineid.</p>	<p>Arvestatud.</p>
<p>Eesti Taastuvenergia Koda 7.11.2019</p>	
<p>EOTE hinnangul on asjakohane võtta REKK-i koostamisel lisaks eelnõus loetletud siseriiklikele arengukavadele ja -dokumentidele arvesse ka parimat võimalikku teadmist kliimamuutuste leevendamise meetmete rakendamise ajakriitilisusest, Vabariigi Valitsuse otsust toetada kliimaneutraalsuse eesmärki aastaks 2050, Euroopa Liidu ja Komisjoni uue koosseisu ambitsioone ning tegutsemisvalmidust kliimamuutustega võitlemisel jpm. Vastasel juhul võib Eesti riiklik energia- ja kliimakava olla sisuliselt aegunud selle kinnitamise hetkel. On selge, et energia- ja kliimapoliitika on üks Euroopa Liidus ning maailmas laiemalt üks enim muutuvaid valdkondi ning seda peab oma ambitsioonikuses sisuliselt ilmestama ka REKK.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. REKK kajastab tänast parimat teadmist ning on piisava ambitsiooniga. REKK dokumenti peavad liikmesriigid teatud perioodi tagant ülehindama ja uuendama, seega juhul kui uuendamise ajaks on selgunud kohad mis nõuavad täiendamist siis seda ka dokumendis tehakse.</p>
<p>REKK punktis 4.2.2.i viidatud prognoosi kohaselt moodustab 2020. aastal taastuvenergia soojamajanduses tarbimisest ligikaudu 55,3%. See osakaal on igati tähelepanuväärne ning panustab muuhulgas lõviosas Eesti 2020. aastaks seatud taastuvenergia üldeesmärgi (25%) täitmisesse. REKK eelnõu näeb ette ambitsioonikuse tõusu vaid 7,7% võrra 63%-ni, samas kui ENMAK püstitab 2030. aastaks 80% eesmärgi – järgmise kümnendi arengu ambitsioonikus on langenud suisa ligikaudu kolmekordselt! EOTE mõistab, et soojamajanduse taastuvenergiale üleviimisel on esmalt nopitud kõige käegakatsutavamad viljad, kuid arengu jätkumiseks on tarvilik vähemalt ambitsioonika eesmärgi säilitamine ning meetmete sisustamine selle saavutamiseks.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. ENMAKi koostamisel hinnatud soojusmajanduse osakaal on väga ambitsioonikas. Selle uuesti hindamisel REKK tarvis selgus turuosaliste tagasisidele põhinedes, et lisamahte et saavutada 80% taastuvenergia osakaal soojusmajanduse pole võimalik saavutada. Siin on ka oluline märkida, et ENMAK 2030 taastuvenergia eesmärgid on energia lõpptarbimise suhtes, REKK 2030 kavas kirjeldatud taastuvenergia eesmärgid on EL-s harmoniseeritult seatud energia summaarse lõpptarbimise suhtes. REKK dokumenti peavad liikmesriigid teatud perioodi tagant ülehindama ja uuendama, seega juhul kui uuendamise ajaks on selgunud et soojamajanduses on potentsiaalseid kohti, kuidas taastuvenergia osakaalu tõsta, siis saab ka eesmärki vastavalt sellele korrigeerida.</p>
<p>Jagatud kohustuse määrusega kaetud ehk heitkogustega kauplemise süsteemi (HKS) väliste sektorite heide peab Eestis 2030. aastaks vähenema 13% võrreldes aastaga 2005. HKS poolt</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Nimetatud tegevusi toetatakse juba täna sh ka soojamajanduses (nt meede EN3 ja EN4).</p>

<p>hõlmamata sektorisse kuulub ka väiksemahuline energiatootmine, kus toodetakse energiat alla 20 MW nimivõimsusega seadmetes. Ühtlasi toodetakse ja tarbitakse HKS väliselt ka märkimisväärne osa soojusest. HKS puhul motiveerib sektorit heitmete vähendamisele eelkõige CO2 kvoodi hind, samas väikeenergeetikas sarnane reguleeriv hoob otseselt puudub. Kuivõrd jagatud kohustuse määrusega kaetud sektori CO2 üldine kokkuhoid on Eestile perioodil aastani 2030 tuntavaks väljakutseks, on mõistlik teha lisapingutusi fossiilkütuste kasutamise vältimiseks väikeenergeetikas. Ühtlasi panustaks sellise ülemineku soodustamine ka taastuenergia osakaalu kasvu soojamajanduses.</p>	
<p>REKK meetmete hulgas puudutavad soojamajandust enim meetmed EN3 ja EN4, kusjuures EN4 on eelnevale täiendav meede. ETEK hinnangul vajavad mõlemad meetmed täiendavat sisustamist ning tähelepanu. Meetmed kirjeldavad suures osas energiatõhususe suurendamist soojamajanduses, samas ei nähta meetme puhul ette tõhusate kaugküttevõrkude laiendamist, mis ühtlasi aitaks kaasa olemasolevate süsteemide efektiivsusele, õhukvaliteedi tõusule uutes piirkondades jms. ETEK teeb ettepaneku meetmeid kirjeldatud põhimõtet sisse viies täiendada. Veelgi enam, meetme osa, mis kirjeldab kaugkütte asendamist lokaalküttega, hinnatakse nii makromajanduslike kui ka tervisemõjude poolest negatiivseks, mistõttu soovib ETEK uuesti hinnata meetme kirjeldatud osa põhjendatust.</p>	<p>Mitte arvestatud. Nimetatud meetmed oma olemuselt juba sisaldavad kommentaaris välja toodud nüansse. Täiendav meetme lahti kirjeldamine pole seetõttu ka vajalik.</p>
<p>2019. aasta jooksul on selgemalt esile tõusnud vajadus täpsustada siseriikliku soojamajanduse statistikat ning selle kogumise meetodikat. Selgusetus sektori statistikas piirab võimet kaardistada kitsaskohti ning vajadusi, ühtlasi seades küsimärgi alla võimalike statistikakaubanduse tehingute jaoks tarviliku ülejäägi mahu, rääkimata REKK-is püstitatud sektori eesmärkide usaldusväärsusest. ETEK hinnangul pole küll olukord traagiline, kuid täpsema pildi omandamiseks tuleks üle vaadata võimalik topeltdeklareerimine, puitkütuste kasutamise maht kohtküttes, täiustada soojuspumpade kasutuse statistika kogumist ja meetodikat jpm.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Eestis vastutab statistika kogumise ning Eurostatile esitamise eest Statistikaamet. Oleme nendega suhtluses ning otsime võimalusi kasutusel olevate meetodikate uuendamiseks/täpsustamiseks.</p>
<p>ETEK on koos liikmesorganisatsioonidega 2019. aasta vältel viidanud ebakõlale REKK eesmärkide ning järgmise kümnendi jooksul reaalselt realiseeritava tootmispotentsiaali vahel erinevates sektorites. Nagu eelnevates punktides väljendatud, peaks 2017. aastal ENMAK-is kinnitatud eesmärgid täiendavate suundumuste ning teadmiste lisandumise valguses olema miinimumiks. See kannustab ühtlasi nii turuosalisi kui ka avalikku sektorit veelgi enam panustama negatiivse kliimamõju vältimisse ning jätkusuutlike tehnoloogiate juurutamisse.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Taastuenergia arengu trajektoorid on koostatud turuosaliselt ning sisuekspertidelt saadud tagasisidele tuginedes</p>

<p>Tabel 7 ja Joonis 4 Taastuvelektritoodang biomassist on prognoositud kasvama ning stabiliseeruma mahul 1200 GWh/a. Kuivõrd märkimisväärne osa biomassist toodetud elektrienergiast toodetakse koostootmisjaamades, mille 12-aastane toodangu toetus perioodil 2019-2030 lõpeb, võib senises regulatiivses keskkonnas prognoosida elektritootmise stabiliseerumist REKK-is hinnatud tasemest mõnevõrra madalamal tasemel, kuivõrd koostootmisjaamad toodaksid selliseil juhul aina enam soojuskoormuse järgi. REKK-i prognoosid peavad sellega arvestama või kavandama meetmed kirjeldatud arengu vältimiseks.</p>	<p>Mittearvestatud. Meie hinnangu kohaselt jääb biomassi CHP-de tootmismahuks 1200 GWh/a.</p>
<p>Tabel 12 Arvestades tänaseid biomassil töötavate ning kaugküttevõrku tootvate koostootmisjaamade võimsuseid, näib ETEK hinnangul indikatiivne sihttase 600 MWel ebareaalne. Jääb selgusetuks, kuidas selline sihttase saavutatakse.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Taseme hulka on arvestatud ka võimsused, mis on konserveeritud, kuid võivad võimsuse puudujäägil kaugkütte ostupakkumistel osaleda. Selles vaatevinklis on tase reaalne.</p>
<p>Oksjonite tabelis senise infovahetuse põhjal võib järeldada, et 450 asemel peaks olema 455 GWh, kuivõrd lisaks suuremahulisele (450 GWh) vähempakkumisele toimub 2021. aastal lisaks ka kolmas 5 GWh vähempakkumine.</p>	<p>Arvestatud</p>
<p>Meetmed EN 3 ja EN4 Soojusmajanduse arendamine - Lisaks kirjeldatule peaks meede hõlmama ka tõhusa kaugküttevõrgu laiendamise toetamist, mis aitaks kaasa muuhulgas ressursitõhususele, taastuvenergia eesmärkide saavutamisele jm</p>	<p>Mitte arvestatud. Fossiilsel kütusel põhinevat tõhusat kaugkütet riik ei toeta.</p>
<p>3.1.2.iv Ptk 2.1.2. kohaselt on eesmärgiks siiski 40%.</p>	<p>Arvestatud</p>
<p>3.1.2.vi „Üldise hinnanguna võib väita analüüside põhjal, et tasuvam on olemasoleva kaugkütte taristu rekonstrueerimine kui selle asemele uue lokaalse küttesüsteemi rajamine. Uued hoonestuspiirkonnad liidetakse täna enamasti kaugküttepiirkondadega“ - Meetmed EN3 ja EN4 peaksid selgemalt väljatoodud järeldusele ka viitama.</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>
<p>3.1.3.iv „tõhusa koostootmise režiimil töötavaid elektrijaamu ei saa Eestis juurde rajada piiratud soojuse nõudluse tõttu“ - Põhjendus on oma sisu poolest küll põhimõtteliselt õige, kuid jääb kontekstis pisut arusaamatuks. Fossiilkütuste kasutamise jätkuv toetamine pole õigustatud kliimaneutraalsuse eesmärgi ning taastuvate energiaallikate kasutuselevõtu eelisarendamise tingimustes.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Fossiilsete kütuste toodetud energiat ei subsideerita.</p>
<p>3.2.viii direktiivi 2003/87/EÜ Artikkel 10 ja 10c meetmete¹ rakendamisel ajab ajakohastamist</p>	<p>Arvestatud.</p>

¹ EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi direktiivi 2003/87/EÜ Artikkel 10 näeb ette nn moderniseerimisfondi asutamist, millest rahastatakse energiatõhusust ja energiasüsteemi kaasajastamist, sh ka Eestis. Sama direktiivi Artikkel 10c alusel võivad liikmesriigid teatud tingimustel eraldada elektritootmiskäitistele tasuta lubatud heitkoguse ühikuid. Selle eraldamise otsus tuleb liikmesriigil teha enne 30. juunit 2019.

<p>4.1.iii ETEK hinnangul vajab lõik laiendamist. Euroopa Komisjoni uus president Ursula von der Leyen on korduvalt väljendatud ambitsiooni prioriseerida tegevusi kliimapoliitika valdkonnas. Muu hulgas on president väljendanud plaani tõsta CO2 kokkuhoiu eesmärki aastaks 2030. tuntavalt. See nõuab pea kõigi puhta energia paketi osade ambitsioonikuse tõstmist. On selge, et globaalsete energiasuundumuste sees on Eesti enim mõjutatud just Euroopa Liidu kliimapoliitikast. EL omakorda on võtnud poliitilise juhtrolli kliimamuutuste eest kõnelemisel ning mõjude leevendamise nimel tegutsemises. REKK peab seda selgelt välja tooma.</p>	<p>Arvestatud. Punkti 4.1.viii täiendatud</p>
<p>4.2.2.i Siseriiklik taastuvenergia üldeesmärk peegeldab ENMAK 2030 ambitsioone - ETEK hinnangul on selline peegeldus ebapiisav. Reljeefseimalt väljendub see soojamajanduse eesmärgis – 2020. aasta lõpuks prognoositakse REKK kohaselt TE osakaaluks sektoris 55,28%, kuid võrreldes ENMAK-is seatud eesmärgiga (80%) on REKK seadnud 2030. aastaks ca 2/3 võrra lahjema eesmärgi (63%). Sedavõrd mastaapne ambitsioonikuse langus on arusaamatu.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. REKK kajastab tänast parimat teadmist ning on piisava ambitsiooniga. ENMAKi koostamisel hinnatud soojusmajanduse osakaal on väga ambitsioonikas. Selle ülehindamisel REKK tarvis selgus turuosaliste tagasisidele põhinedes, et lisamahte et saavutada 80% taastuvenergia osakaal soojusmajanduse pole võimalik saavutada. REKK dokumenti peavad liikmesriigid teatud perioodi tagant ülehindama ja uuendama, seega juhul kui uuendamise ajaks on selgunud et soojamajanduses on potentsiaalseid kohti, kuidas taastuvenergia osakaalu tõsta, siis saab ka eesmärki vastavalt sellele korrigeerida</p>
<p>4.3.ii Tallinna koostootmisjaam - Kas siin on mõeldud Mustamäe KTJ?</p>	<p>Arvestatud. Teksti on täiendatud</p>
<p>Viru Keemia Grupp 07.11.2019 nr VKG.01-09/250-2</p>	
<p>Antud eelnõu ei sisalda põlevkivisektoris moderniseerimist käsitlevaid meetmeid. Leiame, et antud eelnõu meetmete seas tuleks käsitleda eelrafineerimistehase rajamist. Eelrafineerimistehase rajamine võimaldab Viru Keemia Grupp AS arvates toetada üleminekut väiksema CO2 heitmega energieetikale. Arvutuste kohaselt on eelrafineerimistehase rajamine kooskõlas 2040. aastaks kehtestatud kliimaeesmärkidega. Põlevkivist elektritootmiselt üleminek vedelkütuste tootmisele vähendab energiatootmise CO2 heidet 3,3 korda. Eelrafineerimistehas suurendab Eesti aastast eksporditulu 225 miljoni euro võrra ning tagab tulevikus iga-aastaselt riigikassasse 90 miljoni euro maksutulu laekumise. Seega põlevkivisektori esindajana leiame, et eelnõud tuleks täiustada, kuna see aitaks kaasa kliimaeesmärkide täitmisele ning vähendada primaarenergia tarbimist kuni 25% võrra 2030 aastaks. Samuti on toetanud põlevkivitööstuse moderniseerimist ja põlevkiviõli väärindamist eelrafineerimise teel Rahvusvaheline Energiaagentuuri raport 2019 Eesti kohta.</p>	<p>Arvestatud osaliselt Põlevkivisektoriga seonduvat on käsitletud mitmes REKK 2030 peatükis (nt 4.2.1.ii.). Esitatud prognoosid (sh primaarenergia sisemaise tarbimise prognoos) on konservatiivsed ning arvestavad mh teadaolevaid põlevkivisektori arenguid (sh ettevõtjate plaane täiendava õlithase rajamiseks ning eelrafineerimistehase rajamiseks).</p>

<p>Eesti Looduse Fond 10.11.2019</p> <p>Tõime oma REKKi tagasisides välja, et seal ei ole selgeid trajektoore ja meetmeid, kuidas arendada energiakogukondasid (<i>nõ prosumerid</i>). Ka Euroopa Komisjon soovis sel teemal põhjalikumat käsitlust. Selleks, et meie soovitus kõrvale ka midagi konkreetsemat abiks tuua, saadan hiljuti avaldatud ülevaate, näited ja soovitused poliitikakujundamiseks, mis arendaksid energiakogukondi ja hajatootmist. Manuses on kahel lehel kokkuvõte ja pikem raport. Siin ka lühidalt viis põhilist printsiipi, mille kohta kokkuvõttest täpsemalt lugeda saab.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Panna paika <u>konkreetsed ja ambitsioonikad</u> eesmärgid prosumerite ja energiakogukondade tekkeks. 2. Tagada majanduslikult soodne raamistik prosumerite tekkeks (motivatsioon tekib, kui on võimalus teenida väiketootmisega kasumit). 3. Taastuveneriakogukondade tekke soodustamine. 4. Kõikidel tasemetel (nt kodanikud, ettevõtted, KOVid, piirkonnad) peaksid olema energiateemad integreeritud. 5. Kindlustada, et <i>prosumerid</i> on kaasatud otsuste ja poliitikate tegemisse. 	<p>Arvestatud osaliselt. Energiakogukondade ning <i>prosumeritega</i> seonduvat täpsustakse kehtivates õigusaktides seoses elektri siseturu direktiivi ning taastuveneriakogukondade direktiivi ülevõtmisega.</p>
<p>E-kirjavahetus Haridus- ja Teadusministeeriumiga (liisa Haabpiht ja Katrin Pihor) 8.11.2019</p> <p>Edastan Haridus- ja Teadusministeeriumi ekspertide seisukohad Riikliku energia- ja kliimakava 2030 eelnõu kohta: Kuigi rõhutatakse, et Eestis peaks kujunema keskkond kasvuhoonegaaside heidet vähendavate innovaatiliste tehnoloogiate, toodete ja teenuste arendamiseks, siis meetmes on uute tehnoloogiate arendamise ja juurutamise toetamine tagasihoidlik. Üldjuhul tegeletakse olemasolevate lahenduste ülevõtmisega, mitte uute lahenduste arendamisega. Soovitame välja valida tehnoloogilised suunad, millel oleks arvestatav ekspordipotentsiaal ning nendes püüda luua ettevõtete, riigi ja teadusasutuste koostöös lahendusi, mida oleks hiljem võimalik müüa kogu maailmas, nii nagu oleme seda teinud e-riigi arendamisega. Meetmete puhul soovitame välja tuua oodatava mõju ning esitada seda võrreldaval skaalal, mis võimaldaks hinnata nende kulutõhusust ja meetmeid prioriseerida.</p> <p>Aitäh tagasiside eest, kooskõlastame dokumendid. Lisaks soovitame lisada teadus- ja arendustegevused (TA) kõigi sekkumiste integreeritud osaks, sest meie kogemus näitab, et sel moel on TA tegevuse mõju suurem ja sekkumiste tulemuslikkus kõrgem. Oleme valmis omalt poolt nii infot kui ka kogemusi jagama, soovi korral saan meie majas vajalikke kontakte</p>	<p>REKK 2030 on kehtivate arengukavade peegeldus ehk oleme meetmete loetelu koostamisel lähtunud nõ kehtivatest meetmetest. Kõik uued võimalikud meetmed vajavad täiendavat tööd, aga oleme need potentsiaalsete meetmetena välja toonud. REKK 2030 koostamise aluseks olid ka kulutõhususe uuringud ning vastav andmestik on eraldi olemas, uuringutele viidatud REKK 2030 sissejuhatuses. Teadusarendustegevuseks on koostatud eraldi ENMAK TA programm, millest on ka eelnõus juttu ehk energiatehnoloogiad on kindlasti teemad. Otseselt ekspordivõimekuse tõstmise meetmetega me ei ole tegelenud, sest arengukava eesmärk pole otseselt uute toodete ja teenuste välja töötamine, vaid siseriiklikult energiasäästu ja taastuveneriakogukondade kasutusele võtu saavutamine.</p>

<p>jagada. Sekkumistena mõistame kõiki riigi poolseid tegevusi, mille eesmärgiks on suunata valdkonna arengut soovitus suunas. Meie huvi on, et TAI oleks fookuses, kui me kavandame riigi poolseid tegevusi või meetmeid ehk siis kasutada parimat olemasolevat teadmust ja kaasaegsemaid tehnoloogiaid selles valdkonnas. Võime vajadusel teha nt mõne videokohtumise, kus me oma lähtekohti selgitame. Me ei taha kuidagi Teile ettekirjutusi teha, vaid pigem ühiselt suurendada Eesti teadmus- ja tehnoloogiapõhisust.</p> <p>Selles vormis ja sõnastuses dokumendina REKK sobib. Meie kommentaari sisuks n lihtsalt soov ka rakendamise tasandil sooviks aru saada, kuidas see kõik praktikas realiseerub nii, et hiljem tööpoolest ka koostöö teadlastega toimib ja ka meie omalt poolt saaksime teadussüsteemi arengufookustega Teie eesmärke toetada. Nt ehituse tippkeskus ja selle seosed hoonete energiatõhususega või madalasüsinikutehnoloogiate arendamine vms.</p> <p>Ehk siis pakume omalt poolt lahkesti valmisoleku nendel teemadel koostööd teha ja loodame, et meid oma plaanide kavandamisesse ka kaasate. Meie esmaseks partneriks TAI tegevuste arendamisel on MKMIs majandusarengu osakond, aga MKMi maja on suur ja me ei ole päris kindlad, mil määral HTMi sõnumid nt energeetika, IKT või transpordi valdkonnani jõuavad.</p>	<p>Eelnõus on teadusarendust käsitlevad eraldi peatükid vastavalt Euroopa Komisjoni etteantud vormile ptk 2.5 ja 3.5 ning eraldi on veel energiamajanduse arengukava TA programm.</p>
<p>Keskkonnaministeerium 11.11.2019 nr 1-5/19/5595-2</p>	
<p>Kooskõlastame Riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 (REKK 2030) järgmiste üldisemate märkustega:</p> <p>Lähtuvalt Energialiidu juhtimisraamistiku määruse (EL) 2018/1999 artiklist 14 tuleb riiklik energia- ja kliimakava ajakohastada. Seega 30. juuniks 2023 esitada viimati esitatud lõimitud riikliku energia- ja kliimakava ajakohastatud versiooni kavand võttes arvesse REKK 2030 alusdokumendiks olevate strateegiliste kavade muudatusi, sh täiendada LULUCFi ja bioenergiat puudutavaid küsimusi lähtuvalt uuest metsanduse arengukavast 2021–2030.</p> <p>Koostatav REKK 2030 ei ole keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (KeHJS) § 31 kohane strateegiline planeerimisdokument, sest REKK 2030 koostamise nõue tuleneb Energialiidu juhtimisraamistiku määrusest (EL)2018/1999 ning REKK 2030 koondab riigisisestes arengukavades ja strateegiates kirjapandut ning toob esile arutlusel olevad meetmed, REKK 2030 dokumendiga ei kehtestata ühtegi uut meedet. Seega KeHJS ei kohaldu. Teeme ettepaneku selguse mõttes lisada 1. peatüki punkti i selgitus, miks</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud ptk 1.1.i.</p>

<p>ei ole REKK 2030 koostamisel vaja viia läbi keskkonnamõju strateegilist hindamist ega anda keskkonnamõju strateegilise hindamise eelhinnangut. Palume REKK 2030 edaspidisel uuendamisel arvestada, et sõltuvalt dokumendi muudatuste sisust on tarvilik igal korral analüüsida, kas dokument täidab KeHJS mõistes strateegilise planeerimisdokumendi ülesandeid. REKK 2030 on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi poolt ühiselt koostatud dokument ja tehnilised märkused on varasemalt edastatud e-kirjade kaudu.</p>	
<p>Maaeluministeerium 11.11.2019 nr 1.4-2/2665-1</p>	
<p>Lisa IV meetmete kirjeldused:</p> <p>1) PM7 „Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas“ ei ole asjakohane meetme eesmärk „improved animal waste management systems (agriculture)“, kuna põllumajandusvaldkonnaga seotud tegevused ei ole meetmes abikõlblikud. Antud eesmärgiga tegeleb MAK (Eesti maaelu arengukava 2014-2020) meede 4.1 „investeeringud materiaalsesse varasse põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks“ ja sellega seotud tegevused (sõnnikuhoidlad aga ka muu) on täna ja ka tulevikus abikõlblikud.</p> <p>2) PM1-PM9 - ÜPP turukorralduse määrus (1308/2013, market measures) ei ole aluseks PM1-PM9 kirjeldatud meetmetele, seega tuleks kustutada. 3) MM5 (meede „Natura 2000 toetus erametsamaale“) lühikirjelduse all täiendada teksti „... Natura 2000 võrgustikku...“ sõnadega „ning väljaspool Natura 2000 võrgustikku asuvas sihtkaitsevööndis“.</p> <p>Riikliku energia-ja kliimakava aastani 2030 eelnõu tekst:</p> <p>1) Kavaga hõlmatud valdkondades kavandatud meetmete kavandamise ja rakendamise seire eest vastutavad ministeeriumid on toodud Joonisel 1 (lk12) - Biomajanduse eest ei vastuta ainult KeM. Palume joonist vastavalt muuta;</p> <p>2) Energialiidu viie mõõtmega seotud suunad ja meetmed Tabel 3 Lk 10 - lisada energiatõhususe alla PM18;</p> <p>3) Eelnõu lk 50 toodud „Eesti mahepõllunduse arengukavas aastateks 2014–2020“ peaks olema „Eesti mahepõllumajanduse arengukavas aastateks 2014–2020“;</p> <p>4) Lk 59 on toodud käimasolevate või lähiajal tellitavate uuringute ja analüüside all „Eesti kliimaambitsiooni tõstmise võimaluste analüüs“, mille eesmärk on leida milliste tõenäoliste meetmete ning meetmetega kaasnevate mõjudega jõuab Eesti praegusest</p>	<p>Arvestatud. Vastavad täiendused teostanud Maaeluministeeriumi töötaja.</p>

<p>kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärgist -80% aastaks 2050, eesmärgini -100%. Peaks täpsustama, et 2050. a eesmärk on netoheide, st heite vähendamine ei ole -100% vaid süsiniku sidumine peab ületama või olema võrdne heitega;</p> <p>5) Lk 50 lisada PM22 (uuringud ja pilootprojektid) arutelu all olevatesse meetmete nimekirja;</p> <p>6) Lk 53 nimekirjas tuuakse välja meetmed, mille puhul planeeritakse kasutada Euroopa Liidu toetusi ja vahendeid. Kas seal tuuakse välja juba rakendatavad meetmed või ka planeeritavad? Hetkel rakendatavatest puudub PM3 (Kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus ehk nn rohestamise toetus). Juhul kui teksti on plaanitud jätta vaid hetkel rakendatavad meetmed, peaks tekstist eemaldama planeeritava PM11 (Bioenergia tootmine ja selle osakaalu suurendamine põllumajanduses);</p> <p>7) Lk 130 tabelis 44 (kavandatud poliitikate ja meetmete mõju õhusaasteainetele põllumajanduse sektoris) on meetme PM13 (rohuma karjatamise osakaalu kasv) selgituses järgmine osa: „Kui karjamaid rajatakse juurde läbi poollooduslike koosluste taastamise, siis mõju liigirikkusele on pigem positiivne (eelkõige rannarohumaadel) – madalamad taimed saavad rohkem valgust ja tallamine soodustab seemnete idanemist. Palume see osa tabelist kustutada, kuna see ei ole seotud mõjuga õhusaasteainetele;</p> <p>8) Lk 138 Tabel 54 pealkirja lõpust on puudu sõna „mõju“.</p> <p>Lisa III REKK 2030 meetmete seos kava eesmärkidega:</p> <p>1) PM8 panustab ka taastuenergiaallikatest toodetud energiasse (teha vastav märged tabelisse);</p> <p>2) PM18 panustab ka taastuenergiaallikatest toodetud energiasse ja/või energiatõhususse (teha vastav märged tabelisse);</p> <p>3) PM21 panustab ka energiatõhususse (teha vastav märged tabelisse).</p>	
<p>Siseministeerium 15.11.2019 nr 1-7/255-2</p>	
<p>Esitasite meile kooskõlastamiseks „Riikliku energia- ja kliimakava“ (REKK2030) eelnõu. Siseministeerium peab oluliseks märkida, et lisaks kliimaeesmärkidele panustamisele REKK 2030 raames tõstetakse elektrienergia varustuskindlust (meetmed EN 8 – EN9) ning tagatakse energiajulgeoleku sõltumatus läbi Balti riikide elektrisüsteemi sünkroniseerimine mandriEuroopa sünkroonalaga (EN 12).</p> <p>Kooskõlastame eelnõu järgmiste märkustega:</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud ptk 3.1.2.iii.</p>

<p>1. Meetmes „Õhuseireradarite soetamine tuuleparkide arendamiseks“ (EN 13) on välja toodud õhuseireradarite soetamine tuuleparkide arendamiseks, mille eesmärk on taastuenergia osakaalu suurendamine. Siseministeerium palub arvestada, et lisaks õhuseireradaritele paiknevad rannikualadel Politsei- ja Piirivalveameti mereseire radarid. Viimasest lähtuvalt palume menetleda mereseire radarite osas samasuguseid põhimõtteid kui õhuseireradaritega menetlemisel.</p>	
<p>2. Siseministeerium palub lisada olemasolevate meetmete alla taastuenergia kasutuselevõtmine väikesaartel asuvates Politsei- ja Piirivalveameti mereseire radarjaamades (Vaindloo, Naissaar, Osmussaar)“. Nimetatud radarjaamad töötavad diisलगeneraatoriga, mille aasta keskmine kütusekulu on 75 000 liitrit ja keskmine elektritarbimine 170 000 kWh aastas. Taastuenergia kasutamine väikesaartel vähendaks CO2 emissiooni. Samas on väikesaartel erinevaid riigile kuuluvaid rajatisi või hooneid ning samuti ka püsielanikke kellel puudub elektri püsiühendus.</p>	<p>REKK 2030 meetmed ei ole kavandatud asukohaspetsiifilised. Väikesaarte taastuenergeetika lahendusi on võimalik rakendada nt REKK 2030 taastuenergia vähempakkumise meetmete vahendusel, sh käimasoleva taastuenergia vähempakkumisega https://elering.ee/vahempakkumise-teade Euroopa Liidu saarte puhtale energiale ülemineku agenda ja toetus on kirjeldatud vastavas portaalis https://euislands.eu/</p>
<p>3. Meetmes „Transpordisektori kütusesäästlikkuse suurendamine“ (TR2) palume täpsustada, kas antud toetussüsteemi alla kuuluvad ka avaliku sektori sõidukid (näiteks politsei, pääste jne), mis vastaksid meetme tingimustes seatud CO2 emissiooni nõuetele. Meetme „Sõiduautode registreerimise ja aastamaks“ (TR18) raames võib järeltada, et praegust sõidukiparki võidakse täiendavalt maksustada, mis tooks Siseministeeriumi valitsemisalale täiendava kulu. Seega peame oluliseks, et meetme TR2 kaudu oleks võimalik saada toetust sõidukipargi uuendamiseks või siis saada riigieelarvest täiendavaid vahendeid sõidukipargi maksustamise kompenseerimiseks. Samas aktsepteerime ka võimalust, et Siseministeeriumi valitsemisala kasutuses olevate sõidukite osas antakse meile maksuvabastus. Ühtlasi juhime tähelepanu, et näiteks päästesõidukite osas ei ole seni head alternatiivi minna üle hübriid- või siis elektrisõiduki lahendamisele. Hetkel on alles ilmumas esimesed CNG raskeveokid, kuid vajalik on tagada hea tanklate taristu. Samuti tuleb teatud alternatiivkütuste kasutamisel tagada selle pidev kättesaadavus (elutähtsa teenusena), kuna alternatiivkütuste (näiteks CNG, elekter) varude hoidmine erinevates asukohtades on tehniliselt keeruline ja kallis.</p>	<p>Transpordiga seotud meetmed täpsustatakse avaliku sektori (sh Siseministeeriumi) sõidukitega seoses uue perioodi transpordi arengukava koostamise raames, kuna REKK 2030 meetmete rahastamine toimub kehtivate arengukavade alusel riigieelarvelistest vahenditest.</p>
<p>Rahandusministeerium 19.11.2019 nr 1.1-11/6385-2</p>	
<p>Esitasite kooskõlastamiseks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) 2018/1999 (ELT L 328, 21.12.2018, lk 1–77) artikli 3 lõike 1 alusel Eesti Vabariigi poolt Euroopa Komisjonile esitatava „Riikliku energia- ja kliimakava“ (REKK2030) eelnõu.</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud ptk 5.3.i.</p>

Järgnevaga esitame kommentaarid eelkõige REKK 2030 eesmärkide saavutamiseks vajalike vahendite kavandamise ja kasutuse kohta, mis eelkõige puudutab eelnõu peatükki 5.3 Investeeringuvajaduste ülevaade.

REKK 2030 esitatud eesmärgid, meetmed ning nende rakendamine tugineb strateegilisele raamistikule, sh valdkondlikes arengudokumentides ning poliitika põhialustes sätestatule ning riigi eelarvepoliitikale. Selles kontekstis on kliima- ja energiapoliitika eesmärgid ning nende saavutamiseks (sh REKK 2030 kajastatud meetmete elluviimiseks) vahendite kavandamine üks riigiülese pikaajalise planeerimise ja sellega seotud eelarveprotsessi osa. Riigieelarve seaduse kohaselt kajastatakse Vabariigi Valitsuse üldeesmärke, mida eelarvestrateegia perioodil kavatakse ellu viia, ja elluviimiseks planeeritavad rahalised vahendid riigi eelarvestrateegias igal aastal vähemalt järgmise aasta ja sellele järgneva kolme aasta kohta.

Arvestades REKK 2030-a kajastatud meetmete valdkonnaüleseid eesmärke, olemust ja mahtu, tuleb meetmete prioriseerimisel ning neile vahendite kavandamisel arvestada nii valdkonnaüleseid kui ka kliima-energiameetmete spetsiifilisi kriteeriume, sh investeeringu erikulu kliima-energiapoliitika eesmärgi suhtes (nt investeeringu CO₂ heite vähendamise erikulu €/t kohta või investeeringu taastuvenergia tootmisvõimsuse suurendamise erikulu €/energiaühiku kohta).

Riigi eesmärkide saavutamiseks on vaja parimal võimalikul moel kombineerida avaliku,- era- ning mittetulundussektori vahendeid ning otsida võimalusi nende vaheliseks sünergiaks. Avaliku sektori vahendite piiratust arvestades tuleb otsida ja leida katet kõigist võimalikest saadaolevatest vahenditest - sh erinevad Euroopa Liidu (EL) fondid (nii Eesti tasemel kavandatavad kui kesksed, sh nii struktuurivahendid kui maaelu arengu fond; nii Horisont kui Euroopa ühendamise rahastu jm), kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemistulu kui muud riigitulud. Kõigi nende vahendite kasutusel on oluline panustada võimalikult paljude riigi eesmärkide saavutamisse.

Juhime tähelepanu, et REKK 2030 eelnõu on seotud 03.10.2019 Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud Eesti seisukohtadega Euroopa Komisjoni teatise „Puhas planeet kõigi jaoks –

<p>Euroopa pikaajaline strateegiline visioon, et jõuda jõuka, nüüdisaegse, konkurentsivõimelise ja kliimanetraalse majanduseni" kohta. Nende seisukohtade kohaselt peab riikidel säilima paindlikkus oma eesmärkide täitmisel valida neile sobivaid viise sh kliimanetraalsuse saavutamiseks tehtavad suveräänsed maksuotsused; oluline on tagada EL tasandil paindlik ja riigi võimalusi arvestav rahastus; tarvilikud on piisavad üleminekumeetmed. Üleminek kliimanetraalsele majandusele peab toimuma järk-järgult, pöörates tähelepanu muutustega kaasnevate negatiivsete sotsiaalsete mõjude leevendamisele, ning tagada tuleb EL ja selle liikmesriikide majanduse konkurentsivõime säilitamine ja suurendamine. Muu hulgas tuleb piirkondade spetsiifilisi vajadusi, eriti liidu äärealadel, arvestada EL riigiabi reeglistiku uuendamisel. Eri sektorite rahastamisvõimalusi tulemuslikult kombineerides on oluline kiirendada uute ja innovaatiliste ning majanduslikult tasuvate tehnoloogiate turule tulekut ja kasutuselevõttu.</p>	
<p>Kaitseministeerium 29.11.2019 nr 5-13/19/4160</p>	
<p>Esitasite Kaitseministeeriumile kooskõlastamiseks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) 2018/1999 (ELT L 328, 21.12.2018, lk 1–77) artikli 3 lõike 1 alusel Eesti Vabariigi poolt Euroopa Komisjonile esitatava „Riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030“ (REKK 2030) eelnõu. Kooskõlastame eelnõu märkustega. REKK 2030 eelnõus on energeetika valdkonna meetmena välja toodud õhuseireradarite soetamine tuuleparkide arendamiseks. Samuti on dokumendis korduvalt öeldud, et tuulepargid tekitavad häireid õhuseireradarite töös ning kõrguspiiranguid saab leevendada täiendavate radarite kasutuselevõtu abil. Teen ettepaneku kasutada läbivalt probleemi kirjeldades "riigi seiresüsteemidest", sest lisaks radaritele kaitseme ka erinevaid raadiosüsteeme, mis on vajalikud riigi eelhoiatuse tagamiseks, mistõttu palume täiendada dokumenti vastava selgitusega ning meetme nr EN13 nimetuses ning kasutada mõistet "riigi seiresüsteemid", vajadusel täpsustades, et selle all mõeldakse ka õhuseireradareid. Eelnõu punktis 3.1.2 "Taastuenergia" on mitmes kohas kirjas, et täiendavate õhuseireradarite kasutuselevõtu eesmärgiks on vabastada maismaa- ja tuuleparkide alad kõrgus- ja riigikaitsepiirangutest, mis võimaldaks tuuleparkide rajamist. Täpsustame, et ka juhul, kui soetatakse ja võetakse kasutusele täiendavad seiresüsteemid, ei vabasta see kõiki maismaa- ja merealaseid riigikaitsepiirangutest tuuleparkide rajamiseks. Seetõttu palume laused ümber sõnastada selliselt, et oleks üheselt arusaadav, et see meede on võimalik teatud piirkondades ja täiendavate investeeringute tegemisel riigi seiresüsteemidesse</p>	<p>Arvestatud. Täiendatud 3.1.2.</p>

